

Cioran

Despre neajunsul de a te fi născut

HUMANITAS

DESPRE
NEAJUNSUL DE A TE FI NĂSCUT

OPERA LUI CIORAN

SCRIERI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Pe culmile disperării

ediția întâi – 1934 / prima ediție postbelică, Humanitas – 1990

Cartea amăgirilor

1936 / 1991

Schimbarea la față a României

1936 / ediție revăzută de autor – 1990

Lacrimi și sfinți

1937 / 1991

Amurgul gândurilor

1940 / 1991

Îndreptar pătimas

Humanitas – 1991

SCRIERI ÎN LIMBA FRANCEZĂ

Précis de décomposition *Tratat de descompunere*

Gallimard – 1949 Humanitas – 1992

Syllogismes de l'amertume – 1952 *Silogismele amărăciunii* – 1992

La Tentation d'exister – 1956 *Ispita de a exista* – 1992

Histoire et utopie – 1960 *Istorie și utopie* – 1992

La Chute dans le temps – 1964 *Căderea în timp* – 1994

Le Mauvais demiurge – 1969 *Demiurgul cel rău* – 1995

*De l'inconvénient
d'être né* – 1973 *Despre neajunsul
de a te fi născut* – 1995

Écartèlement – 1979 *Sfîrtecare* – 1995

Exercices d'admiration – 1986 *Exerciții de admirație* – 1993

Aveux et anathèmes – 1987 *Mărturisiri și anateme* – 1994

Mon Pays / Țara mea

Humanitas – 1996

PUBLICISTICĂ, CORESPONDENȚĂ, CONVORBIRI

Singurătate și destin

Humanitas – 1992

Convorbiri

Humanitas – 1993

Scrisori către cei de-acasă

Humanitas – 1995

CIORAN

Despre neajunsul
de a te fi născut

Traducere din franceză de
FLORIN SICOIE

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coperta seriei
DONE STAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CIORAN, EMIL

Despre neajunsul de a te fi născut / Cioran. ;
trad.: Florin Sicoie. – București: Humanitas, 2003

ISBN 973-50-0330-9

I. Sicoie, Florin (trad.)

821.135.1-84

E. M. CIORAN
DE L'INCONVÉNIENT D'ÊTRE NÉ
© Éditions Gallimard, 1973

© HUMANITAS, 2002, pentru prezenta versiune românească
ISBN 973-50-0330-9

I

Trei dimineața. Simt secunda de față, apoi pe cealaltă, fac bilanțul fiecărui minut.

De ce toate astea? — *Pentru că m-am născut.*

Punerea în cauză a nașterii ține de un tip special de veghe.

*

„De cînd sînt pe lume“ — acest *de cînd* mi se pare încărcat de un înțeles atît de înfricoșător, încît devine de neîndurat.

*

Există o cunoaștere care anulează orice consistență și importanță a ceea ce facem: pentru ea, totul e lipsit de temei, în afară de ea însăși. Atît de pură, încît are oroare pînă și de ideea de obiect, ea exprimă acea știință supremă potrivită căreia a săvîrși sau a nu săvîrși o faptă este totuna și care e însoțită și ea de o satisfacție ieșită din comun: cea de a putea repeta, cu fiecare ocazie, că nu merită să pui suflet în nici un gest pe care-l faci, că nimic material nu e de natură să înnoileze ceva, că „realitatea“ ține de absurd. O astfel de cunoaștere ar trebui să fie numită postumă: ea are loc ca și cum subiectul cunoscător ar fi

viu și neviu, ființă și amintire a ființei. „Ține deja de trecut“, spune el despre tot ce face, în chiar momentul actului, care e astfel privat pentru totdeauna de *prezent*.

*

Nu alergăm spre moarte, ci fugim de catastrofa nașterii, zvîrcolindu-ne, supraviețuitori care încearcă s-o uite. Frica de moarte nu e decît proiecția în viitor a unei spaima care-și are începutul în prima noastră clipă.

Nu ne place, desigur, să socotim nașterea un rău: n-am fost oare învățați că ea e supremul bine, că răul se găsește la sfîrșitul, și nu la începutul vieții noastre? Răul, adevăratul rău e totuși în *urma*, nu înaintea noastră. E ceea ce i-a scăpat lui Cristos, ce a înțeles Buddha: „Dacă n-ar exista pe lume trei lucruri, o, ucenici, Desăvîrșitul n-ar apărea pe lume...“ Și, înainte de bătrînețe și de moarte, el așază faptul nașterii, izvor al tuturor slăbiciunilor și al tuturor nenorocirilor.

*

Putem suporta orice adevăr, oricît de zdrobitor, cu condiția să înlocuiască totul, să conțină tot atîta vitalitate cît speranța căreia i s-a substituit.

*

Nu fac nimic, se înțelege. Dar *văd* cum trec orele — și asta e preferabil încercării de a le umple.

*

Nu trebuie să ne ostenim cu o operă, trebuie doar să spunem ceva care să se poată murmură la urechea unui bețiv sau a unui muribund.

*

Nimic nu dovedește mai bine cât de mult a decăzut omenirea ca imposibilitatea de a găsi fie și un singur popor, un singur trib la care nașterea să mai provoace doliu și bocet.

*

Să te răzvrătești împotriva eredității înseamnă să te răzvrătești împotriva a miliarde de ani, împotriva *primei* celule.

*

Există un zeu la originea, dacă nu la capătul, oricărei bucurii.

*

Niciodată în largul meu în imediat, nu mă seduce decît ceea ce mă precedă, ceea ce mă îndepărtează de prezent, clipele fără număr în care n-am existat: nenăscutul.

*

Nevoie fizică de dezonoare. Mi-ar fi plăcut să fiu odraslă de călău.

*

Cu ce drept vă apucați să vă rugați pentru mine? N-am nevoie de mijlocitor, am să mă descurc *singur*. Din partea unui nenorocit, aş primi, poate, dar din partea nimănui altcuiva, fie el şi sfânt. Nu pot tolera ca alţii să se preocupe de propria-mi mîntuire. Dacă mă tem de ea şi-ncerc să-i scap, nimic mai supărător ca rugăciunile voastre! Duceţi-vă cu ele de-aici; oricum, nu sîntem în slujba aceloraşi zei. Dacă ai mei sînt nevolnici, am toate motivele să cred că nici ai voştri nu sînt mai grozavi. Presupunînd totuşi că ei sînt aşa cum vi-i imaginaţi, tot le-ar lipsi puterea să mă vindece de o spaimă mai veche decît propria-mi memorie.

*

Ce lucru jalnic o senzaţie! *Poate* nici extazul însuşi nu e mai mult.

*

Să desfacă, să des-zidească e singura sarcină pe care şi-o poate fixa omul, dacă aspiră, aşa cum o arată totul, să se deosebească de Ziditor.

*

Ştiu că naşterea mea e o întîmplare, un accident ridicol, şi totuşi, de cum uit de mine, mă port ca şi cum ea ar fi un eveniment capital, indispensabil mersului şi echilibrului lumii.

*

Să fi comis toate crimele, în afara celei de a fi tată.

*

Ca regulă generală, oamenii *așteaptă* dezamăgirea: ei știu că nu trebuie să se neliniștească, că, mai devreme sau mai târziu, ea va veni, oferindu-le răgazul necesar să se poată ocupa de problemele momentului. Cu dezmeticitul e altfel: pentru el, dezamăgirea survine în același timp cu actul; n-are nevoie s-o pîndească, e acolo. Eliberîndu-se de succesiunea lucrurilor, el a devorat posibilul și a făcut inutil viitorul. „Nu vă pot întîlni în viitorul *vostru*, le spune el celorlalți. N-avem nici măcar o singură clipă care să ne fie comună.” Asta fiindcă pentru el întregul viitor e deja acolo.

Cînd simțim sfîrșitul în punctul de pornire, mergem mai repede ca timpul. Iluminarea, dezamăgire fulgerătoare, răspîndește o siguranță care-l transformă pe dezmeticit în mîntuit.

*

Mă eliberez de aparențe și, cu toate acestea, mă-ncurc în ele; sau mai degrabă: mă găsesc la jumătatea distanței dintre aceste aparențe și *ceea ce* le neagă, *ceea ce* n-are nici nume, nici conținut, *ceea ce* nu e nimic și este totul. Pasul decisiv dincolo de ele n-am să-l fac niciodată. Firea mă obligă să plutesc, să mă eternizez în echivoc,

și, dacă mi-aș propune să mă hotărăsc într-un sens sau în celălalt, aș pieri prin propria-mi salvare.

*

Capacitatea mea de a fi dezamăgit depășește înțelegerea. Ea e cea care mă face să-l înțeleg pe Buddha, dar tot ea mă împiedică să-l urmez.

*

Ceea ce nu ne mai poate înduioșa nu mai contează și nu mai există. Ne dăm seama de ce trecutul nostru încetează atît de repede să ne aparțină, pentru a lua înfățișare de poveste, de ceva ce nu mai privește pe nimeni.

*

În cel mai adînc colț al sufletului, să aspiți să fii la fel de sărac, la fel de vrednic de milă ca Dumnezeu.

*

Adevărata legătură dintre ființe nu se stabilește decît prin prezența mută, prin aparenta ne-comunicare, prin schimbul misterios și fără cuvinte care seamănă cu rugăciunea interioară.

*

Ceea ce știu la șaiszeci de ani știam la fel de bine la douăzeci. Patruzeci de ani ai unei lungi, inutile munci de verificare...

*

Că totul e lipsit de consistență, de temei, de justificare, sînt de obicei atît de sigur, încît cel care ar îndrăzni să mă contrazică, chiar dacă e omul pe care-l stimez cel mai mult, mi-ar apărea ca un șarlatan sau un idiot.

*

Încă din copilărie, percepeam scurgerea orelor, independente de orice raport, de orice fapt și de orice eveniment, disjunția timpului de tot ce nu era el, existența lui autonomă, statutul său singular, autoritatea, tirania sa. Îmi amintesc cum nu se poate mai clar după-amiaza în care, pentru prima dată, în fața universului gol, nu mai eram decît scurgere de clipe răzvrătite împotriva propriei funcții. Timpul se desprindea de ființă *pe seama mea*.

*

Spre deosebire de Iov, eu nu mi-am blestemat ziua în care m-am născut; pe celelalte, în schimb, le-am afurisit pe toate...

*

Dacă moartea n-ar avea decît laturi negative, ar fi un act irealizabil.

*

Totul este; nimic nu este. Și o formulă, și cealaltă sînt purtătoarele unei egale împăcări. Anxi-

osul, spre nenorocirea sa, rămîne între ele două, înfricoșat și perplex, mereu la discreția unei nuanțe, incapabil să se fixeze în siguranța ființei sau a absenței faptului de a fi.

*

Pe acea coastă normandă, la o oră atît de matinală, n-aveam nevoie de nimeni. Prezența pescărușilor mă deranja: i-am gonit cu pietre. Și am înțeles că țipetele lor, de o stridentă supranaturală, erau exact ceea ce-mi trebuia, că numai înspăimîntătorul putea să mă liniștească și că doar pentru a-l întîlni mă trezisem înaintea răsăritului.

*

A fi în viață — sînt deodată izbit de ciudățenia acestei expresii, ca și cum nu s-ar aplica nimănui.

*

De fiecare dată cînd ceva nu merge și cînd mi-e milă de mintea mea, mă cuprinde o irezistibilă dorință de *a proclama*. Atunci înțeleg din ce meschine abisuri apar reformatorii, profeții și mîntuitorii.

*

Mi-ar plăcea să fiu liber, total liber. Liber ca un mort din fașă.

*

Dacă în luciditate intră atîta ambiguitate și zbucium este pentru că ea e rezultatul faptului că nu am știut cum să ne folosim insomniile.

*

Obsesia nașterii, transpunîndu-ne *înaintea* propriului trecut, ne face să pierdem gustul viitorului, al prezentului și chiar al trecutului.

*

Rare sînt zilele în care, proiectat în postistorie, să nu asist la ilaritatea zeilor ieșind din episodul omenesc.

E cu adevărat nevoie de o viziune de rezervă, atunci cînd cea a Judecății de Apoi nu mai mulțumește pe nimeni.

*

O idee, o ființă, orice lucru care se întrupează își pierde înfățișarea, devine grotesc. Frustrare a rezultatului. Să nu evadezi niciodată din posibil, să te complaci în postura de etern veleitar, *să uiți* să te naști.

*

Adevărata, unica neșansă: aceea de a vedea lumina zilei. Ea își are obîrșia în agresivitatea, în principiul de expansiune și de furie localizat în origini, în elanul spre rău care le-a agitat.

*

Cînd revezi pe cineva după mulți ani, ar trebui să te așezi unul în fața celuiilalt și să nu spui nimic ore în șir, pentru ca, profitînd de tăcere, consternarea să se poată autosavura.

*

Zile atinse miraculos de sterilitate. În loc să mă bucur, să mă felicit, să convertesc această ariditate în sărbătoare, să văd în ea o ilustrare a desăvîrșirii și maturității, ca și a detașării mele, mă las cotropit de ciudă și de proastă dispoziție, atît e de tenace în noi omul pe care-l știm, secătura agitată, incapabilă să se așeze în umbră.

*

Sînt atras de filozofia hindusă, al cărei scop esențial este de a învinge eul; și tot ce fac și tot ce gîndesc nu înseamnă decît eu și suferință cumplită a eului.

*

Cîtă vreme acționăm, avem un scop; acțiunea o dată terminată, ea nu are pentru noi mai multă realitate decît scopul pe care-l urmăream. Nu exista deci nimic cu adevărat coerent în toate acestea, nu era decît joc. Dar există și din aceia care au conștiința acestui joc chiar *în timpul* acțiunii: ei trăiesc concluzia în premise, rezultatul în virtual, subminînd gravitatea prin însuși faptul că există.

Viziunea nonrealității, a carenței universale este rezultatul combinat al unei senzații cotidiene și al unui fior neașteptat. *Totul e joc* — fără această revelație, senzația pe care o purtăm cu noi pe firul zilelor n-ar mai avea acea amprență de evidență de care au nevoie experiențele metafizice pentru a se deosebi de contrafacerile lor, *indispozițiile*. Pentru că orice indispoziție nu e decît o experiență metafizică avortată.

*

Cînd curiozitatea pe care o încercăm în fața morții ni se epuizează, închipuindu-ne că nu mai avem nimic altceva de vămuit din asta, ne îndreptăm atenția spre naștere, ne pornim să înfruntăm un abis la fel de fără sfîrșit...

*

Chiar în acest moment, mi-e *rău*. Acest eveniment, crucial pentru mine, este inexistent, chiar de neconceput, pentru restul ființelor, pentru toate ființele. În afară de Dumnezeu, dacă acest cuvînt poate avea vreun înțeles.

*

Auzim din toate părțile că, din moment ce totul e inutil, să faci bine ceea ce faci nu reprezintă un bine. Totuși, tocmai asta e bine. Ca să ajungi la această concluzie și ca s-o înduri, nu trebuie să exerciți nici o profesie; cel mult, pe aceea de rege, ca Solomon.

*

Reacionez ca toată lumea și chiar ca aceia pe care-i disprețuiesc cel mai mult; dar îmi repar greșeala, deplîngînd orice faptă pe care o comit, bună sau rea.

*

Unde-mi sînt senzațiile? Au dispărut în... mine, și ce e oare acest eu, dacă nu suma acestor senzații volatilizate?

*

Extraordinar și nul — aceste două adjective se aplică unui anumit act și, după aceea, la tot ce rezultă din el, vieții în primul rînd.

*

Clarviziunea e singurul viciu care te face liber — liber *într-un pustiu*.

*

Pe măsură ce trec anii, descrește numărul celor cu care ne putem înțelege. Cînd nu vom mai avea pe nimeni căruia să ne adresăm, vom fi în sfîrșit așa cum eram înainte de a eșua într-un nume.

*

Cînd refuzi lirismul, e un chin să înnegrești o pagină: la ce bun să scrii ca să spui *exact* ceea ce aveai de spus?

*

E foarte greu să accepți să fii judecat de cineva care a suferit mai puțin ca tine. Și cum fiecare se crede un Iov nerecunoscut...

*

Îmi doresc un confesor ideal, căruia să-i spun tot, să-i mărturisesc tot, îmi doresc un sfânt blazat.

*

De atîta amar de vreme de cînd se moare, viul a căpătat probabil obișnuința de a muri; fără de care nu s-ar explica de ce o insectă sau o rozătoare, și chiar omul, ajung, după cîteva sclifoseli, să crape atît de demn.

*

Paradisul nu era suportabil, altfel primul om s-ar fi obișnuit cu el; nici această lume nu este, de vreme ce se regretă paradisul sau se speră un altul. Ce-i de făcut? Unde să mergem? Foarte simplu: să nu facem nimic și să nu ne ducem nicăieri.

*

Sănătatea e desigur un bun; numai că aceleora care o posedă le-a fost refuzată șansa de a-și da seama de ea, o sănătate conștientă de sine fiind o sănătate compromisă sau pe punctul de a fi. Cum nimeni nu se bucură că e lipsit de infirmități,

putem vorbi fără nici o exagerare de o *dreaptă* pedepsire a celor sănătoși.

*

Unii au parte de nenorociri; alții, de obsesii.
Care sînt mai de plîns?

*

Nu mi-ar plăcea ca oamenii să fie drepti în
privința mea: aş putea să mă lipsesc de orice,
în afară de tonicul in Justiției.

*

„Totul e durere” — formula budistă, modernizată, ar da: „Totul e coșmar.”

În același fel, nirvāna, chemată să pună capăt
unei suferințe și mai răspîndite, ar înceta să fie
un mijloc rezervat numai unora, ca să devină
universală asemeni coșmarului însuși.

*

Ce înseamnă o crucificare unică, pe lîngă
aceea, cotidiană, pe care o îndură cel care suferă
de insomnie?

*

Pe cînd mă plimbam, la oră tîrzie, pe alea
mărginită de copaci, o castană mi-a căzut la picior.
Zgomotul pe care l-a făcut spărgîndu-se,

ecoul pe care l-a trezit în mine, precum și o emoție în vădită disproporție cu acel incident mărunț m-au cufundat în miracol, în beția irevocabilului, ca și cum nu mai existau întrebări, ci numai răspunsuri. Eram amețit de mii de certitudini neașteptate, cu care nu știam ce să fac...

Puțin a lipsit astfel să intru în contact cu divinul. Dar am socotit că-i mai bine să-mi continuu plimbarea. !

*

Nu ne mărturisim altcuiva mîhnirile decît ca să-l facem să sufere, ca să le ia asupra lui. Dacă am vrea să-l legăm de noi, nu i-am împărtăși decît suferințele noastre abstracte, singurele pe care se reped să le accepte toți cei care ne iubesc.

*

Nu-mi iert faptul că m-am născut. E ca și cum, strecurîndu-mă în această lume, aș fi profanat o taină, aș fi călcat cine știe ce legămînt important, aș fi comis un păcat de o gravitate fără seamăn. Totuși, mi se întîmplă să fiu mai puțin tranșant: nașterea îmi pare atunci o calamitate pe care aș fi nemîngîiat să n-o fi cunoscut.

*

Gîndirea nu e niciodată *nevinovată*. Ne ajută să ne rupem lanțurile tocmai pentru că e nemiloasă, pentru că înseamnă agresiune. Eliminînd ce are ea mai rău și chiar demonic, ar trebui să renunțăm la însăși ideea mîntuirii.

*

Calea cea mai sigură ca să nu greșești e să subminezi o certitudine după alta.

Faptul că tot ceea ce contează a fost făcut *în afara* îndoielii rămîne însă la fel de evident.

*

De multă vreme, dintotdeauna, simt că lumea aceasta nu e ce-mi trebuia și că n-aș putea să mă deprind cu ea; numai și numai așa am dobîndit o fărîmă de orgoliu spiritual, propria-mi existență apărîndu-mi ca mutilare și secătuire a unui psalm.

*

Gîndurile noastre, în solda propriei panici, se îndreaptă spre viitor, urmează calea fiecărei spaime, se deschid spre moarte. Și numai schimbîndu-le cursul, făcîndu-le să curgă înapoi le îndreptăm către momentul nașterii și le obligăm să se statornicească acolo. Prin asta, ele pierd însăși forța, acea tensiune de nepotolit care zace în adîncul spaimei de moarte și care le e de folos gîndurilor noastre atunci cînd vor să crească, să se îmbogățească, să capete forță. Așa înțelegem de ce, parcurgînd un drum contrar, le lipsește elanul și sînt atît de obosite atunci cînd, în sfîrșit, se lovesc de limita lor originală, încît nu mai au puterea să privească dincolo de ea, spre niciodată-născut.

*

Nu propriile-mi începuturi, ci începutul mă interesează. Dacă mă izbesc de propria-mi naștere, de o obsesie minoră, e din cauză că nu pot să mă lupt cu primul moment al timpului. Orice suferință individuală se reduce, în ultimă instanță, la o suferință cosmogonică, fiecare din senzațiile noastre ispășind acea nelegiuire a senzației primordiale, prin care eul s-a strecurat în afara a nu știm ce...

*

În zadar ne străduim să ne preferăm universului, ne urîm, cu toate acestea, mult mai mult decât credem. Dacă înțeleptul e o apariție atât de insolită este pentru că pare neatins de aversiunea pe care, asemeni tuturor ființelor, trebuie s-o nutrească pentru el însuși.

*

Nici o diferență între existență și nonexistență, dacă ne temem de ele cu o egală intensitate.

*

Noncunoașterea e temelia tuturor lucrurilor, ea creează Totul printr-un act pe care-l repetă în fiecare clipă, ea produce această lume și oricare alta, fiindcă nu încetează să ia drept real ceea ce nu este. Noncunoașterea e gigantica eroare care servește drept suport tuturor adevărilor

noastre, noncunoașterea e mai veche și mai puternică decît toți zeii la un loc.

*

După asta îl recunoști pe cel cu aptitudini pentru căutarea interioară: el va situa eșecul mai presus de orice reușită, îl va căuta chiar, inconștient, se înțelege. Asta pentru că eșecul, întotdeauna *esențial*, e cel care ne dezvăluie nouă înșine, ne permite să ne vedem așa cum ne vede Dumnezeu, în vreme ce succesul ne îndepărtează de ceea ce e mai profund în noi și în tot.

*

A fost o vreme în care timpul încă nu exista... Refuzul nașterii nu e altceva decît nostalgia acelui timp de dinainte de timp.

*

Mă gîndesc la atîția prieteni care nu mai sînt și-i compătimeesc. Cu toate acestea, ei nu sînt chiar de plîns, căci au rezolvat toate problemele, începînd cu aceea a morții.

*

Există în faptul de a te naște o asemenea lipsă de necesitate încît, dacă te gîndești la el ceva mai mult ca de obicei, neștiind cum să reacționezi, ajungi să surîzi netot.

*

Două feluri de spirite: diurne și nocturne. Nu posedă nici aceeași metodă, nici aceeași etică. În plină lumină, te supraveghezi; în obscuritate, spui tot. Pentru cel care-și pune întrebări la orele la care ceilalți sînt pradă somnului, urmările salutare sau supărătoare a ceea ce gîndește contează prea puțin. Iată de ce meditează el la ghi-nionul de a se fi născut fără să-i pese de răul pe care-l poate face altcuiva sau sieși. După miezul nopții începe beția adevărurilor vătămătoare.

*

Pe măsură ce se adună anii, îți faci despre viitor o imagine din ce în ce mai întunecată. Să fie asta doar ca să te consolezi pentru că ești exclus din el? În aparență da, în realitate nu, căci viitorul a fost întotdeauna atroce, omul neputînd să lupte împotriva nenorocirilor decît agravîndu-le, astfel încît, în fiecare epocă, existența e cu mult mai tolerabilă înainte să fie găsită soluția dificultăților momentului.

*

În marile perplexități, impune-ți să trăiești ca și cum istoria s-a sfîrșit și să reacționezi ca un monstru măcinat de serenitate.

*

Dacă, altădată, în fața unui mort, mă întrebam: „La ce i-a servit oare să se nască?“, acum îmi pun aceeași întrebare în fața oricărui om viu.

*

Accentul pus pe naștere nu e nimic altceva decît gustul pentru insolubil împins pînă la nebunie.

*

În privința morții, ezit fără încetare între „tăina” și „nimic”, între Piramide și Morgă.

*

E imposibil să *simți* că a fost o vreme în care nu existai. De aici atașamentul pentru personajul care erai înainte să te naști.

*

„Meditați măcar o oră asupra inexistenței *eului* și vă veți simți alt om”, îi spunea într-o zi unui vizitator occidental un bonz din secta japoneză Kusha.

Fără să fi frecventat mînaștirile budiste, de cîte ori nu m-am oprit asupra irealității lumii, deci a eului? Nu, n-am devenit alt om, dar mi-a rămas efectiv sentimentul că eul meu nu e cîtuși de puțin real și că, pierzîndu-l, n-am pierdut nimic, în afară de ceva, în afară de *tot*.

*

În loc să mă mărginesc la faptul nașterii, așa cum îmi poruncește bunul-simț, mă aventurez, mă tîrăsc în urmă, dau din ce în ce mai înapoi

către nu știu ce început, trec din origine-n origine. Poate că într-o zi o să reușesc să ating originea însăși, ca să mă odihnesc sau să mă prăbușesc acolo.

*

X mă insultă. Sînt gata să-l pălmuiesc. După ce mă gîndesc, renunț.

Cine sînt? Care e adevăratul meu eu: cel care ripostează sau cel care dă înapoi? Prima mea reacție e întotdeauna energică; următoarea, moale. Ceea ce se cheamă „înțelepciune” nu e, în fond, decît un veșnic „după ce mă gîndesc”, adică nonacțiunea ca prim gest.

*

Dacă atașamentul e un rău, trebuie să-i căutăm cauza în scandalul nașterii, căci să te naști înseamnă să te atașezi. Pentru a face să dispară urmele acestui scandal, cel mai grav și mai puțin tolerabil dintre toate, ar trebui deci folosită detașarea.

*

În stările de anxietate și teamă, calmul instantaneu la gîndul foetusului care am fost.

*

În această clipă anume, nici un reproș venit din partea oamenilor sau a zeilor n-ar putea să mă atingă: am o conștiință atît de curată, de parcă n-aș fi existat niciodată.

*

E o greșeală să crezi că există o relație directă între suportarea nenorocirilor și înverșunarea împotriva nașterii. Această înverșunare are rădăcini mai adânci și mai îndepărtate, și pare să prindă viață chiar și în absența celui mai mic reproș împotriva existenței. Ba chiar niciodată nu e mai virulentă ca în cazul sortilor norocoși.

*

Tracii și bogomilii — nu pot să uițe că am cîndat aceleași meleaguri ca și ei, nici că unii îi deplîngeau pe nou-născuți, iar ceilalți, ca să-l dezvinovățească pe Dumnezeu, îl făceau pe Satana răspunzător de infamia Creației.

*

Pe timpul lungilor nopți ale cavernelor, ne-numărați Hamleți trebuie să fi monologat fără încetare, căci putem presupune că apogeul suferinței metafizice se situează cu mult înaintea acestei fadori universale ce a urmat apariției Filozofiei.

*

Obsesia nașterii ține de exacerbarea memoriei, de omniprezența trecutului, ca și de aviditatea pentru împas, pentru *primul* împas. — Nici o deschidere, nici chiar care să-și aibă obîrșia în bucurie, care să provină din revolut, ci doar din prezent, ca și dintr-un viitor *emancipat de timp*.

*

Ani de zile, o viață de fapt, să nu te fi gîndit decît la ultimele clipe, ca să constăți, cînd te apropii, în sfîrșit, de ele, că va fi fost degeaba, că gîndul morții ajută la tot, doar să mori nu!

*

Neliniștile noastre sînt cele care trezesc, care creează conștiința; după ce-și îndeplinesc misiunea, ele se atenuază și dispar una după alta. Doar conștiința rămîne și le supraviețuiește, fără să-și amintească ce le datorează, chiar fără s-o fi știut vreodată. Iată de ce își tot proclamă autonomia, suveranitatea, chiar și cînd se urăște și ar vrea să se distrugă.

*

Potrivit regulii Sfîntului Benedict, dacă un călugăr devenea mîndru sau măcar mulțumit de munca pe care o făcea, trebuia să renunțe la ea și s-o părăsească.

Iată un pericol de care nu se teme cel care va fi trăit cu gustul insatisfacției, în orgia remușcării și dezgustului.

*

Dacă e adevărat că lui Dumnezeu îi repugnă să se pronunțe, n-aș încerca nici o stinghereală în prezența lui, atît de mult mi-ar plăcea să-l imit, să fiu, în tot, asemeni Lui, un lipsit de opinie.

*

Să te trezești, să-ți faci toaleta și să aștepti apoi cine știe ce varietate neașteptată de plictis sau de spaimă.

Aș da tot universul și pe Shakespeare în întregime pentru o fărîmă de ataraxie.

*

Marele noroc al lui Nietzsche că a sfîrșit cum a sfîrșit. În euforie!

*

Să te tot duci cu gîndul la o lume în care încă nimic nu s-a înjosit să se ivească, în care presimți conștiința fără să aspiți la ea, în care, tolănit în virtual, te bucuri de plenitudinea vidă a unui eu anterior eului...

Să nu te fi născut, numai să te gîndești la asta, ce fericire, ce libertate, ce spațiu!

II

Dacă dezgustul față de lume e de-ajuns să confere sfințenia, nu văd cum aş putea evita canonizarea.

*

Nimeni nu cred că a trăit atît de aproape de scheletul său cum am trăit eu față de al meu: au rezultat de aici un dialog fără sfîrșit și cîteva adevăruri pe care nu reușesc nici să le accept, nici să le resping.

*

E mai ușor să avansezi cu viciile decît cu virtuțile. Viciile, conciliante prin natura lor, se ajută reciproc, sînt pline de indulgență unele față de altele, în vreme ce virtuțile, invidioase, se înfruntă și se anulează, dezvăluindu-și în toate incompatibilitatea și intoleranța.

*

Să crezi în ce faci sau în ce fac alții e ca și cum te-ai da în vînt pentru fleacuri. Ar trebui să nu te prezinți la întîlnirea cu iluziile și chiar cu „rea-

litățile", să te situezi dincolo de tot și toate, să-ți alungi sau să-ți reprimi aspirațiile, să trăiești, potrivit unei zicale hinduse, cu tot atît de puține dorințe ca un „elefant singuratic”.

*

Îi iert totul lui X, din cauza surîsului său demodat.

*

Nu e umil cel care se urăște.

*

La unii, totul, absolut totul, ține de fiziologie: trupul le e gîndirea, gîndirea le e trupul.

*

Timpul, bogat în resurse, mai inventiv și mai milos decît credem, posedă o remarcabilă aptitudine de a ne veni în ajutor, de a ne procura în orice moment o nouă umilire.

*

Am căutat întotdeauna peisajele de dinainte de Dumnezeu. De unde predilecția mea pentru Haos.

*

Am hotărît să nu mai dau vina pe nimeni de cînd am observat că sfîrșesc întotdeauna prin a semăna cu ultimul meu dușman.

*

Am trăit foarte multă vreme cu ideea că sînt ființa cea mai normală care a existat vreodată. Această idee mi-a deschis gustul, chiar pasiunea, pentru improductivitate: la ce bun să te pui în valoare într-o lume populată de nebuni, cufundată în neghiobie sau delir? Pentru cine să te obosești și în ce scop? Rămîne să aflu dacă m-am eliberat cu totul de această certitudine, salvatoare în absolut, ruinătoare în imediat.

*

Violenții sînt în general oameni plăpînzi, „terminați”, care trăiesc într-o efervescentă continuă, în detrimentul propriului trup, exact ca asceții, care, familiarizîndu-se cu chietudinea, pacea, ajung să se erodeze și să se epuizeze tot atîta cît furioșii.

*

N-ar trebui să scriem cărți decît ca să spunem lucruri pe care n-am îndrăzni să le destăinuim nimănui.

*

Cînd Măra, Ispititorul, încearcă să-i uzurpe locul lui Buddha, acesta-i spune, între altele: „Cu ce drept pretinzi să domnești asupra oamenilor și asupra universului? *Ai suferit pentru cunoaștere?*”

E întrebarea capitală, poate singura care ar trebui să ne frămînte cînd ne punem întrebări despre cineva, mai ales despre un gînditor. Nu putem, pe cît am vrea, să facem suficientă distincție între cei care au plătit pentru cel mai mic pas către cunoaștere și cei, incomparabil mai numeroși, cărora le-a fost dăruită o cunoaștere comodă, indiferentă, o cunoaștere *fără încercări*.

*

Se spune: Cutare n-are talent, n-are decît timbru. Dar timbrul e tocmai ceea ce nu poți să inventezi, cu care te naști. E un har moștenit, privilegiul pe care-l au unii de a-și face simțită pulsația lor organică; timbrul înseamnă mai mult decît talentul, e esența acestuia.

*

Același sentiment de neapartenență, de joc inutil, oriunde aș merge: mă prefac că mă interesez de ceva de care nu-mi pasă deloc, mă agită din automatism sau milă, fără să particip vreodată, fără să fiu vreodată prezent undeva. Ceea ce mă atrage se găsește altundeva, și acest altundeva nu știu ce înseamnă.

*

Cu cît se depărtează de Dumnezeu, cu atît oamenii avansează în cunoașterea religiilor.

*

„.... Dar Dumnezeu știe că în ziua în care veți mânca din el vi se vor deschide ochii.”*

De-abia s-au deschis, și începe drama. Să privești *fără să înțelegi*, acesta-i paradisul. Infernul ar fi deci locul în care înțelegi, în care înțelegi prea mult...

*

Nu mă înțeleg pe deplin cu cineva decît atunci cînd e la pămînt și cînd n-are nici dorința, nici puterea de a reveni la iluziile sale obișnuite.

*

Judecîndu-ți fără milă contemporanii, ai toate șansele să faci, în ochii posterității, figură de spirit clarvăzător. Totodată, renunți la latura primejdioasă a admirației, la riscurile extraordinare pe care le presupune. Căci admirația reprezintă o aventură, cea mai imprevizibilă din cîte sînt, pentru că se poate întîmpla să sfîrșească bine.

*

Ideile îți vin mergînd, spunea Nietzsche. Mersul distrage gîndirea, declara Sankara.

Cele două păreri sînt la fel de întemeiate, deci la fel de adevărate, și oricine se poate încredința de asta în răstimp de o oră, uneori de un minut...

* *Facerea* 3, 5 (n.t.).

*

Nu mai e posibilă nici o formă de originalitate literară dacă nu forțezi, dacă nu sfărâmi limbajul. Situația e diferită dacă ne mărginim la exprimarea ideii ca atare. Ne găsim aici într-un domeniu în care exigențele nu s-au schimbat de la presocratici încoace.

*

De ce nu putem să ne întoarcem în timp înainte de concept, să scriem chiar din simțuri, să notăm variațiile infime a ceea ce atingem, să facem ce ar face o reptilă dacă s-ar pune pe lucru!

*

Tot ce poate exista mai bun în noi provine din indolența, din incapacitatea noastră de a trece la acțiune, de a ne pune în aplicare proiectele și intențiile. Neputința sau refuzul de a ne realiza ne păstrează „calitățile”, iar voința de a da tot ce putem ne conduce la excese și la desfrâu.

*

Acel „glorios delir”, de care vorbește Tereza de Ávila pentru a desemna una din fazele unirii cu Dumnezeu, reprezintă ceea ce un spirit secătuit, invidios prin forța lucrurilor, nu-i va ierta niciodată unui mistic.

*

Nici măcar o clipă în care să nu fi fost conștient că mă găsesc în afara Paradisului.

*

Nu e profund, nu e autentic decît ceea ce ascundem. De unde forța sentimentelor abjecte.

*

Ama nesciri, spune *Imitatio*. Să-ți placă să fii neștiut. Nu ești mulțumit de tine și de lume decît dacă te conformezi acestui precept.

*

Valoarea intrinsecă a unei cărți nu depinde de importanța subiectului (altfel teologii ar ieși învingători, și de departe), ci de modul de a aborda ceea ce e întîmplător și neînsemnat, de a stăpîni infimul. *Esențialul* n-a necesitat niciodată nici cel mai mic talent.

*

Sentimentul de a fi în întîrziere sau în avans cu zece mii de ani față de ceilalți, de a aparține începuturilor sau sfîrșitului omenirii...

*

Negația nu provine niciodată dintr-un raționament, ci dintr-un nu știu ce obscur și vechi.

Argumentele vin mai târziu, ca s-o justifice și s-o susțină. Orice *nu* izvorăște din sânge.

*

Profitînd de erodarea memoriei, *să-ți amintești* cele dintîi inițiative ale materiei și riscul de viață care le-a succedat...

*

Ori de cîte ori nu mă gîndesc la moarte, am impresia că trișez, că înșel pe cineva din mine.

*

Există nopți pe care nici cei mai inventivi dintre torționari n-ar fi putut să le imagineze. La capătul lor, ești sfărîmat, năucit, rătăcit, fără amintiri și presimțiri, și chiar fără să știi cine ești. Și atunci ziua pare inutilă, lumina vătămătoare, și încă și mai chinuitoare decît întunericul.

*

Un păduche-de-frunze *conștient* ar avea de înfruntat exact aceleași dificultăți, același tip de insolubil ca și omul.

*

Mai bine animal decît om, insectă decît animal, plantă decît insectă, și așa mai departe.

Salvarea? Tot ce micșorează influența conștiinței și-i compromite supremația.

*

Am toate defectele celorlalți și totuși tot ceea ce fac aceștia mi se pare inadmisibil.

*

Privind lucrurile din perspectiva naturii, omul a fost făcut să trăiască orientat spre exterior. Dacă vrea să vadă în el însuși, trebuie să închidă ochii, să renunțe la acțiune, să iasă din torent. Ceea ce numim „viață interioară” e un fenomen tardiv, care n-a fost posibil decît printr-o încetinire a activităților noastre vitale, căci „sufletul” n-ar fi putut să apară, nici să se afirme decît în detrimentul bunei funcționări a organelor.

*

Cea mai mărunță schimbare atmosferică mă face să-mi reconsider proiectele, ba, de ce să n-o spun, convingerile. Această formă de dependență, cea mai umilitoare din cîte sînt, nu încetează să mă bîruiască, în vreme ce-mi risipește puținele iluzii care-mi mai rămăseseră asupra șanselor de a fi liber, asupra libertății, pur și simplu. La ce bun să te umfli în pene cînd ești la discreția Umezelii și Uscăciunii? Ți-ai dori o robie mai puțin vrednică de milă și alt soi de zei.

*

E inutil să-ți iei zilele, pentru că întotdeauna o faci prea tîrziu.

*

Cînd știi absolut sigur că totul e ireal, nu vîd realmente de ce te-ai obosi s-o dovedești.

*

Pe măsură ce se îndepărtează de momentul răsăritului și înaintează în zi, lumina se prostituează și nu-și obține iertarea — etică a crepusculului — decît în clipa cînd dispare.

*

În scrierile budiste, se vorbește adesea de „abisul nașterii“. E într-adevăr un abis, o prăpastie, în care nu cazi, ci, dimpotrivă, din care ieși, spre marea pagubă a fiecăruia.

*

La intervale din ce în ce mai rare, izbucniri de recunoștință față de Iov și Chamfort, față de vociferare și vitriol...

*

Fiecare opinie, fiecare părere e în mod necesar parțială, trunchiată, insuficientă. În filozofie și în orice, originalitatea se rezumă la niște definiții incomplete.

*

Cîntărindu-ne bine faptele numite generoase, nu găsim nici una care, într-o anumită privință,

să nu fie condamnată și chiar vătămătoare, de natură să ne inspire regretul de a o fi făcut, astfel încât n-avem de ales, la urma urmelor, decât între a ne abține și a avea remușcări.

*

Forța explozivă a chiar și celei mai mici mortificări. Orice dorință învinsă te face puternic. Avem cu atât mai multă putere asupra acestei lumi cu cât ne depărtăm de ea, cu cât aderăm mai puțin la ea. Renunțarea conferă o putere nemărginită.

*

Dezamăgirile mele, în loc să conveargă spre un centru și să se constituie, dacă nu într-un sistem, cel puțin într-un ansamblu, s-au răzlețit, fiecare crezându-se unică și dispărînd astfel, din lipsă de organizare.

*

Au succes numai sistemele filozofice și religiile care ne linguesc, fie că o fac în numele progresului, fie în cel al infernului. Damnat sau nu, omul simte o nevoie imperioasă de a fi în inima lucrurilor. Faptul că este, că a *devenit* om se dăturează în exclusivitate tocmai acestui lucru. Și dacă într-o zi n-ar mai simți această nevoie, ar trebui să se dea la o parte în folosul unui alt animal, mai orgolios și mai nesăbuit.

*

Avea repulsie față de adevărurile obiective, de corvoada argumentării, de judecățile logice elevate. Nu-i plăcea să facă demonstrații, nu ținea să convingă pe nimeni. *Celălalt* e o născocire de dialectician.

*

Cu cât ești mai nedreptățit de timp, cu atât mai mult vrei să evadezi din el. Faptul de a scrie o pagină fără cusur, o frază numai, te înalță deasupra devenirii și stricăciunilor ei. Transcendem moartea căutînd indestructibilul prin cuvînt, prin simbolul însuși al caducității.

*

În chiar miezul unui eșec, în clipa cînd rușinea e pe punctul să ne doboare, ne apucă pe neașteptate un acces de trufie, care nu ține mult, doar cît să ne golească, să ne lase fără energie, să facă să scadă, o dată cu forțele noastre, intensitatea propriei rușini.

*

Dacă moartea e atât de cumplită pe cît se pretinde, cum se face că, după o anumită vreme, socotim *fericit* orice individ, prieten sau dușman, care a încetat să trăiască?

*

Nu o dată mi s-a întîmplat să plec de acasă pentru că, dacă rămîneam acolo, n-aș fi fost si-

gur că mă puteam împotrivi vreunei hotărîri *subite*. Pe stradă ești mai liniștit, pentru că acolo te gîndești mai puțin la tine însuși, și totul slăbește și se estompează, începînd cu dezordinea.

*

Îi e specific bolii să stea de veghe atunci cînd totul doarme, cînd totul se odihnește, chiar și bolnavul.

*

Tînăr, găsești o anumită plăcere în infirmități. Par atît de noi, de pline! Cu vîrsta, ele nu mai surprind, le cunoști prea bine. Or, fără un dram de neprevăzut, nu merită să fie îndurate.

*

De îndată ce faci apel la ce e mai profund în tine și începi să muncești și să te exprimi, îți atribui calități, devii insensibil la propriile-ți lipsuri. Nimeni nu poate să admită că ce izvorăște din profunzimile sale ar putea să nu valoare nimic. „Cunoașterea de sine”? O contradicție în termeni.

*

Toate aceste poeme în care nu e vorba decît de Poem, o întreagă poezie care-și este propriul conținut. Ce s-ar spune despre o rugăciune al cărei obiect ar fi religia?

*

Spiritul care pune totul în discuție ajunge, după mii de întrebări, la o vlăguire aproape totală, într-o stare pe care tocmai cel vlăguit o recunoaște cu ușurință, din instinct. Căci ce e vlăguirea dacă nu o perplexitate congenitală?

*

Ce dezamăgire că Epicur, înțeleptul de care am cel mai mult nevoie, a scris mai bine de trei sute de tratate! Și ce ușurare că s-au pierdut!

*

— Ce faceți de dimineața pînă seara?
— Mă suport.

*

Gînd de la fratele meu în legătură cu tulburările și bolile de care a suferit mama noastră: „Bătrînețea este autocritica naturii.”

*

„Trebuie să fii beat sau nebun, spunea Sieyès, ca să te poți exprima bine în limbile cunoscute.”

Trebuie să fii beat sau nebun, voi adăuga, ca să mai cutezi să te slujești de cuvinte, de orice cuvînt.

*

Fanaticul descurajării eliptice e destinat să exceleze în orice profesie, în afara celei de scriitor.

*

Trăind mereu cu teama de a fi luat pe nepregătite de tot ce-i mai rău, am încercat, în orice împrejurare, să o iau înainte, lăsându-mă pradă nenorocirii cu mult înainte să se producă.

*

Nu-i pizmuiești pe cei care au puterea să se roage, în vreme ce ești plin de invidie față de posesorii de bunuri, față de cei care cunosc bogăția și gloria. E ciudat că te resemnezi cu mîntuirea celuilalt, dar nu cu avantajele trecătoare de care se poate bucura acesta.

*

N-am întîlnit nici măcar un singur spirit *vrednic de interes* care să nu fi fost înzestrat din belșug cu slăbiciuni de nemărturisit.

*

Nu există artă adevărată fără o mare doză de banalitate. Acea care recurge în mod constant la insolit obosește repede, nimic nefiind mai insuportabil decît uniformitatea excepționalului.

*

Inconvenientul de a folosi o limbă de împrumut e de a nu avea dreptul să faci prea multe greșeli în acea limbă. Or, doar căutînd incorec-

titudinea, fără să abuzezi totuși de ea, numai dacă ești în orice moment la un pas de solecism dai scrisului o urmă de viață.

*

Fiecare crede, în mod inconștient, se înțelege, că numai el urmărește adevărul, că ceilalți sînt incapabili să-l caute și nevrednici să ajungă la el. Această sminteală e atît de înrădăcinată și atît de utilă, încît e imposibil să-ți imaginezi ce s-ar întîmpla cu fiecare dintre noi dacă ea ar dispărea într-o zi.

*

Cel dintîi gînditor a fost, fără nici o îndoială, cel dintîi maniac al lui *de ce*. Manie neobișnuită, deloc molipsitoare. Rari sînt, într-adevăr, cei care suferă de ea, pe care-i rod întrebările și care nu pot să accepte nici o certitudine pentru că s-au născut în consternare.

*

Să fii obiectiv înseamnă să-l tratezi pe celălalt așa cum se tratează un obiect, un leș, înseamnă să te porți față de el ca un cioclu.

*

Această clipă a dispărut pentru totdeauna, s-a pierdut în masa anonimă a irevocabilului. Ea nu se va întoarce niciodată. Sufăr și nu sufăr pentru asta. Totul e unic — și neînsemnat.

*

Emily Brontë. Tot ce vine de la Ea are darul să mă tulbure. Haworth e locul meu de pelerinaj.

*

Să mergi de-a lungul unui râu, să te deplasezi, să aluneci o dată cu apa, fără efort, fără grabă, în vreme ce moartea își vede în noi mai departe de meditațiile ei, de monologul ei neîntrerupt.

*

Numai Dumnezeu are privilegiul să ne abandoneze. Oamenii nu pot decît să-ți întoarcă spatele.

*

Fără facultatea de a uita, trecutul nostru ar apăsa atît de greu asupra prezentului nostru, încît n-am avea forța să abordăm nici o clipă mai mult, și cu atît mai puțin să pătrundem în ea. Viața nu le pare suportabilă decît naturilor superficiale, tocmai celor care nu-și amintesc.

*

Plotin, povestește Porfir, avea darul de a citi în suflete. Într-o zi, pe nepregătite, îi spune discipolului său, extrem de surprins, să nu încerce să se omoare, ci să facă mai bine o călătorie. Porfir plecă în Sicilia: se vindecă acolo de melancolia de care suferă, dar, adaugă el plin de părere

de rău, a trebuit astfel să lipsească de la moartea maestrului, petrecută în absența sa.

E multă vreme de cînd filozofii nu mai citesc în suflete. Nu e meseria lor, se va spune. Se poate. Dar să nu ne mai mirăm că ei nu prea ne mai interesează.

*

O operă nu durează decît dacă e pregătită în umbră cu atenția, cu meticulozitatea asasinului care-și plănuiește lovitura. În ambele cazuri, ceea ce primează este dorința de *a ului*.

*

Cunoașterea de sine, cea mai amară dintre toate, e și cea pe care o cultivăm cel mai puțin: la ce bun să te surprinzi de dimineața pînă seara în flagrant delict de iluzie, să tot revii fără milă la rădăcina fiecărui act și să pierzi proces după proces în fața propriului tău tribunal?

*

Ori de cîte ori am un lapsus, mă gîndesc la spaima pe care trebuie s-o resimtă cei care *știu* că nu-și mai amintesc de nimic. Dar ceva îmi spune că, după un anumit timp, îi stăpînește o bucurie secretă, pe care n-ar accepta s-o schimbe pe nici una din amintirile lor, chiar și pe cea mai înălțătoare.

*

Să te pretinzi mai detașat, mai străin de toate ca oricine, și să nu fii decît un îndîrjit al indiferenței!

*

Cu cît sîntem mai frămîntați de impulsii contradictorii, cu atît știm mai puțin căreia să-i cedăm. *Lipsă de caracter*, asta e, și nimic altceva.

*

Timpul pur, timpul limpezit, eliberat de în-tîmplări, de ființe și de lucruri, nu se arată decît în anumite momente ale nopții, cînd îl simțiți trecînd, cu unica grijă de a vă tîrî spre o catastrofă exemplară.

III

Să simți pe neașteptate că știi tot atît cît știe Dumnezeu despre toate lucrurile și la fel de brusc să vezi cum dispăre această senzație.

*

Gînditorii de prima mînă meditează asupra lucrurilor; ceilalți, asupra problemelor. Trebuie să trăiești cu fața la realitate, și nu cu fața la spirit.

*

„Ce aștepti ca să depui armele?” — Fiecare boală ne trimite o somație disimulată în întrebare. Facem pe surzii, în vreme ce ne gîndim că farsa e prea cunoscută și că data viitoare va trebui să avem în sfîrșit curajul să capitulăm.

*

Cu cît înaintez, cu atît reacționez mai puțin la delir. Nu-mi plac, dintre gînditori, decît vulcanii stinși.

*

Tînăr, mă plictiseam la culme, dar credeam în mine. Chiar dacă n-aveam presentimentul personajului şters ce eram pe cale să devin, ştiam în schimb că, orice s-ar întîmpla, Perplexitatea nu mă va abandona, că va veghea asupra anilor mei cu exactitatea şi zelul Providenţei.

*

Dacă ar fi cu putinţă să ne privim cu ochii celorlalţi, am dispărea pe loc.

*

Îi spuneam unui prieten italian că latinii sînt *fără secrete* pentru că sînt prea deschişi, prea guralivi, că le prefer popoarele devastate de timiditate şi că operele unui scriitor care nu cunoaşte în viaţă acest sentiment n-au nici o valoare. „E adevărat, mi-a răspuns. Cînd, în cărţile pe care le scriem, vorbim de experienţele noastre, o facem fără sublinieri şi clarificări, căci le-am povestit de o mie de ori mai înainte.” Şi, legat de aceasta, am vorbit despre literatura feminină, despre lipsa ei de mister în ţările în care au făcut ravagii saloanele şi confesionalul.

*

N-ar trebui, a observat nu mai ştiu cine, să ne lipsim de „plăcerea evlaviei”.

A fost vreodată justificată credința într-un mod mai delicat?

*

Această poftă de a-ți reexamina înflăcăările, de a-ți schimba idolii, de a te ruga *în alte părți...*

*

Să te lungești pe cîmp, să inspiri mireasma pămîntului și să-ți spui că el reprezintă cu adevărat sfîrșitul și speranța deznădejdelor noastre, și că ar fi inutil să cauți ceva mai bun pentru a te odihni și dezagrega.

*

Cînd mi se întîmplă să fiu ocupat, nu mă gîndesc nici o clipă la „sensul” vreunui lucru, și încă și mai puțin, e evident, la sensul a ceea ce sînt pe cale să fac. Dovadă că secretul a toate rezidă în act, și nu în reținere, cauză funestă a conștiinței.

*

Fizionomia picturii, poeziei, muzicii peste un secol? Nu și-o poate imagina nimeni. Ca după prăbușirea Atenei sau Romei, se va produce o lungă întrerupere, din cauza epuizării mijloacelor de expresie, ca și a epuizării conștiinței înseși. Omenirea, ca să restabilească legăturile cu trecutul, va trebui să-și nascocoască o nouă naivitate, fără de care nu va putea niciodată să ia arta de la capăt.

*

Într-una din capelele acestei biserici cît se poate de urîte, o vedem pe Fecioară înălțîndu-se, împreună cu Fiul ei, deasupra globului pămîntesc. O sectă agresivă care a distrus și cucerit un imperiu, moștenindu-i tarele, începînd cu gigantismul.

*

E spus în *Zohar*, „Îndată ce a apărut omul, au apărut imediat florile”.

Aș crede mai curînd că ele se aflau acolo cu mult înaintea lui, și că sosirea lui le-a cufundat pe toate într-o stupefacție din care nu și-au revenit încă.

*

E imposibil să citești un rînd din Kleist fără să te gîndești că s-a omorît. E ca și cum sinuciderea i-ar fi precedat opera.

*

În Orient, gînditorii occidentali cei mai ciudați, cei mai neobișnuiți n-ar fi fost niciodată luați în serios, din pricina contradicțiilor lor. Pentru noi, tocmai aici se află cauza interesului pe care li-l purtăm. Nu sîntem atrași de un mod de a gîndi, ci de evenimentele, de *biografia* unei gîndiri, de nepotrivirile și aberațiile care există acolo, într-un cuvînt de spiritele care, neștiind cum să se pună în acord cu celelalte, și încă și mai puțin cu ele însele, induc în eroare

mai mult din capriciu decît din fatalitate. Semnul lor distinctiv? Un dram de artificiu în tragic, o urmă de joc pînă și în incurabil...

*

Dacă, în *Principiile* sale, Tereza de Ávila se oprește îndelung asupra melancoliei, e pentru că o consideră fără leac. Doctorii, spune ea, n-au nici o putere în această privință, iar stareța unei mînăstiri, în prezența unor bolnave de acest fel, n-are decît o scăpare: să le inspire teama de autoritate, să le amenințe, să le înfricoșeze. Metoda pe care o recomandă sfînta rămîne pînă în prezent cea mai bună: în fața unui „depresiv”, ne dăm bine seama că n-ar fi eficace decît șuturile, palmele, o cotonogeală zdravănă. Este, de altfel, ceea ce face acel „depresiv” el însuși atunci cînd se hotărăște să pună punct: folosește mijloace energice.

*

Față de orice fapt din viață, spiritul joacă rolul celui care strică buna dispoziție.

*

Ne închipuim foarte bine elementele, obosite să repete întruna o temă răsuflată, dezgustate de combinațiile lor, mereu aceleași, lipsite de variație și de surpriză, căutînd cine știe ce amuzament: viața nu e decît o digresiune, o anecdotă...

*

Tot ce se face mi se pare primejdios și, în cel mai bun caz, inutil. La rigoare, pot să mă agit, dar nu pot acționa. Înțeleg bine, prea bine, cuvintele lui Wordsworth despre Coleridge: *Eternal activity without action*.

*

Ori de cîte ori ceva mi se pare încă posibil, am impresia că mi s-au făcut vrăji.

*

Singura confesiune sinceră e cea pe care o facem indirect — vorbind de ceilalți.

*

Nu adoptăm o credință pentru că e adevărată (toate sînt așa), ci pentru că o forță obscură ne împinge spre ea. Dacă se întîmplă ca această forță să ne părăsească, iată-ne înde noi cu ceea ce rămîne din persoana noastră: prostrația și dezastrul.

*

„E specific oricărei forme perfecte ca spiritul să ~~se~~ emane din ea în mod nemijlocit și direct, în timp ce forma defectuoasă îl ține prizonier, precum o oglindă strîmbă care nu ne amintește de nimic altceva decît de ea însăși.”

Făcînd acest elogiu — atît de puţin german — al clarităţii, Kleist nu se gîndise în mod deosebit la filozofie, în orice caz nu pe ea o avea în vedere; cu toate acestea, e cel mai bun reproş care s-a făcut jargonului filozofic, pseudolimbaj care, vrînd să exprime idei, nu izbuteşte decît să capete relief pe seama lor, să le altereze şi să le întunece, să se pună pe sine în valoare. Printr-una din uzurpările cele mai jalnice, cuvîntul a devenit vedetă într-un domeniu în care ar trebui să fie imperceptibil.

*

„O, Satan, Stăpîne, mă dăruiesc ție pentru totdeauna!” — Cît de rău îmi pare că n-am reţinut numele călugăriţei care, pentru că a scris asta cu un cui muiat în propriul ei sînge, ar merita să figureze într-o antologie a rugăciunii şi laconismului!

*

Conştiinţa e mai mult decît ghimpe, ea e *pumnul* din carne.

*

Există cruzime în toate stările sufleteşti, în afară de bucurie. Cuvîntul *Schadenfreude*, bucurie răutăcioasă, e un contrasens. Să faci rău e o plăcere, nu o bucurie. Bucuria, singura victorie adevărată asupra lumii, e pură în esenţa ei, este deci ireductibilă la plăcere, întotdeauna suspectă atît în sine, cît şi în manifestările ei.

*

O existență constant transfigurată de eșec.

*

Înțeleptul e cel care se resemnează în fața tuturor lucrurilor, pentru că nu se identifică cu nimic. Un oportunist *lipsit de dorințe*.

*

Nu cunosc decît o singură viziune asupra poeziei care să fie cu totul satisfăcătoare: e cea a lui Emily Dickinson atunci cînd spune că în fața unui poem adevărat e cuprinsă de un asemenea frig, încît are impresia că nici un foc nu va mai putea s-o încălzească.

*

Marele neajuns al naturii este acela de a nu fi știut să se mărginească la un singur regn. În comparație cu vegetalul, totul pare nepotrivit, nereușit. Soarele ar fi trebuit să se supere la ivirea primei insecte și să-și schimbe locul la apariția neașteptată a cimpanzeului.

/ *

Dacă, pe măsură ce îmbătrînim, ne scormonim tot mai mult propriul trecut în detrimentul „problemelor“, e fără îndoială pentru că e mai ușor să cotrobăi printre amintiri decît printre idei.

*

Ultimii cărora le iertăm infidelitatea față de noi sînt cei pe care i-am decepționat.

*

Avem întotdeauna impresia că am putea face mai bine ceea ce fac ceilalți. Din păcate, n-avem aceeași convingere față de ceea ce facem noi înșine.

*

„Eram Profet, ne atrage atenția Mahomed, cînd Adam se găsea încă între apă și lut.”

... Cînd n-ai avut orgoliul să întemeiezi o religie — sau cel puțin să distrugi una — cum să îndrăznești să te arăți la lumina zilei?

*

Detașarea nu se învață: e înscrisă într-o civilizație. Nu tinzi către ea, o descoperi în tine. E ceea ce-mi spuneam citind că un misionar, aflat în Japonia de optsprezece ani, nu putea să numere cu totul decît șaizeci de convertiți, pe deasupra și în vîrstă. Ba i-au mai și scăpat în ultimul moment: au murit după obiceiul japonez, fără regrete, fără chinuri, ca vrednici urmași ai strămoșilor lor, care, pentru a se căli pe vremea luptelor împotriva mongolilor, se lăsau pătrunși de neantul tuturor lucrurilor și de propriul lor neant.

*

Nu poți medita la veșnicie decît lungit. Ea a fost, o perioadă considerabilă, principala preocupare a orientalilor: nu le plăcea lor poziția orizontală?

Îndată ce te întinzi, timpul încetează să curgă, și să conteze. Istoria este produsul unei stirpe *verticale*.

În calitate de animal vertical, omul trebuia să se obișnuiască să privească drept înainte, nu numai în spațiu, ci și în timp. Ce jalnică obîrșie are Viitorul!

*

Orice mizantrop, oricît ar fi de sincer, ne amintește din cînd în cînd de acel bătrîn poet, ținut la pat și cu totul uitat, care, furios pe contemporanii săi, decretase că nu mai voia să-l primească pe nici unul. Soția lui, din milă, se ducea să sune din cînd în cînd la ușă...

*

O lucrare e încheiată cînd n-o mai poți îmbunătăți, cu toate că o știi nesatisfăcătoare și incompletă. Ești atît de sătul de ea, încît nu mai ai puterea să-i adaugi o singură virgulă, fie ea și indispensabilă. Ceea ce hotărăște gradul de finisare al unei opere nu e nicidecum o exigență artistică sau de fidelitate, ci oboseala și, mai mult încă, dezgustul.

*

În timp ce o propoziție cît de mică pe care trebuie s-o scrii pretinde o aparență de spirit

inventiv, puțină atenție e suficientă, în schimb, ca să pătrunzi într-un text, chiar dificil. Mai mult aduce a activitate creatoare să mîzgălești o carte poștală decît să citești *Fenomenologia spiritului*.

*

Budismul numește mînia „murdărie a sufletului”; maniheismul, „rădăcină a arborelui morții”. Știu. Dar la ce-mi folosește asta?

*

Mi-era cu totul indiferentă. Gîndindu-mă dintr-o dată, după atîția ani, că, orice s-ar întîmpla, n-o s-o mai întîlnesc niciodată, era cît pe ce să-mi vină rău. Nu înțelegem ce e moartea decît amintindu-ne pe neașteptate chipul cuiva care nu va fi avut nici o importanță pentru noi.

*

Pe măsură ce arta se afundă în impas, artiștii se înmulțesc. Această anomalie încetează să fie percepută ca atare, dacă te gîndești că arta, pe cale de epuizare, a devenit în același timp imposibilă și facilă.

*

Nimeni nu e răspunzător de ceea ce este, nici chiar de ceea ce face. Lucrul e evident, și toată lumea este mai mult sau mai puțin de acord cu asta. Atunci, de ce să elogiezi sau să ponegrești?

Pentru că a fi echivalează cu a evalua, cu a exprima judecăți, și pentru că abținerea, când nu constituie efectul indiferenței sau al lașității, necesită un efort pe care nimeni n-are de gând să-l facă.

*

Orice formă de grabă, chiar orientată spre bine, trădează un dezechilibru mintal.

*

Gîndurile cele mai puțin impure sînt cele care apar între necazuri, în răstimpul dintre supărările noastre, în acele momente de lux pe care și le oferă nimicnicia noastră.

/

*

Suferințele imaginare sînt de departe cele mai concrete, pentru că avem statornică nevoie de acestea și le născocim deoarece nu e chip să ne lipsim de ele.

*

Dacă înțeleptului îi e specific să nu facă nimic inutil, nimeni nu mă va întrece în înțelepciune: nu mă cobor nici măcar la lucrurile utile.

*

Imposibil de imaginat un animal decăzut, un subanimal.

*

Dacă ne-am fi putut naște înaintea omului!

*

Mă străduiesc în zadar, nu reușesc să nu iau în seamă toate secolele în decursul cărora oamenii nu s-au ocupat de nimic altceva decît de punerea la punct a unei definiții a lui Dumnezeu.

*

Modul cel mai eficace ca să scapi de o stare de descurajare motivată sau nu e să ieși un dicționar, de preferință într-o limbă pe care n-o cunoști aproape deloc, și să cauți în neștire cuvinte, avînd grijă să fie dintre acelea de care nu te vei folosi niciodată...

*

Atîta timp cît trăiești dincoace de terifiant, găsești cuvinte să-l descrii; de îndată ce-l cunoști din interior, nu mai găsești nici unul.

*

Nu există suferință-limită.

*

Insatisfacțiile de orice fel trec, dar fondul în care-și au obîrșia dăinuie încă, și nimic n-are

influență asupra lui. E inatacabil și de nezdrun-
cinat. El e *fatum*-ul nostru.

*

Să-ți amintești, și în frenezie, și în tristețe, că natura, cum spune Bossuet, nu va consimți să ne lase multă vreme în grijă „această fărîmă de materie pe care ne-o împrumută”.

„Această fărîmă de materie” — gîndul la ea ne liniștește, o liniște, e adevărat, pe care ar fi fost preferabil să n-o fi cunoscut niciodată.

I

*

Paradoxul nu e admisibil la înmormîntări, nici, de altfel, la căsătorii sau nașteri. Evenimentele sinistre — sau grotești — cer locul comun; terifiantul, ca și penibilul, nu se împacă decît cu clișeul.

*

Oricît de lămurit ai fi, e imposibil să trăiești fără nici o speranță. Păstrezi mereu una fără să știi, și această speranță inconștientă le compensează pe toate celelalte, explicite, pe care le-ai respins sau le-ai secătuit.

*

Cu cît e cineva mai împovărat de ani, cu atît vorbește de propria-i dispariție ca de un eveniment îndepărtat, cît se poate de improbabil. A

căpătat în așa măsură deprinderea vieții, încît a devenit incapabil de moarte.

*

Un orb, de data asta unul autentic, stătea cu mîna întinsă: în atitudinea, în rigiditatea lui avea ceva care te impresiona, care-ți tăia respirația. Îți transmitea cecitatea lui.

*

Nu le îngăduim decît copiilor și nebunilor să fie sinceri cu noi; ceilalți, dacă au îndrăzneala să-i imite, se vor căi mai devreme sau mai tîrziu pentru asta.

*

Ca să fim „fericiți”, ar trebui să avem mereu vie în minte imaginea nenorocirilor de care am scăpat. Acesta ar fi, pentru memorie, un mod de a se răscumpăra, dat fiind că, neînregistrînd de obicei decît nenorocirile suferite, ea se străduiește să zădărnicească fericirea și că asta-i reușește de minune.

*

După o noapte albă, trecătorii par niște roboți. Nici unul nu are aerul că respiră, că merge. Fiecare pare pus în mișcare de un resort: nimic spontan; zîmbete mecanice, gesticulație de spectre. Tu însuți spectru, cum să vezi în ceilalți oameni vii?

*

Să fii steril — cu atîtea senzații! Nesfîrșită poezie fără cuvinte.

*

Oboseala pură, fără motiv, oboseala care vine ca un dar sau ca un flagel; cu ajutorul ei, îmi repun în drepturi eul, mă știu „eu”. Cum dispare, nu mai sînt decît un obiect neînsuflețit.

*

Tot ce e încă viu în folclor provine dinainte de creștinism. — La fel se întîmplă cu tot ce e viu în fiecare dintre noi.

*

Cel care se teme de ridicol nu va ajunge niciodată departe, nici în bine, nici în rău, nu-și va pune în valoare aptitudinile și, chiar dacă ar avea geniu, ar fi totuși condamnat la mediocritate.

*

„În miezul activităților voastre cele mai intense, opriți-vă o clipă ca «să luați seama» la suflet” — acest sfat nu se adresează, desigur, celor care „iau zi și noapte seama” la sufletul lor, și care, prin asta, nu trebuie să-și întrerupă nici un moment activitățile, din simplul motiv că nu desfășoară nici una.

*

Nu dăinuie decît ceea ce a fost conceput în singurătate, *cu fața la Dumnezeu*, fie că ești credincios, fie că nu.

*

Dragostea pentru muzică e deja prin ea însăși o *mărturisire*. Știm mai multe despre un necunoscut care i se dedică decît despre cineva care e insensibil la muzică și de care ne lovim zilnic.

*

Nu există meditație fără o înclinație către meticulozitate.

*

Cîtă vreme omul depindea cu totul de Dumnezeu, progresa lent, atît de lent încît nici măcar nu-și dădea seama de asta. De cînd nu mai trăiește în umbra nimănui, se grăbește, și asta-l întristează, și ar da orice ca să regăsească vechea cadență.

*

Am pierdut născîndu-ne tot atîta cît vom pierde murind. Totul.

*

Saturație — de-abia am rostit acest cuvînt, și deja nu mai știu în legătură cu ce, în așa măsură

se potrivește cu tot ce simt și gîndesc, cu tot ce iubesc și urăsc, cu saturația însăși.

/ *

N-am ucis pe nimeni, am făcut mai mult: am ucis Posibilul și, exact ca în cazul lui Macbeth, lucrul de care am cea mai mare nevoie este să mă rog, dar, ca și el, nu pot spune *Amin*.

IV

Să împarți lovituri care n-au nici o țintă, să ataci pe toată lumea fără ca nimeni să-și dea seama, să arunci săgeți a căror otravă o primești numai tu!

*

X, pe care l-am tratat totdeauna cît se poate de rău, nu-mi poartă pică pentru că nu poartă pică nimănui. Iartă toate insultele, nu-și amintește de nici una. Cît îl invidiez! Ca să fiu asemenea lui, ar trebui să străbat mai multe vieți și să-mi epuizez toate posibilitățile de metempsihoză.

*

Pe vremea cînd o porneam cu bicicleta, luni în șir, prin Franța, cea mai mare plăcere a mea era să mă opresc în cimitire de țară, să mă întind între două morminte și să fumez așa ore întregi. Mă gîndesc la asta ca la perioada cea mai activă din viața mea.

*

Cum să te domini, cum să te stăpînești, cînd vii dintr-un ținut unde se răcnește la înmormîntări?

În anumite dimineți, de-abia pun piciorul afară, că și aud voci care mă strigă pe nume. De mine să fie vorba? Să fie cu adevărat numele meu? El este, într-adevăr, umple spațiul, e pe buzele trecătorilor. Toți îl pronunță, chiar și această femeie din cabina învecinată, în oficiul poștal.

Stările de veghe ne mistuie ultimele urme de bun-simț și de modestie, și ne-ar face să ne pierdem mințile dacă teama de ridicol n-ar apărea ca să ne salveze.

*

Curiozitatea și repulsia mea, spaima pe care o simțeam față de privirea lui alunecoasă și metalică, față de slugărnicia lui, de șiretenia nemascată, de ipocrizia pe care, ciudat, n-o ascundea, de repetatele și văditele lui acte de prefăcătorie, față de amestecul de canalie și nebun. Impostură și ticăloșie la lumina zilei. Nesinceritatea lui se simte în toate mișcările, în toate vorbele. Termenul nu e potrivit, căci nesinceritatea înseamnă să ascunzi adevărul, înseamnă să-l cunoști, dar în el nu există nici o urmă, nici o picătură, nici un dram de adevăr, nici de minciună de altfel, nimic, în afară de o asprime scârboasă, o nebunie *interesată*...

*

Către miezul nopții, pe stradă, o femeie mă acostează jeluindu-se: „Mi-au omorât bărbatul,

mi-e scîrbă de Franța, bine că sînt bretonă, mi-au furat copiii, m-au drogat timp de șase luni...”

Nedîndu-mi imediat seama că era nebună, într-atît de reală părea durerea ei (și, într-un fel, chiar era), am lăsat-o să vorbească singură o jumătate de ceas: vorbitul îi făcea bine. După care, am lăsat-o în plata Domnului, spunîndu-mi că deosebirea dintre ea și mine ar fi cu totul neînsemnată dacă, la rîndul meu, aș începe să-mi debitez acuzațiile în fața primului venit.

*

Un profesor dintr-o țară din Est îmi povestește că mama lui, o țărăncă, a fost foarte mirată să afle că el suferea de insomnie. Cînd nu-i venea somnul, ea nu făcea decît să-și închipuie un nesfîrșit lan de grîu unduit de vînt, și adormea imediat după aceea.

N-am ajunge la același rezultat imaginîndu-ne un oraș. E inexplicabil, e uluitor că orășenii reușesc totuși să doarmă.

*

La cîrciumă vin bătrînii care locuiesc la azilul de la capătul satului. Stau acolo, cu un pahar în mînă, privindu-se fără să-și vorbească. Unul dintre ei începe să povestească nu știu ce care s-ar vrea interesant. Nu-l ascultă nimeni, în orice caz nimeni nu rîde. Au muncit cu toții din greu, de-a lungul multor ani, ca să ajungă aici. Altădată, la țară, ar fi fost înăbușiți sub o pernă.

Soluție înțeleaptă, perfecționată de fiecare familie și incomparabil mai omenoasă decît aceea de a-i strînge la un loc, de a-i închide în țarc, pentru a-i tămădui de urît prin abrutizare.

*

Dacă e să ne luăm după Biblie, Cain e cel care a întemeiat primul oraș, ca să aibă, potrivit spuselor lui Bossuet, unde *să-și înece remușcările*.

Ce idee! Și de cîte ori nu i-am verificat exactitatea în preumblările mele nocturne!

*

Într-o noapte, urcînd scara, pe întuneric, m-a oprit o forță de nebiruit, venită din afară și dinăuntru. Incapabil să mai fac vreun pas, am rămas acolo, țintuit locului, încremenit. NEPUTINȚĂ — cuvîntul acesta atît de uzual s-a potrivit, mult mai exact ca de obicei, să-mi deschidă ochii atît în ce mă privește, cît și în privința lui: mă ajutase de atîtea ori, dar niciodată ca atunci. Am înțeles în sfîrșit pentru totdeauna ce însemna...

*

O fostă fată-n casă îmi răspunde, fără să se oprească, la „Merge?” prin „*Toate-și urmează cursul*”. Acest răspuns ultrabanal m-a emoționat pînă la lacrimi.

Cu cît expresiile care au legătură cu devenirea, cu trecerea, cu *cursul* sînt mai uzate, cu atît mai mult capătă uneori forța unei revelații. Ade-

vărul e totuși că ele nu creează o stare excepțională, ci că noi ne găseam în această stare fără să ne dăm seama și nu era nevoie decît de un semn sau de un pretext ca extraordinarul să se producă.

*

Locuiam la țară, mergeam la școală și, amănunt important, dormeam în aceeași cameră cu părinții mei. Seara, tata avea obiceiul să-i citească mamei. Cu toate că era preot, citea orice, gîndindu-se, probabil, că, dată fiind vîrsta mea, era de presupus că eu nu înțeleg. Îndeobște, nu ascultam și adormeam, dacă nu era vorba de vreo povestire mai neobișnuită. Într-o noapte, am ciulit urechile. Era, într-o biografie a lui Rasputin, scena în care tatăl, în ceasul morții, pune să-l cheme pe fiul său și-i spune: „Du-te la Sankt-Petersburg, pune stăpînire pe oraș, nu te da înapoi de la nimic și nu te teme de nimeni, *căci Dumnezeu e un porc bătrîn.*”

O asemenea grozăvie în gura tatălui meu, pentru care preoția nu era o glumă, m-a impresionat tot atîta cît un incendiu sau un cutremur. Dar îmi amintesc, de asemenea, foarte clar — sînt mai bine de cincizeci de ani de atunci — că tulburarea mea a fost urmată de o plăcere stranie, ca să nu spun perversă.

*

După ce am înțeles, în decursul anilor, destul de profund două sau trei religii, am dat înapoi de fiecare dată, în pragul „convertirii”, de

frică să nu mă mint singur. Nici una dintre ele nu era, după părerea mea, destul de liberă ca să recunoască faptul că răzbunarea e o necesitate, cea mai intensă și mai profundă din câte există, și că fiecare trebuie să răspundă la ea, măcar în vorbe. Dacă o înăbuși, te expui la tulburări serioase. Nu puține tulburări mintale — poate chiar orice tulburare mintală — provin dintr-o răzbunare pe care ai amînat-o prea multă vreme. Să știm să explodăm! Orice tulburare e mai *sănătoasă* decît cea pe care o provoacă o furie acumulată.

*

Înțelepciune la Morgă. „Nepotul meu, e evident, n-a reușit; dacă ar fi reușit, ar fi avut un alt sfîrșit. — Știți, doamnă, i-am răspuns acelei matroane corpolente, că, reușești sau nu reușești, e același lucru. — Aveți dreptate”, mi-a replicat după cîteva clipe de gîndire. Această consimțire atît de neașteptată din partea uneia ca ea m-a mișcat aproape tot atît cît moartea prietenului meu.

*

Tarații... Mi se pare că *aventura* lor, mai mult decît oricare alta, aruncă o lumină asupra viitorului, că numai ei dau posibilitatea să-l întrezărești, să-l înțelegi, și că să faci abstracție de faptele lor înseamnă să te dovedești pentru totdeauna nepotrivit *să descrii* vremurile care se anunță.

— Păcat, îmi spuneți, că N. n-a creat nimic.

— Ce-are a face! Există. Dacă ar fi produs cărți, dacă ar fi avut nenorocul să se „realizeze”, n-am avea acum chef să vorbim de el de o oră. Avantajul de a fi cineva e mai rar decît acela de a munci. Să produci e ușor; greu e să nu cata-dicsești să-ți folosești propriul talent.

*

Se toarnă un film, se reia aceeași scenă de multe ori. Un trecător, despre care se vede că e din provincie, este uluit: „Apăi, n-am să mai merg niciodată la cinema.”

Am putea să reacționăm în același fel în privința oricărui lucru căruia i-am întrezărit dedesubturile și i-am înțeles secretul. Cu toate acestea, dintr-o lipsă de luciditate care ține de domeniul miraculosului, sînt medici ginecologi care se îndrăgostesc de clientele lor, gropari care fac copii, bolnavi incurabili care sînt plini de proiecte, sceptici care scriu...

*

T., fiu de rabin, se plînge că această perioadă de persecuții fără precedent n-a produs nici o rugăciune *originală*, aptă să fie adoptată de comunitate și rostită în sinagogi. Îl asigur că n-are dreptate să se întristeze sau să se neliniștească din această cauză: marile nenorociri nu produc nimic în plan literar sau religios. Numai jumă-

tătile de nenorociri sînt fecunde, pentru că reprezintă un punct de pornire, în vreme ce un infern prea desăvîrșit e aproape la fel de steril ca paradisul.

*

Aveam douăzeci de ani. Totul mă supăra. Într-o zi, m-am prăbușit cu un „Nu mai pot” pe o canapea.

Mama, îngrozită deja de nopțile mele albe, m-a anunțat că tocmai rînduise să se țină o slujbă pentru „liniștea” mea. *Nu una, ci treizeci de mii*, aș fi vrut să urlu, gîndindu-mă la numărul înscris de Carol Quintul în testamentul său, pentru o „liniște” mult mai lungă, e adevărat.

*

L-am revăzut întîmplător după un sfert de secol. E neschimbat, intact, mai proaspăt ca oricînd, pare chiar să fi dat înapoi către adolescență.

Unde s-a ascuns și ce-a pus la cale ca să se ferească de acțiunea anilor, ca să evite îmbătrînirea și zbîrciturile? Și cum a trăit, dacă a trăit? Mai curînd un strigoi. Sigur a trișat, nu și-a împlinit datoria de trăitor, n-a intrat în joc. Un strigoi, da, și un impostor. Nu descopăr nici un semn de ruină pe fața lui, nici unul din acele indicii care confirmă că ești o ființă reală, o persoană, iar nu o arătare. Nu știu ce să-i spun, mă simt stingherit, mi-e chiar teamă. Atît de mult ne tulbură oricine se sustrage timpului sau măcar îl evită.

D.C., care, în satul său, în România, își scria amintirile din copilărie, după ce-i povestise vecinului său, un țăran pe nume Coman, că o să-l amintească și pe el, acesta a venit să-l vadă a doua zi devreme și i-a spus: „Știu că nu fac doi bani, dar n-aș fi crezut să fi ajuns atît de rău încît să se vorbească despre mine într-o carte.”

Cît era de superioară lumea viului grai lumii noastre! Ființele (popoarele, ar trebui să spun) rămîn la adevăr doar atîta timp cît au oroare de scris. De cum se însoțesc cu prejudecata lui, trec de partea neadevărului, își pierd vechile superstiții ca să dobîndească una nouă, mai rea decît toate celelalte la un loc.

*

Incapabil să mă scol, ținut în pat, mă las în voia toanelor memoriei mele și mă văd hoinărind, copil, prin Carpați. Într-o zi, am dat peste un cîine pe care stăpînul său, fără îndoială ca să se descotorosească de el, îl legase de un copac, și care ajunsese atît de slab și atît de epuizat și golit de viață, că n-a avut decît puterea să mă privească, fără să se poată clinti. Se ținea în *picioare*, totuși...

*

Un necunoscut vine să-mi spună că l-a omorît pe nu știu cine. Nu e căutat de poliție, fiindcă nu-l suspectează nimeni. Numai eu știu că

el e ucigaşul. Ce să fac? Nu îndrăznesc şi nici nu sînt lipsit de loialitate (căci mi-a încredinţat o taină, şi ce taină!) să merg să-l denunţ. Mă simt complicele lui, şi mă resemnez să fiu arestat şi pedepsit ca atare. În acelaşi timp, îmi spun că ar fi o prostie prea mare. Poate că merg să-l denunţ, totuşi. Şi tot aşa, pînă mă trezesc.

Interminabilul e specialitatea nehotărîţilor. Ei nu pot să decidă nimic în viaţă, şi încă şi mai puţin în visurile lor, în care-şi continuă şovăielile, laşităţile şi scrupulele. Sînt perfect apţi pentru coşmar.

*

Un film despre animalele sălbatice: cruzime şi iar cruzime pe toate latitudinile. „Natura“, torţionar de geniu, plină de sine şi de propria-i operă, exultă nu fără motiv: în fiecare clipă, tot ce vieţuieşte e înfricoşat şi înfricoşează. Mila este un lux bizar, pe care numai cea mai perfidă şi mai feroce dintre fiinţe o putea născoci, din nevoia de a se pedepsi şi chinui, şi din ferocitate.

*

Pe un afiş care, la intrarea unei biserici, anunţă *Arta Fugii*, cineva a scris cu litere mari: *Dumnezeu e mort*. Şi asta în legătură cu muzicianul care dovedeşte că Dumnezeu, în ipoteza că ar fi defunct, poate reînvia, pentru exact atîta timp cît ascultăm cutare cantată sau cutare fugă!

Am petrecut ceva mai mult de o oră împreună. A folosit-o ca să facă paradă și, străduindu-se să spună lucruri interesante despre sine, a izbutit. Dacă și-ar fi adresat numai laude rezonabile, l-aș fi socotit plictisitor și l-aș fi părăsit după cîteva minute. Exagerînd, jucîndu-și bine rolul de fanfaron, nu a lipsit mult, ba chiar era cît pe ce să aibă spirit. Dorința de a părea subtil nu dăunează subtilității. Un debil mintal, dacă ar fi capabil să simtă nevoia de a epata, ar reuși să ne inducă în eroare și chiar să atingă inteligența.

*

X, care a depășit vîrsta patriarhilor, după ce s-a înverșunat, în decursul unei lungi întrevederi, împotriva unora și altora, îmi spune: „Marea slăbiciune a vieții mele cred că a fost că n-am urît niciodată pe nimeni.“

Ura nu slăbește cu anii: mai curînd, sporește. Cea a unui ramolit atinge proporții aproape de neimaginat: devenit insensibil la vechile simpatii, el își pune toată mintea în slujba propriilor ranchiune, care, revigorate ca prin minune, vor supraviețui dezagregării memoriei și chiar minții sale.

... Pericolul de a frecventa bătrîni constă în faptul că, văzîndu-i atît de departe de detașare și atît de inapți s-o atingă, îți arogi toate avantajele pe care ar trebui să le aibă ei, și pe care nu le au. Și e inevitabil ca avansul, real sau în-

chipuit, pe care crezi că-l ai asupra lor în materie de plictiseală sau de dezgust, să incite la în-gîmfare.

*

Fiecare familie își are filozofia ei. Unul din verii mei, mort tînăr, îmi scria: „Totul e așa cum a fost întotdeauna și cum fără îndoială va fi pînă cînd nu va mai fi nimic.”

Mama, la rîndul ei, încheia ultima scrisoare pe care mi-a trimis-o cu această frază-testament: „Orice ar face, omului îi va părea rău, mai de-vreme sau mai tîrziu.”

Acest viciu al regretului nu pot deci nici mă-car să mă laud că l-am căpătat prin propriile-mi decepții. Mă precedă, face parte din patrimoniul tribului meu. Ce moștenire incapacitatea pen-tru iluzie!

*

La cîțiva kilometri de satul meu natal se gă-sea, cocoțat pe înălțimi, un cătun locuit numai de țigani. În 1910, un etnolog amator s-a dus acolo, însoțit de un fotograf. A reușit să-i strîngă la un loc pe locuitori, care au acceptat să se lase fotografiati, fără să știe ce înseamnă asta. În clipa în care li s-a cerut să nu mai miște, o bătrînă a strigat: „Păzea! Se pregătesc să ne fure sufletul.” Atunci, toți s-au năpustit asupra celor doi vizi-tatori, care cu greu au scos-o la capăt.

Nu era oare India, țara de origine a acestor țigani pe jumătate sălbatici, cea care, în această împrejurare, vorbea prin intermediul lor?

*

În neîntreruptă răzvrătire împotriva propriei mele ascendente, toată viața am dorit să fiu altceva: spaniol, rus, canibal — orice, numai ce eram nu. E o absurditate să te vrei altceva decît ești, să îmbrățișezi în principiu orice condiție, în afara celei proprii.

*

În ziua în care am citit înșiruirea a aproape tuturor cuvintelor de care dispune sanscrita pentru a desemna absolutul, am înțeles că-mi greșisem drumul, țara și limba.

*

O prietenă, după nu știu câți ani de tăcere, îmi scrie că nu mai are mult, că se pregătește „să intre în Necunoscut"... Acest clișeu m-a făcut să mă strîmb. Prin moarte, mi-e foarte neclar *în* ce putem intra. Orice afirmație, aici, mi se pare abuzivă. Moartea nu e o stare, ea nu este, poate, nici măcar o trecere. Atunci ce e? Și prin ce clișeu am să-i răspund, la rîndul meu, acestei prietene?

*

Asupra aceluiași subiect, asupra aceluiași eveniment se poate întîmpla să-mi schimb părerea de zece, de douăzeci, de treizeci de ori în răstimp de o zi. Și să mai spun că, de fiecare dată, ca ultimul dintre impostori, cutesc să rostesc cuvîntul „adevăr“!

Femeia, încă viguroasă, își tîra după ea soțul, înalt, cocîrjat, cu privirea năucă; îl tîra ca și cum ar fi fost o relicvă din altă eră, un diplodoc apoplectic și rugător.

O oră mai tîrziu, altă întîlnire: o bătrînă foarte bine îmbrăcată, peste măsură de încovoiată, „înainta”. Descriind un perfect semicerc, privea, prin forța lucrurilor, pămîntul, și-și număra, după toate aparențele, pașii mărunți, neînchipuit de înceți. Ai fi crezut că învăța să meargă, că se temea că nu știe unde și cum să pună piciorul ca să se deplaseze.

... Accept orice din ceea ce mă apropie de Buddha.

*

În pofida părului ei alb, făcea încă trotuarul. O întîlneam adeseori, în Cartierul Latin, pe la trei dimineata, și nu-mi plăcea să mă întorc acasă fără s-o aud povestindu-mi cîteva isprăvi și cîteva anecdote. Anecdotele, ca și isprăvile, le-am uitat. Dar n-am uitat promptitudinea cu care, într-o noapte în care mă pornisem să tun și să fulger împotriva tuturor acelor „mizerabili” care dormeau, ea mi-a continuat replica, cu arătătorul ridicat către cer: „Dar de *mizerabilul de sus* ce ziceți?”

*

„Totul e lipsit de temei și de substanță”; ori de cîte ori îmi repet asta, simt ceva ce se aseamănă cu fericirea. Necazul e că de prea multe ori nu izbutesc să mi-o repet.

V

Îl citesc pentru senzația de naufragiu pe care mi-o dă tot ce scrie. La început, îl înțelegi, apoi te învîrți în cerc, după aceea ești prins într-o vîltoare searbădă, fără să-ți fie teamă, și-ți spui că ai să te duci la fund, și realmente te duci. Nu este, totuși, un înec adevărat — ar fi prea frumos! Urci din nou la suprafață, respiri, înțelegi din nou, ești surprins să vezi că pare să spună ceva și că înțelegi ce spune, apoi te învîrți din nou în cerc, și te duci iarăși la fund... Toate acestea se vor profunde, și așa și par. Dar de îndată ce-ți vii în fire, îți dai seama că nu e decît abscons, și că distanța dintre adevărata profunzime și profunzimea premeditată e la fel de considerabilă ca între o revelație și o marotă.

*

Oricine se consacră unei opere crede — fără să fie conștient de asta — că ea va supraviețui anilor, secolelor, timpului însuși... Dacă și-ar da seama, în vreme ce i se consacră, că e pieritoare, ar părăsi-o pe parcurs, n-ar putea s-o isprăvească. Acțiune și înșelătorie sînt termeni înrudiți.

*

„Rîsul a dispărut, apoi a dispărut surîsul.”

Această observație, aparent naivă, a unui biograf al lui Aleksandr Blok definește, cum nu se poate mai bine, schema oricărei decăderi.

*

Nu-i ușor să vorbești de Dumnezeu cînd nu ești nici credincios, nici ateu: și este, fără îndoială, drama noastră, a tuturor, inclusiv a teologilor, că nu putem fi nici una, nici alta.

*

Pentru un scriitor, evoluția către detașare și eliberare e o nenorocire fără precedent. El, mai mult decît oricine, are nevoie de propriile-i defecte: dacă le învinge, e pierdut. Să se păzească deci cît se poate de tare să devină mai bun, căci, dacă ajunge la asta, o va regreta amarnic.

*

Nu trebuie să ne încredem în cunoașterea de sine pe care o avem. Ceea ce știm despre noi înșine ne nemulțumește și ne neutralizează *daimon*-ul. Aici trebuie căutat motivul pentru care Socrate n-a scris nimic.

*

Ceea ce-i face pe poeții fără talent încă și mai stîngaci e că nu citesc decît poeți (așa cum filo-

zofii fără valoare nu citesc decît filozofi), deşi ar fi mai cîştigaţi cu o carte de botanică sau de geologie. Nu-ţi îmbogăţeşti spiritul decît intrînd în relaţie cu discipline depărtate de a ta. Lucru adevărat, bineînţeles, numai pentru domeniile în care *eul* face ravagii.

*

Tertulian spune că, pentru a se vindeca, epilepticii se duceau „să sugă lacom sîngele criminalilor cărora li se tăia beregata în arenă”.

Dacă aş ţine seama de instinct, acesta ar fi unicul procedeu terapeutic pe care l-aş adopta.

*

Ai oare dreptul să te superi pe cineva care te consideră monstru? Monstrul e singur prin definiţie, iar singurătatea, chiar aceea a ticăloşiei, presupune ceva pozitiv, o elecţie oarecum specială, dar indiscutabil o elecţie.

*

Doi duşmani sînt unul şi acelaşi om *învrăjbit*.

*

„Nu judeca pe nimeni înainte de a te pune în locul lui.” Acest vechi proverb face imposibilă orice apreciere, pentru că judeci pe cineva tocmai fiindcă nu te poţi pune în locul lui.

*

Cine ține la libertatea lui trebuie, ca să și-o apere, să consimtă la orice josnicie, să se expună chiar, dacă trebuie, rușinii.

*

Nimic mai îngrozitor decât criticul și, cu atât mai mult, filozoful din fiecare dintre noi: dacă aș fi poet, aș reacționa ca Dylan Thomas, care, când i se comentau poemele de față cu el, se trînteala la pămînt și începea să se zvîrcolească.

*

Toți cei care se agită săvîrșesc nedreptate după nedreptate, fără să simtă nici cea mai mică remușcare. Doar proastă dispoziție. — Muștrarea de cuget e rezervată celor care nu acționează, care nu pot acționa. Ea le ține loc de activitate, îi consolează pentru ineficiența lor.

*

Cele mai multe dintre decepțiile noastre apar o dată cu primele mișcări. Cel mai mic avînt se plătește mai scump decât o crimă.

*

Cum nu ne amintim cu claritate decât suferințele, bolnavii, prizoniții, victimele de orice fel se pare că au trăit, la urma urmei, cu maximum

de folos. Ceilalți, norocoșii, au la dispoziție o viață, dar nu și *amintirea* unei vieți.

*

E plicticos cel ce nu-și dă silința să atragă atenția. Vanitosul e aproape întotdeauna supărător, dar e perseverent, face un efort: e un pisălog fără să vrea, și-i ești recunoscător pentru asta: sfîrșești prin a-l suporta, și chiar prin a-l căuta. În schimb, ești alb de furie în fața cuiva care nu caută defel efectele. Ce să-i spui și la ce să speri? Trebuie să păstrezi cîteva trăsături de maimuță sau, de nu, să rămîi acasă.

*

Nu teama de a face ceva, ci teama de a izbuti explică multe eșecuri.

*

Mi-aș dori o rugăciune din cuvinte-pumnal. Din nefericire, din momentul în care te rogi, trebuie s-o faci ca toți ceilalți. În asta constă una dintre cele mai mari dificultăți ale credinței.

*

Nu te temi de viitor decît atunci cînd nu ești sigur că te poți omorî la momentul dorit.

*

Nici Bossuet, nici Malebranche, nici Fénelon n-au găsit de cuviință să vorbească despre Cu-

getări. După toate aparențele, Pascal nu li se părea destul de *serios*.

*

Antidotul plictisului e frica. Leacul trebuie să fie mai tare decît boala.

*

Dacă m-aș putea înălța la nivelul celui care mi-ar fi plăcut să fiu! Numai că nu știu ce forță, care sporește cu anii, mă trage în jos. Chiar ca să mă ridic din nou la *propria-mi* suprafață, trebuie să mă folosesc de stratageme la care nu mă pot gîndi fără să roșesc.

*

À fost o epocă în care, de fiecare dată cînd înghițeam vreun afront, ca să îndepărtez de mine orice intenție de răzbunare, mă imaginam cît se poate de liniștit în mormîntul meu. Și mă potoleam imediat. Să nu ne disprețuim prea tare cadavrul: ne poate fi de folos la nevoie.

*

Orice gînd provine dintr-o senzație contrariată.

*

Singurul mod de a veni în contact în profunzime cu semenii e să te îndrepți către ceea ce e

mai profund în tine. Cu alte cuvinte, să urmezi calea opusă celei pe care o apucă spiritele numite „generoase”.

*

De ce nu pot rosti, o dată cu acel rabin hasidic: „Binecuvîntarea vieții mele e că niciodată n-am avut nevoie de un lucru înainte de a-l poseda!”

*

Făcînd posibil omul, natura a săvîrșit cu mult mai mult decît o eroare de calcul: un atentat contra ei înseși.

*

Teama te face *conștient*, teama morbidă, și nu teama firească. Fără de care animalele ar fi atins o treaptă de conștiință superioară celei la care am ajuns noi.

*

Ca urangutan propriu-zis, omul e vechi; ca urangutan istoric, e relativ recent: un parvenit, care n-a avut timp să învețe cum să *stea* în viață.

*

După anumite experiențe, ar trebui să-ți schimbi numele, de vreme ce, în fapt, nu mai ești același. Totul ia o altă formă, începînd cu moartea. Ea pare apropiată și atrăgătoare, te împaci cu ea și ajungi s-o consideri „cea mai bună

prietenă a omului”, cum o numește Mozart într-o scrisoare către tatăl lui pe moarte.

*

Trebuie să suferi pînă la capăt, pînă cînd încetezi să crezi în suferință.

*

„Adevărul rămîne ascuns pentru cel pe care-l umplu dorința și ura” (Buddha).
... Adică pentru orice *om viu*.

*

Atras de singurătate, el rămîne totuși în viața lumească: un stîlpnic *fără stîlp*.

*

„N-ați avut dreptate să contați pe mine.”
Cine s-ar putea exprima astfel? — Dumnezeu și Ratatul.

*

Tot ce realizăm, tot ce se ivește din noi năzuiește să-și uite originile, și nu reușește asta decît răzvrătindu-se împotriva noastră. De aici, semnul minus care ne marchează toate reușitele.

*

Despre nimic nu poți spune nimic. Iată de ce e imposibil să existe o limită în privința numărului de cărți.

*

Eșecul, chiar repetat, pare întotdeauna nou, în vreme ce succesul, sporind, își pierde orice interes, orice atracție. Nu nenorocirea, ci norocul, norocul nerușinat, e adevărat, conduce la acreală și sarcasm.

*

„Dușmanul e la fel de util ca Buddha.” Chiar așa e. Căci dușmanul veghează asupra noastră, ne împiedică să ne lăsăm în voia sortii. Semnalînd, dînd în vileag cea mai mică slăbiciune a noastră, el ne conduce direct spre mîntuire, se face luntre și punte ca să nu fim nedemni de părerea pe care și-a făcut-o despre noi. De aceea, recunoștința noastră față de el ar trebui să fie nemărginită.

*

Redevii stăpîn pe tine și aderi cu atît mai mult la existență cu cît ai luat atitudine împotriva cărților negativiste, distructive, forței lor nocive. Cărți stenice, în definitiv, pentru că dau naștere energiei care le neagă. Cu cît conțin mai multă otravă, cu atît exercită un efect mai salutar, cu condiția să le citești în răspăr, așa cum ar trebui citită orice carte, începînd cu catehismul.

*

Cel mai mare serviciu pe care-l poți face unui autor e să-i interzici să lucreze un anumit timp. Ar fi necesare tiranii de scurtă durată, care s-ar

strădui să interzică orice activitate intelectuală. Libertatea neîntreruptă de exprimare expune persoanele talentate la un pericol de moarte, le obligă să facă eforturi peste posibilitățile lor și le împiedică să înmagazineze senzații și experiențe. Libertatea fără limite e un atentat împotriva spiritului.

*

Autocompătimirea e mai puțin sterilă decît am crede, căci, de îndată ce vreunul o simte cît de cît, ia o poză de gînditor și, minune a minunilor, ajunge să gîndească.

*

Maxima stoică potrivit căreia trebuie să ne supunem fără să cîrtim lucrurilor care nu depind de noi nu ține cont decît de nenorocirile externe, care scapă voinței noastre. Dar cu cele care vin din noi cum să ne împăcăm? Pe cine să facem răspunzător cînd noi sîntem sursa propriilor suferințe? Pe noi înșine? Din fericire, facem în așa fel încît să uităm că noi sîntem adevărații vinovați, și, de altminteri, existența nu e suportabilă decît dacă reînnoim zilnic această minciună și această uitare.

*

Toată viața voi fi trăit cu sentimentul de a fi fost izgonit din adevăratul meu fief. Dacă expresia „exil metafizic” n-ar avea nicî un sens, simpla mea existență i-ar da unul.

*

Cu cît e cineva mai dăruit, cu atît înaintează mai greu în plan spiritual. Talentul e un obstacol pentru viața interioară.

*

Ca să salvăm cuvîntul „grandoare” de pom-pierism, n-ar trebui să ne folosim de el decît în legătură cu insomnia sau erezia.

*

În India clasică, înțeleptul și sfîntul erau reuniți în una și aceeași persoană. Ca să ne facem o idee despre o asemenea izbîndă, să ne imaginăm, dacă e posibil, o contopire între resemnare și extaz, între un stoic nepăsător și un mistic nestăpînit.

*

Ființa e suspectă. Ce să spui atunci despre „viață”, care e devierea și ofilirea ei?

*

Cînd ni se aduce la cunoștință o părere defavorabilă în ce ne privește, ar trebui, în loc să ne supărăm, să reflectăm la tot răul pe care l-am spus despre ceilalți și să socotim că e drept cînd despre noi se vorbește în același fel. Ironia face să nu existe individ mai vulnerabil, mai susceptibil, mai puțin dispus să-și recunoască propri-

ile defecte ca bîrfitorul. E suficient să-i semnalezi o mărunță reținere care s-a exprimat în legătură cu el, ca să-și piardă cumpătul, să se dezlănțuie și să se umple de fiere.

*

Privind din afară, în orice clan, în orice sectă, în orice partid domnește armonia; privind dinăuntru, discordia. Certurile dintr-o mînaștere sînt la fel de frecvente și la fel de înveninate ca în orice colectivitate. Chiar și atunci cînd părăsesc infernul, oamenii n-o fac decît ca să-l reconstituie în altă parte.

*

Cea mai mărunță convertire e resimțită ca un progres. Există, din fericire, excepții.

Îmi place acea sectă evreiască din secolul al optsprezecelea, ai cărei membri adevrau la creștinism din dorința de a decădea, și îmi place la fel de mult acel indian din America de Sud care, după ce se convertise și el, se tînguia că avea să ajungă pradă viermilor, în loc să fie devorat de propriii săi copii, onoare de care s-ar fi bucurat dacă nu s-ar fi lepădat de credințele tribului său.

*

E normal ca omul să nu mai arate interes pentru religie, ci pentru religii, căci numai prin mijlocirea lor va fi în stare să înțeleagă numeroase-

le interpretări ale propriei sale prăbușiri spirituale.

*

Recapitulînd etapele cursului vieții noastre, e umilitor să constatăm că n-am avut parte de înfrîngerile pe care le meritam, la care eram îndreptățiți să sperăm.

*

Unora, perspectiva unui sfîrșit mai mult sau mai puțin apropiat le stimulează energia, pozitivă sau negativă, și-i împinge la o activitate frenetică. Îndeajuns de naivi ca să vrea să-și supraviețuiască prin munca sau opera lor, se înversunează s-o termine, s-o definitiveze: nici o clipă de pierdut.

Aceeași perspectivă îi îndeamnă pe alții să se azvîrle în „la ce bun”, într-o clarviziune stagnantă, în adevărurile irecuzabile ale descurajării.

*

„Blestemat fie acela care, la viitoarele reeditări ale lucrărilor mele, va fi modificat ceva cu bună știință, o frază, sau doar un cuvînt, o silabă, o literă, un semn de punctuație!”

Cine e cel care-l făcea pe Schopenhauer să vorbească astfel? Filozoful? Ori poate scriitorul? Amîndoi deopotrivă, și această fericită îmbinare (să ne gîndim la înspăimîntătorul stil al oricărei lucrări filozofice) e foarte rară. Hegel n-ar

fi proferat astfel de blesteme. Nici oricare alt filozof de primă mărime, în afară de Platon.

*

Nimic mai exasperant decît ironia perfectă, continuă, care nu-ți lasă timp să respiri, și încă și mai puțin să gîndești, care, în loc să fie de-abia perceptibilă, ocazională, e masivă, automată, în opoziție cu natura ei prin excelență delicată. Așa o folosește, în orice caz, germanul, ființa care, pentru că a meditat cel mai mult asupra ei, e cel mai puțin în stare să se slujească de ea.

*

Neliniștea nu e cauzată de nimic, ea caută să-și dea o justificare și, ca să izbutească, se servește de orice, de cele mai jalnice pretexte, de care se cramponează, după ce le-a născocit. Realitate în sine care-și precedă manifestările particulare, formele, se zămislește, se generează singură, e „creație infinită”, mai potrivită, ca atare, să amintească de practicile divinității decît de cele ale sufletului.

*

Tristețe automată: un robot elegiac.

*

În fața unui mormînt, cuvintele: joc, impostură, glumă, vis se impun. Imposibil de con-

ceput că a fi e un fenomen serios. Certitudinea unei înșelătorii în punctul de pornire, la temelie. Ar trebui scris pe frontonul cimitirelor: „Nimic nu e tragic. Totul e ireal.”

*

N-am să uit curînd expresia de dezgust pe ceea ce fusese fața lui, rînjetul, spaima, extrema disperare, și agresivitate. Nu, nu era împăcat. N-am văzut niciodată pe cineva atît de stingherit în coșciugul său.

*

Nu privi nici înainte, nici înapoi, privește în tine însuși, fără teamă sau părere de rău. Nimeni nu coboară în sine atîta timp cît rămîne sclavul trecutului sau viitorului.

*

E neelegant să-i reproșezi cuiva sterilitatea, atunci cînd ea e postulată, cînd reprezintă forma lui de împlinire, visul lui...

*

Noaptele în care am dormit sînt ca și cum n-ar fi fost niciodată. În memoria noastră, nu rămîn decît acelea în care n-am închis ochii: *noapte înseamnă noapte albă.*

Mi-am transformat, ca să nu trebuiască să le rezolv, toate dificultățile practice în dificultăți teoretice. În fața Insolubilului, în sfârșit respir...

*

Unui student care voia să știe unde mă situam în raport cu autorul lui *Zarathustra*, i-am răspuns că încetasem să-l mai citesc de multă vreme. De ce? m-a întrebat el. — Pentru că-l consider prea *naiv*...

Îi reproșez entuziasmele, și chiar și patimile. N-a dăruit idoli decât ca să-i înlocuiască prin alții. Un fals iconoclast, cu trăsături de adolescent și cu nu știu ce puritate, ce nevinovăție, inseparabile existenței sale de singuratic. N-a cercetat oamenii decât de departe. Dacă i-ar fi privit de aproape, n-ar fi fost niciodată în stare să imagineze, nici să proslăvească supraomul, viziune extravagantă, ridicolă, dacă nu grotescă, himeră sau capriciu care nu se putea ivi decât în spiritul cuiva care n-a avut timp să îmbătrânească, să cunoască detașarea, îndelungatul dezgust senin.

Cu mult mai aproape mi-e un Marc Aureliu. Nici o ezitare, în ce mă privește, între lirismul freneziei și proza acceptării: găsesc mai multă mîngîiere și chiar mai multă speranță în preajma unui împărat istovit decât în preajma unui profet scînteietor.

VI

Îmi place ideea hindusă potrivit căreia ne putem încredința mîntuirea altcuiva, de preferință unui „sfînt”, dîndu-i voie să se roage în locul nostru, să facă orice ca să ne mîntuie. Adică să-ți vinzi sufletul Domnului...

*

„Talentul are, așadar, nevoie de patimi? Da, de numeroase patimi înăbușite” (Joubert).

Nu există nici măcar un singur moralist pe care să nu-l putem transforma într-un precursor al lui Freud.

*

Ești întotdeauna surprins să constăți că marii mistici au scris atît, că au lăsat un număr atît de însemnat de tratate. Fără îndoială că aveau în gînd să-l preamărească pe Domnul, și nimic altceva. Acest lucru e adevărat în parte, dar numai în parte.

Nu creezi o operă fără să te legi de ea, fără să-i devii sclav. Să scrii reprezintă acțiunea cea mai puțin ascetică din cîte există.

Cînd stau de veghe tîrziu în noapte, sînt vizitat de geniul meu rău, așa cum Brutus a fost vizitat de al său înainte de bătălia de la Philippi...

*

„Am eu oare mutra cuiva care trebuie să facă ceva pe lumea asta?” — Iată ce-mi vine să le răspund indiscreților care se interesează de activitățile mele.

*

S-a spus că o metaforă „trebuie să poată fi desenată”. — Tot ce s-a făcut original și viu în literatură de un secol încoace contrazice această observație. Căci dacă și-a trăit ceva traiul, aceasta e metafora cu contururi definite, metafora „coerentă”. Tocmai împotriva ei s-a tot răzvrătit poezia, căci o poezie lipsită de viață e o poezie *cizelată* de coerență.

*

Ascultînd buletinul meteorologic, emoție intensă din pricina „ploilor *răzlețe*”. Ceea ce dovedește într-adevăr că poezia se află în noi, și nu în expresie, deși *răzleț* e un adjectiv susceptibil să nască o anumită vibrație.

*

Cum formulez o îndoială, mai exact: cum simt nevoia să formulez una, încerc o bună-dis-

poziție ciudată, tulburătoare. Mi-ar fi de departe mai ușor să trăiesc fără urmă de convingere decît fără urmă de îndoială. Îndoială care pustiește, îndoială care hrănește!

*

Nu există senzație *falsă*!

*

Să cobori în tine însuți, să simți în tine o tăcere bătrînă ca existența, mai bătrînă chiar.

*

Nu ne dorim moartea decît în suferințele nedefinite; fugim de ea la cea mai mică suferință clară.

*

Oricît detest omul, n-aș putea spune cu aceleași ușurință: detest *ființa* omenească, pentru simplul fapt că în cuvîntul *ființă* există, orice s-ar spune, un ce de plinătate, de enigmatic și pasionant, însușiri străine noțiunii de om.

*

În *Dhammapada*, ești sfătuit, ca să obții mîntuirea, să lepezi îndoitul lanț al Binelui și Răului. Că însuși Binele reprezintă un obstacol, sîntem prea înapoiați spiritual ca s-o putem admite. De aceea, nu ne vom mîntui.

*

Totul se învîrtește în jurul durerii; restul e accesoriu, ba chiar inexistent, pentru că nu-ți aduci aminte decît de ceea ce-ți face rău. Senzațiile dureroase fiind singurele reale, e aproape de prisos să încerci altele.

*

Cred o dată cu nebunul de Calvin că ești predestinat mîntuirii sau condamnării din pîntecele mamei. Ți-ai trăit viața înainte de a te naște.

*

E liber cel care a descoperit zădărnicia tuturor punctelor de vedere și eliberat cel care a tras din asta consecințele.

*

Nu există sfințenie fără o predispoziție pentru scandal. Lucru adevărat nu numai în legătură cu sfinții. Oricine se exprimă, indiferent în ce fel, dovedește că posedă, mai mult sau mai puțin dezvoltat, gustul provocării.

*

Simt că sînt liber, dar *știu* că nu sînt.

*

Am suprimat din vocabularul meu un cuvînt după altul. Masacrul o dată încheiat, un singur supraviețuitor: *Singurătate*.

M-am trezit satisfăcut.

*

Dacă am putut să rezist pînă acum este pentru că fiecărei descurajări, care-mi părea de ne-suportat, îi urma o a doua, mai cumplită, apoi o a treia, și așa mai departe. Dacă m-aș găsi în infern, cît mi-aș dori să-i văd limitele extinzîndu-i-se, pentru a mă putea bucura de o nouă experiență, mai bogată decît precedenta. Calcul salvator, cel puțin în materie de suferințe.

*

E greu de știut la ce face apel în noi muzica; ce este sigur e că ajunge într-o zonă atît de profundă, încît însăși nebunia n-ar putea să pătrundă pînă acolo.

*

Ar fi trebuit să fim scutiți de trupul pe care-l ducem după noi. Povara *eului* era suficientă.

*

Ca să-mi recapăt pofta pentru anumite lucruri, ca să-mi refac un „suflet”, un somn de mai multe cicluri cosmice ar fi binevenit.

*

N-am putut să-l înțeleg niciodată pe prietenul care, întors din Laponia, îmi mărturisea

apăsarea pe care o simți când, zile în șir, nu întâlnești nici cea mai mică urmă de om.

*

Un jupuit de viu erijându-se în teoretician al detașării, un convulsionar care face pe scepticul.

*

Înmormântare într-un sat normand. Cer amănunte unui țăran care privea cortegiul de la distanță. „Era încă tânăr, de-abia împlinise șaizeci. A fost găsit mort pe câmp. Ce vreți? Asta e... Asta e... Asta e...”

Această expresie, care mi s-a părut în acel moment caraghioasă, nu mi-a dat pace după aceea. Unchiașul nu bănuia că spunea despre moarte tot ce se poate spune și tot ce se cunoaște.

*

Îmi place să citesc așa cum citește o portăreasă: identificându-mă cu autorul și cartea. Orice altă postură mă face să mă gîndesc la hăcutorul de cadavre.

*

Îndată ce cineva se convertește la ceva, la început îl pizmuim, după aceea îl compătimim, apoi îl disprețuim.

*

N-aveam nimic să ne spunem și, în vreme ce proferam vorbe inutile, simțeam că pământul curge prin spațiu și că eu mă rostogolesc o dată cu el, cu o viteză care mă făcea să amețesc.

*

Ani și ani ca să te trezești din somnul în care ceilalți sînt cufundați; și apoi ani și ani ca să scapi de această trezire...

*

Cînd trebuie să duc la bun sfîrșit o treabă pe care mi-am asumat-o de nevoie sau de plăcere, de-abia m-am apucat de ea, și totul mi se pare important, totul mă atrage, în afară de ea.

*

Să meditezi asupra celor care nu mai au mult, care știu că pentru ei totul s-a terminat, cu excepția timpului ocupat de gîndul sfîrșitului. Să te adresezi acestui timp. Să scrii pentru *gladiatorii*...

*

Ființa noastră erodată de defecte: vidul care rezultă e umplut cu prezența conștiinței, ce spun? — vidul *este* conștiința însăși.

*

Dezagregarea morală cînd te stabilești pentru un timp într-un loc prea frumos. Eul se dizolvă la contactul cu paradisul.

Fără îndoială că tocmai pentru a evita acest pericol a făcut primul om alegerea pe care o știm.

*

Dacă e să ne gîndim bine, au existat mai multe afirmații decît negații — cel puțin pînă acum. Să negăm, așadar, fără să ne pară rău. Convingerile vor atîrna întotdeauna mai greu în balanță.

*

Esența unei opere e imposibilul — ceea ce n-am fost în stare să atingem, ceea ce nu se putea să ne fie dăruit: e totalitatea lucrurilor care ne-au fost refuzate.

*

Gogol, ducîndu-se, în speranța unei „regenerări”, la Nazaret și plictisindu-se acolo ca „într-o gară din Rusia”, reprezintă exact ceea ce ni se întîmplă tuturor cînd căutăm în afară ceea ce nu poate exista decît în noi.

*

Să te sinucizi pentru că ești ceea ce ești, da, dar nu pentru că întreaga omenire te-ar putea scuipa în față!

*

De ce să ne temem de neantul care ne așteaptă, când el nu se deosebește de cel care ne precedă, acest argument al Anticilor împotriva fricii de moarte e inacceptabil drept consolare. *Înainte*, aveam norocul că nu existam; acum existăm, și tocmai această părticică de existență, deci de nenoroc, se teme să nu dispară. Părticică nu e cuvîntul potrivit, căci fiecare se preferă sau, măcar, se socotește egalul universului.

*

Cînd descoperim în toate irealitatea, devenim noi înșine ireali, începem să ne supraviețuim, oricît de puternică ne-ar fi vitalitatea, oricît de impetuoase instinctele. Dar nu mai sînt altceva decît false instincte și falsă vitalitate.

*

Dacă ești sortit să te consumi, nimic nu te va putea împiedica: un fleac te va atîța în aceeași măsură ca o mare suferință. Resemnează-te că te va răzbate în orice împrejurare: așa vrea soarta ta.

*

Să trăiești înseamnă să pierzi teren.

*

Să spui că atîția și atîția au *reușit* să moară!

*

Imposibil să nu le purtăm pică celor care ne scriu scrisori tulburătoare.

*

Într-o provincie izolată din India, totul era explicat prin vise și, ce e mai important, oamenii se inspirau din ele pentru a vindeca bolile. Tot după ele își orînduiau problemele, cotidiene sau capitale. Pînă la venirea englezilor. De cînd se găsesc acolo, spunea un băștinaș, nu mai visăm.

În ceea ce s-a convenit să numim „civilizație” rezidă incontestabil un principiu diabolic de care omul și-a dat seama prea tîrziu, cînd nu se mai putea lupta împotriva lui.

*

Luciditatea lipsită de corectivul ambiției conduce la stagnare. Trebuie ca una să se întemeieze pe cealaltă, ca una să se războiască cu cealaltă *fără s-o învingă*, pentru ca o operă, o viață să fie posibile.

*

Nu-i poți ierta pe cei pe care i-ai ridicat în slăvi, ești nerăbdător să încetezi relațiile cu ei, să rupi lanțul cel mai delicat din cîte există: cel al admirației..., nu din insolență, ci din năzuința de a te regăsi, de a fi liber, de a fi tu însuți. Nu reușești asta decît printr-un act de nedreptate.

*

Chestiunea responsabilității n-ar avea sens decît dacă am fi fost consultați înainte de naștere și am fi consimțit să fim exact ceea ce sîntem.

*

Energia și virulența propriului meu *taedium vitae* nu-mi îngăduie să mă simt doborât. Atîta vigoare într-o suferință atît de lipsită de vlagă! Acestui paradox îi datorez neputința în care mă găsesc de a-mi hotărî, în sfîrșit, ceasul din urmă.

*

Pentru actele, pentru vitalitatea noastră pur și simplu, pretenția de luciditate e la fel de funestă ca însăși luciditatea.

*

Copiii se întorc, trebuie să se întoarcă împotriva părinților lor, iar părinții nu pot face nimic, pentru că sînt supuși unei legi care guvernează raporturile dintre vii în general, și anume că fiecare își creează propriul dușman.

*

Ni s-a tot spus atîta să ne agățăm de lucruri, încît, atunci cînd vrem să ne eliberăm, nu știm cum să procedăm. Și, dacă nu ne-ar veni moartea în ajutor, îndărătnicia noastră de a rămîne

în viață ne-ar face să găsim o modalitate de existență dincolo de epuizare, dincolo de senilitatea însăși.

*

Totul de explică de minune dacă recunoști că nașterea e un eveniment nefast sau cel puțin inoportun; dar, dacă ești de altă părere, trebuie să te resemnezi să nu înțelegi sau, de nu, să trișezi ca toată lumea.

*

Într-o carte gnostică din secolul al doilea al erei noastre, se spune: „Rugăciunea omului trist n-are niciodată puterea să se înalțe pînă la Dumnezeu.”

... Cum nu te rogi decît atunci cînd ești trist, vom trage din asta concluzia că nici o rugăciune n-a ajuns vreodată la destinație.

*

Era deasupra tuturor și nu participa la nimic: *uitase* pur și simplu să dorească...

*

În vechea Chină, femeile, cînd erau pradă mîniei sau supărării, se urcau pe mici estrade, așezate în mod special pentru ele pe stradă, și dădeau frîu liber furiei sau lamentațiilor. Acest tip de confesional ar trebui reînviat și adoptat

cam peste tot, de n-ar fi decît ca să-l înlocuiască pe cel, perimat, al Bisericii, sau pe acela, fără efect, al cutărui sau cutărui tratament.

*

Acest filozof n-are ținută sau, ca să ne conformăm jargonului filozofic, n-are „formă interioară”. E prea artificios ca să fie viu sau măcar „real”. E un manechin sinistru. Ce fericire să știu că n-am să-i mai deschid niciodată cărțile!

*

Nimeni nu strigă în gura mare că e sănătos și că e liber, și totuși asta ar trebui să facă toți cei care știu ce înseamnă această îndoită binecuvîntare. Nimic nu ne individualizează mai mult decît neputința de a ne striga reușitele.

*

Să fi ratat întotdeauna totul, din pasiune pentru descurajare!

*

Unicul mijloc de a-ți apăra singurătatea e să rănești pe toată lumea, începînd cu cei pe care-i iubești.

*

O carte e o sinucidere amînată.

Orice am spune, moartea reprezintă ceea ce a găsit natura mai bun ca să mulțumească pe toată lumea. Cu fiecare dintre noi, totul dispare, totul ia pentru totdeauna sfârșit. Ce privilegiu, ce abuz! Fără nici cel mai mic efort din parte-ne, dispunem de univers, îl antrenăm în dispariția noastră. Hotărât lucru, e imoral să mori...

VII

Dacă încercările prin care treceți, în loc să vă destindă, să vă transpună într-o stare de puternică euforie, vă demoralizează și vă înălesc, aflați că n-aveți vocație spirituală.

*

Să trăiești în expectativă, să mizezi pe viitor sau pe un simulacru de viitor — ne-am deprins în așa măsură cu asta, încît n-am născocit noțiunea de nemurire decît dintr-o nevoie de a aștepta *cît veșnicia*.

*

Orice prietenie e o dramă ascunsă, o succesiune de răni subtile.

*

Luther mort al lui Lucas Fortnagel. Mască înspăimîntătoare, agresivă, plebeiană, de un sublim porcin... care redă cît se poate de bine trăsăturile celui pe care n-am putea să-l lăudăm îndeajuns pentru că a spus: „Visurile sînt mincinoase; să faci în pat, numai asta e adevărat.”

*

Cu cît trăiești mai mult, cu atît pare mai puțin util că ai trăit.

*

La douăzeci de ani, nopțile în care rămîneau ore în șir cu fruntea lipită de geam, privind în beznă...

*

Nici un autocrat n-a dispus vreodată de o putere comparabilă aceleia de care se bucură un biet individ care are intenția să-și curme viața.

*

Să te educi ca să nu lași urme înseamnă un război continuu pe care-l porți cu tine însuți, cu unicul țel de a-ți dovedi că ai fi capabil, dacă ai vrea, să devii înțelept...

*

Să exiști e o stare la fel de greu de conceput ca și contrariul ei, ba și mai greu de conceput.

*

În Antichitate, „cărțile” erau atît de scumpe, încît nu puteau fi adunate, dacă nu erai rege, tiran sau... Aristotel, cel dintîi care a deținut o bibliotecă demnă de acest nume.

Încă o piesă acuzatoare la dosarul acestui filozof, deja atît de nefast în atîtea privințe.

*

Dacă m-aș conforma convingerilor mele cele mai intime, aș înceta să mă exprim, să reacționez în vreun fel. Or, sînt capabil încă de *senzații*...

*

Un monstru, oricît de îngrozitor ar fi, ne atrage în mod secret, nu ne dă pace, ne obsedează. El personifică, îngroșate, talentele și slăbiciunile noastre, *ne* dă în vileag, e portdrapelul nostru.

*

În decursul secolelor, omul și-a dat toată oste-neala să creadă, a trecut din dogmă în dogmă, de la o iluzie la alta, și a consacrat foarte puțin timp îndoielilor, scurte răgazuri între perioadele lui de orbire. La drept vorbind, nu erau îndoieli, ci întreruperi, momente de repaus, care urmau ostenelelor credinței, ale oricărei credințe.

*

E de neînțeles de ce vrea cel ce se bucură de nevinovăție, stare perfectă, poate unica, să se desprindă de ea. Cu toate acestea, istoria, de la începuturi și pînă la noi, e numai asta și nimic altceva.

*

Trag perdelele și aștept. De fapt, nu aștept nimic, vreau doar să devin *absent*. Purificat, fie și numai pentru cîteva minute, de impuritățile care întunecă și stînjenesc spirîtul, acced la o conștiință pe care eul a părăsit-o, și sînt atît de liniștit, de parcă m-aș afla în afara universului.

*

Într-un exorcism din Evul Mediu, se enumeră toate părțile trupului, chiar și cele mai puțin importante, pe care diavolul e somat să le părăsească: un nebunesc tratat de anatomie, seducător prin excesul de precizie, abundența detaliilor și prin neașteptat. O incantație minuțioasă. *Ieși din unghii!* E absurd, dar nu lipsit de valoare poetică. Căci adevărata poezie n-are nimic comun cu „poezia”.

*

În toate visurile noastre, chiar dacă merg pînă la Potop, sînt prezente fără excepție, chiar și numai pentru o fracțiune de secundă, incidente neînsemnate cărora le-am fost martori în ajun. Această ritmicitate, pe care am remarcat-o fără încetare în decursul anilor, e singura constantă, singura lege sau aparență de lege pe care mi-a fost dat s-o constat în revoltătoarea confuzie nocturnă.

*

Forța distrugătoare a conversației. Se înțelege de ce și meditația, și acțiunea cer liniște.

*

Convingerea că nu sînt decît un accident m-a însoțit în toate împrejurările, prielnice sau potrivnice, și dacă m-a ferit de ispita de a mă crede necesar, în schimb nu m-a vindecat deloc de o anumită infatuare inerentă pierderii iluziilor.

*

Rar se întîmplă să dai peste un spirit liber, iar, cînd întîlnești unul, îți dai seama că lucrul cel mai bun din el nu se dezvăluie în operele sale (cînd scrii, porți misterios lanțuri), ci în destăinuirile în care, eliberat de convingeri sau fașoane, ca și de orice preocupare pentru rigoare sau onorabilitate, el își etalează slăbiciunile. Și în care face figură de eretic față de sine.

*

Dacă metecul nu e creator în ce privește limbajul, e pentru că vrea să facă *la fel de bine* ca băștinașii: fie că reușește sau nu, această ambiție e pierzania lui.

*

Tot încerc să încep o scrisoare, nu înaintez, bat pasul pe loc: ce să spun și cum? Nici măcar nu mai știu cui îi era destinată. Numai pasiunea sau interesul găsesc numaidecît tonul potrivit. Din nefericire, detașarea înseamnă nepăsare față de limbaj, indiferență față de cuvinte. Or, toc-

mai pierzînd legătura cu cuvintele pierdem legătura cu ființele.

*

Fiecare a avut, la un moment dat, o experiență extraordinară, care va fi, din cauza amintirii pe care i-o păstrează, piedica fundamentală pentru prefacerea lui interioară.

*

Nu cunosc liniștea decît atunci cînd ambițiile mele adorm. De cum se deșteaptă, neliniștea îmi revine. Viața e o stare de ambiție. Cîrțița care-și sapă tunelele e ambițioasă. Ambiția e într-adevăr peste tot, și-i vedem urmele pînă și pe fața morților.

*

Să te duci în Indii din pricina Vedantei sau a budismului, totuna cu a veni în Franța din pricina jansenismului. Cel puțin acesta e mai recent, pentru că n-a dispărut decît de trei secole.

*

Nicăieri nici cea mai mică urmă de realitate, în afara impresiilor mele de nonrealitate.

*

Să existăm ar fi o întreprindere cu totul irealizabilă dacă am înceta să dăm importanță la ceea ce nu are.

*

De ce Gită situează atît de sus „renunţarea la rodul faptelor“?

Pentru că această renunţare e rară, irealizabilă, contrară naturii noastre, şi, ca să ajungi la ea, înseamnă să distrugi omul care ai fost şi care eşti, să ucizi în tine tot trecutul, opera mileniilor, să te eliberezi, într-un cuvînt, de Specie, de această respingătoare şi străveche pleavă.

*

Trebuia să ne mulţumim cu starea de larvă, să ne sustragem evoluţiei, să rămînem neîmpliniţi, să ne simţim bine la siesta elementelor şi să ne consumăm în tihnă într-un extaz embrionar.

*

Adevărul se întemeiază pe drama individuală. Dacă sufăr cu adevărat, sufăr cu mult mai mult decît un individ, îmi depăşesc sfera eului, întîlnesc esenţa celorlalţi. Singurul chip ca să ne îndreptăm spre universal e să ne îngrijim exclusiv de ceea ce ne priveşte.

*

Cînd te-ai *statornicit* în îndoială, simţi mai multă voluptate să faci observaţii asupra ei decît s-o practici.

*

Dacă vrei să cunoşti o ţară, trebuie să vii în contact cu scriitorii ei de mîna a doua, singurii

care-i exprimă adevăratul specific. Ceilalți denunță sau transfigurează nulitatea compatrioților: ei nu vor, nici nu pot să se pună pe același nivel cu aceștia. Sînt martori suspecti.

*

În tinerețe, mi se întîmpla să nu închid un ochi cu săptămînile. Trăiam în ceea ce nu fuse-se trăit niciodată, aveam sentimentul că timpul dintotdeauna, cu totalitatea clipelor sale, se strînsese și se concentrase în mine, unde-și atingea apogeul, unde triumfa. Îl făceam, bineînțeles, să se scurgă, îi eram promotorul și purtătorul, cauza și esența, și luam parte la apoteoza lui ca agent și complice. Cum dispare somnul, extraordinarul devine obișnuit, lesnicios: te streкори în el fără pregătiri speciale, te așezi comod, te afunzi în el.

*

Numărul considerabil de ore pe care le-am irosit punîndu-mi întrebări asupra „sensului” a tot ce există, a tot ce se întîmplă... Dar acest „tot” nu conține nici un sens, spiritele serioase o știu. De aceea își întrebuintează timpul și energia pentru lucruri mai folositoare.

*

Afinitățile mele cu byronismul rus, de la Peciorin la Stavroghin, plictiseala și pasiunea mea pentru plictiseală.

*

X, pe care nu-l prețuiesc în mod deosebit, era pe cale să povestească o întâmplare atît de stupidă, încît m-am deșteptat cu o tresărire bruscă. Cei care nu ne plac se disting arareori în visurile noastre.

*

Bătrîni, din lipsă de preocupări, au aerul că vor să dezlege nu știu ce problemă foarte complicată și că-i consacră toată îndemînarea de care mai dispun. Acesta e poate motivul pentru care nu se sinucid în masă, cum ar trebui să facă dacă ar fi o idee mai puțin ocupați.

*

Dragostea cea mai pătimasă nu apropie două ființe atît de mult pe cît o face calomnia. De nedespărțit, calomniatorul și calomniatul alcătuiesc o unitate „transcendentă”, sînt pentru totdeauna legați unul de celălalt. Nimic nu va putea să-i despartă. Unul făptuiește răul, celălalt îl îndură, dar dacă-l îndură e pentru că s-a deprins cu el, nu se poate lipsi de el, chiar are nevoie de el. Știe că dorințele îi vor fi pe deplin satisfăcute, că nu va fi uitat niciodată, că va fi, orice s-ar întîmpla, veșnic prezent în mintea neobositului său binefăcător.

*

Călugărul rătăcitor, iată tot ce s-a făcut mai bun pînă acum. Să ajungi să nu mai ai *la ce* să

renunți! Acesta ar trebui să fie visul oricărui spirit trezit la realitate.

*

Tăgada hohotitoare — singura formă suportabilă de tăgadă.

*

Fericitul Iov, care nu erai silit să-ți comentezi strigătele!

*

Târziu în noapte. Mi-ar plăcea să mă dezlanțui și să proferez amenințări, să întreprind o acțiune fără precedent ca să mă destind, numai că nu văd contra cui, nici contra a ce...

*

D-na d'Heudicourt, remarcă Saint-Simon, nu vorbise în viața ei pe cineva de bine decât însoțindu-și spusele cu „cîteva *dar-uri* zdrobitoare”.

Minunată definiție, nu pentru clevetire, ci pentru conversație în general.

*

Tot ce e viu face *zgomot*. — Ce pledoarie pentru mineral!

*

Bach era certăreț, procesoman, calculat, însetat de titluri, de onoruri etc. Ei bine! și ce impor-

tanță are? Un muzicolog, enumerînd cantatele care au ca temă moartea, a putut să spună că niciodată n-a existat atîta nostalgie la un muritor. Doar asta contează. Restul ține de biografie.

*

Nefericirea de a fi incapabil de stări neutre altfel decît prin chibzuință și efort. Trebuie să-ți dai zi și noapte osteneala să obții, și numai cu intermitențe, ceea ce un nerod dobîndește fără greutate!

*

Am trăit întotdeauna cu imaginea unei imensități de clipe mărșăluind împotriva mea. Timpul îmi va fi fost ca pădurea Dunsinane*.

*

Întrebările neplăcute sau jignitoare pe care ni le pun neciopliții ne irită, ne tulbură și pot avea asupra noastră același efect ca și unele procedee la care recurg anumite tehnici orientale. De ce o prostie grosolană, agresivă să nu declanșeze iluminarea? Face cît o lovitură de ciomag în cap.

*

Cunoașterea nu e posibilă și, chiar dacă ar fi, n-ar rezolva nimic. Aceasta e atitudinea celui care se îndoiește. Ce vrea, ce urmărește el prin

* Shakespeare, *Macbeth*, actul V (n.t.).

urmare? Nici el, nici altcineva n-or să afle vreodată.

Scepticismul e beția impasului.

*

Hărțuit de ceilalți, încerc să mă eliberez, fără mare succes, trebuie s-o spun. Cu toate acestea, reușesc să-mi înlesnesc în fiecare zi cîteva clipe de conversație cu *cel care aș fi vrut să fiu*.

*

Ajunși la o anumită vîrstă, ar trebui să ne schimbăm numele și să ne retragem într-un colțișor îndepărtat unde să nu cunoaștem pe nimeni, unde să nu riscăm să întîlnim prieteni sau dușmani, unde să ducem viața netulburată a unui răufăcător extenuat.

*

Nu poți să meditezi și să fii modest. Îndată ce spiritul se pune în mișcare, se substituie lui Dumnezeu și oricărui lucru. E indiscreție, uzurpare, pîngărire. Nu „acționează”, ci dizlocă. Încordarea pe care o trădează demersurile sale îi dezvăluie caracterul brutal, neîndurător. Fără o puternică doză de cruzime, n-ai putea să duci un raționament pînă la capăt.

*

Majoritatea revoluționarilor, vizionarilor și mîntuitorilor au fost fie epileptici, fie dispeptici.

Asupra virtuților epilepsiei există unanimitate; tulburărilor gastrice, în schimb, li se recunosc mai puține merite. Cu toate acestea, nimic nu te îndeamnă mai mult să răstorni totul cu susul în jos ca o indigestie a cărei prezentă o simți tot timpul.

*

Menirea mea e să sufăr pentru toți cei care suferă *fără s-o știe*. Trebuia să plătesc pentru ei, să le ispășesc inconștiența, norocul pe care-l au de a nu-și da seama cât sînt de nefericiți.

*

De fiecare dată cînd mă chinuie Timpul, îmi spun că unul dintre noi trebuie să sară în aer, că nu e posibil să continuăm la nesfîrșit această crîncenă înfruntare...

*

Cînd ne găsim la limîtele deznădejdiei, tot ce o întreține, tot ce-i dă un spor de substanță o ridică pe o treaptă pe care n-o mai putem urma, făcînd-o prea mare, cu totul exagerată: și ce e de mirare că ajungem să n-o mai considerăm a noastră?

*

O nenorocire prevestită, cînd, în sfîrșit, se produce, e de zece, de o sută de orî mai greu de îndurat decît o nenorocire la care nu ne așteptam. Pe toată durata temerilor noastre, am trăi-

t-o cu anticipație și, cînd se produce, aceste suferințe trecute se adaugă celor prezente și formează laolaltă o povară cu o greutate de nesuportat.

*

E limpede că Dumnezeu era o soluție și că nu se va găsi niciodată una la fel de mulțumitoare.

*

N-aș admira pe de-a-ntregul decît un om dezonorat — și fericit. Iată pe cineva, mi-aș spune, care disprețuiește părerea semenilor lui și care-și ia fericirea și consolarea numai din sine.

*

Omul Rubiconului iertase, după Pharsalos, prea mulți oameni. O asemenea mărinimie li s-a părut jignitoare aceloră dintre prieteni care-l trădaseră și pe care-i umilise purtîndu-se fără pică față de ei. S-au simțit înjosiți, batjocoriți, și l-au pedepsit pentru bunătatea sau pentru disprețul lui: așadar, refuza să se coboare pînă la ură! Dacă s-ar fi comportat ca un tiran, l-ar fi cruțat. Însă îi purtau pică fiindcă nu găsise de cuviință să le inspire destulă frică.

*

Tot ce *există* provoacă, mai devreme sau mai tîrziu, coșmarul. Să ne străduim, prin urmare, să inventăm ceva mai bun decît existența.

Filozofia, care-și fixase drept misiune să submineze credințele, cînd a văzut creștinismul răspîndindu-se și pe punctul de a birui, s-a alăturat păgînismului, ale cărui superstiții i s-au părut de preferat neroziilor triumfătoare. Atacînd zeii și distrugîndu-i, ea crezuse că eliberea-ză sufletele; în realitate, le lăsa pradă unei servituți noi, mai rea decît cea veche, zeul care era pe punctul să se substituie zeilor neavînd o înclinație specială nici pentru toleranță, nici pentru ironie.

Filozofia, se va obiecta, nu e răspunzătoare de venirea acestui zeu, nu pe el îl recomanda. Fără îndoială, numai că ar fi trebuit să presimtă că nu-i subminezi nepedepsit pe zei, că alții vor veni să le ia locul și că ea n-avea nimic de cîștigat din această schimbare.

Fanatismul e moartea conversației. Nu flecărești cu un candidat la martiriu. Ce să-i spui cuiva care refuză să-ți înțeleagă argumentele și care, din moment ce nu te supui în fața alor sale, ar prefera să piară decît să cedeze? Repede, să vină diletanții și sofiștii care, măcar ei, împărtășesc *toate* argumentele...

Ca să spunem cuiva ce credem despre el și despre ce face înseamnă să ne arogăm o supe-

rioritate cu adevărat abuzivă. Franchetea nu e compatibilă cu un sentiment delicat, nu e compatibilă nici măcar cu o exigență etică.

*

Rudele noastre, mai ales, sînt cele mai dispuse să ne pună meritele la îndoială. Regula e universală: nici Buddha însuși nu a scăpat: l-a urmărit cu cea mai mare înverșunare unul din veri, și de-abia după aceea Mārā, diavolul.

*

Pentru anxios, nu există nici o diferență între reușită și eșec. Reacția lui în privința uneia și a celuilalt e identică. Amîndouă îl stînjenesc deopotrivă.

*

Cînd îmi fac prea mult sînge rău că nu lucrez, îmi spun că puteam la fel de bine să fiu mort, și că așa aș lucra și mai puțin...

*

Mai bine în mocirlă decît pe pedestal.

*

Avantajele unei stări de veșnică virtualitate mi se par atît de însemnate, încît, atunci cînd încep să le număr, sînt uluit să constat că trecerea la existență s-a putut totuși produce.

*

Existență = Suferință. Ecuația mi se pare evidentă. Ea nu e așa pentru cîte unul din prietenii mei. Cum să-l conving? Nu pot *să-i împrumut* senzațiile mele; or, doar ele ar avea puterea să-l lămurească, să vină cu adaosul de indispoziție pe care-l cere cu insistență de atîta vreme.

*

Dacă vedem lucrurile în negru e pentru că le cîntărim în negru, pentru că gîndurile sînt, în general, rodul insomniilor, avîndu-și izvorul în întuneric. Ele nu se pot adapta vieții pentru că n-au fost concepute pentru viață. Ideea urmărilor pe care le-ar putea avea nici măcar nu impresionează spiritul. Ne găsim în afara oricărui calcul omenesc, a oricărei idei de salvare sau pierzanie, a existenței sau a nonexistenței, ne găsim într-o tăcere specială, modalitate superioară a vidului.

*

Să nu fi înghițit încă afrontul nașterii.

*

Să te consumi în conversații ca un epileptic în crizele lui.

*

Pentru a învinge spaima sau o neliniște persistentă, nu există nimic mai potrivit decît să-ți

imaginezi propria înmormîntare. Metodă eficientă, la îndemîna tuturor. Ca să nu trebuiască să recurgi la ea prea des în timpul zilei, cel mai bine ar fi să-i încerci acțiunea binefăcătoare chiar de la scolare. Sau, mai bine, să n-o întrebuițezi decît în momente excepționale, ca papa Innocentiu IX, care, după ce-și comandase un tablou în care era înfățișat pe patul de moarte, îl privea ori de cîte ori trebuia să ia o hotărîre importantă.

*

Nu există negativist care să nu tînjească după vreun *da* catastrofal.

*

Poți să fii sigur că omul nu va atinge nicio dată profunzimi comparabile celor pe care le-a descoperit în timpul secolelor de convorbire egoistă cu Dumnezeuul *său*.

*

Nici un moment în care să nu fiu exterior universului!

... De-abia reușisem să fiu cuprins de milă în ce mă privește, în ce privește condiția mea de biet individ, că mi-am și dat seama că expresiile prin care-mi caracterizam nefericirea erau chiar cele care definesc cea dintîi trăsătură a „ființei supreme”.

*

Aristotel, Toma d'Aquino, Hegel — trei înrobitori ai spiritului. Cea mai vătămătoare formă de despotism e *sistemul*, în filozofie și în toate.

*

Dumnezeu e ceea ce supraviețuiește evidenței că nimic nu merită să fie gîndit.

*

Cînd eram tînăr, nici o plăcere nu prețuia ca aceea de a-mi face dușmani. Acum, de cum îmi fac unul, primul gînd e să ne împăcăm, ca să nu trebuiască să-mi bat capul cu el. Să ai dușmani reprezintă o mare răspundere. Propria povară îmi e de-ajuns, nu mai sînt în stare s-o duc pe-a altora.

*

Bucuria e o lumină care se autodevorează, neîncetat; e soarele *la începuturi*.

*

Cu cîteva zile înainte de moarte, Claudel nota că nu trebuia să-l numim pe Dumnezeu infinit, ci inepuizabil. Ca și cum n-ar fi același lucru, sau aproape! Ca să nu spun că această preocupare pentru exactitate, această scrupulozitate lexicală în clipa cînd își dădea seama că „înțelegerea” lui cu viața era pe punctul să înceteze,

e mai înălțătoare decît o' frază sau un gest „sublicim”.

*

Insolitul nu-i un criteriu. Paganini e mai surprinzător și mai imprevizibil decît Bach.

*

Ar trebui să-ți repeți în fiecare zi: Sînt unul dintre cei care se tîrăsc, cu miliardele, pe suprafața globului. Unul dintre ei, și nimic mai mult. Această banalitate îndreptățește orice concluzie, orice atitudine sau faptă: desfrîu, nevinovăție, sinucidere, muncă, crimă, trîndăvie sau răzvrătire.

... De unde reiese că fiecare are dreptate să facă ceea ce face.

*

Țințum. Acest cuvînt caraghios indică un concept major al Cabalei. Pentru ca lumea să ia ființă, Dumnezeu, care era totul și pretutindeni, a acceptat să se restrîngă, să lase un spațiu gol pe care să nu-l mai ocupe: tocmai în această „gaură” s-a așezat lumea.

Așa am ajuns noi să ocupăm locul viran pe care ni l-a concesionat din milă sau capriciu. Ca să existăm, el s-a contractat, și-a limitat suveranitatea. Sîntem rezultatul restrîngerii lui voluntare, al estompării, al absenței lui parțiale. În nebunia lui, s-a ciuntit așadar pentru noi. De ce n-a avut bunul-simț și eleganța să rămînă *întreg*!

*

În „Evanghelia după Egipteni”, Isus declară: „Oamenii vor fi victimele morții atîta timp cit femeile vor naște.” Și precizează: „Am venit să nimicesc rodul femeii.”

Cînd intri în contact cu adevărurile extreme ale gnosticilor, ți-ar plăcea să mergi, dacă ar fi posibil, și mai departe, să spui ceva ce nu s-a mai spus niciodată, care împietrește sau prefăce istoria în pulbere; ceva ce ține de un neronism cosmic, de o dementă la nivelul materiei.

*

Să tălmăcești o obsesie înseamnă s-o proiectezi în afara ta, s-o alungi, s-o exorcizezi. Obsesiile sînt *demonii* unei lumi lipsite de credință.

*

Omul acceptă moartea, dar nu ceasul morții sale. Să mori oricînd, numai cînd trebuie să mori nu!

*

De cum pătrunzi într-un cimitir, un sentiment de totală bătaie de joc alungă orice preocupare metafizică. Cei care caută peste tot „misterul” nu merg neapărat pînă la esența lucrurilor. Cel mai adesea, „misterul”, ca și „absolutul”, nu corespunde decît unui tic al spiritului. E un cuvînt pe care n-ar trebui să-l întrebuițăm decît atunci cînd nu putem face altfel, în cazuri cu adevărat desperate.

*

..

Dacă-mi recapitulez proiectele care au rămas neîmplinite și pe cele care s-au realizat, am toate motivele să regret că ultimele n-au avut soarta primelor.

*

„Cel care e înclinat către desfrâu e compătimitor și milostiv; cei care sînt înclinați către neprihănire nu sînt așa” (Sfîntul Ioan Scărarul).

Ca să se denunțe cu o asemenea limpezime și o asemenea energie nu minciunile, ci însăși esența moralei creștine, și a oricărei morale, era nevoie de un sfînt, nici mai mult, nici mai puțin.

*

Acceptăm fără frică ideea unui somn neîntre-rupț; în schimb, o veghe *eternă* (nemurirea, dacă ar fi de conceput, cam asta ar fi) ne scufundă în spaimă.

Inconștiența e o patrie; conștiința, un exil.

*

Orice impresie profundă e voluptuoasă sau macabră, sau și una, și alta.

*

Nimeni n-a fost convins în măsura în care am fost eu de inutilitatea a toate, nimeni nu va fi luat în tragic un număr atît de mare de lucruri inutile.

*

Ishi, indian american, ultimul din tribul său, după ce s-a ascuns ani în șir de frica albilor, aflat la strîmtoare, s-a predat într-o zi de bunăvoie exterminatorilor alor săi. Credea că-i era merit același tratament. L-au sărbătorit. N-avea urmași, era într-adevăr ultimul.

Omenirea o dată nimicită sau numai atinsă, ne putem imagina un supraviețuitor, unicul, care ar rătăci pe pămînt, fără să aibă măcar *cui* să se predea...

*

În adîncul sufletului său, omul năzuiește să regăsească starea pe care o avea anterior conștiinței. Istoria nu e decît ocolul pe care-l folosește ca să ajungă acolo.

*

Nu contează decît un lucru: să înveți să pierzi.

*

Orice fenomen reprezintă o versiune degradată a unui alt fenomen, mai complex: timpul, o țară a veșniciei; istoria, o țară a timpului; viața, și ea o țară, a materiei.

Ce e în cazul acesta normal, ce e neatins? Veșnicia? Ea însăși nu e decît o infirmitate a lui Dumnezeu.

VIII

Fără ideea unui univers ratat, spectacolul nedreptății sub toate ocîrmuirile l-ar aduce pînă și pe un abulic în cămașa de forță.

*

Faptul de a distruge ne dă un sentiment de forță și măgulește în noi ceva întunecat, *original*. Nu clădind, ci nimicind putem ghici satisfacțiile secrete ale unui zeu. De aici atracția pentru distrugere și iluziile pe care le provoacă ea freneticilor de toate vîrstele.

*

Fiecare generație trăiește în absolut: se comportă ca și cum ar fi ajuns la apogeul, dacă nu la capătul, istoriei.

*

Orice popor, într-un anumit moment al existenței sale, se crede *ales*. E clipa în care oferă tot ce-i mai bun și mai rău în el.

Nu e o întâmplare în faptul că ordinul trapist* s-a născut în Franța mai degrabă decît în Italia sau Spania. Spaniolii și italienii vorbesc tot timpul, se știe, numai că nu se *ascultă* vorbind, în timp ce francezul își savurează elocința, nu uită niciodată că vorbește, e cum nu se poate mai conștient de asta. Numai el era în stare să socotească tăcerea drept o încercare și o asceză.

*

Ceea ce strică la Marea Revoluție e că totul se desfășoară acolo pe o scenă, că protagoniștii ei sînt actori înnașcuți, că ghilotina nu e decît un decor. Istoria Franței, în întregul ei, pare o istorie la comandă, o istorie *jucată*: în ea, totul e perfect din punct de vedere teatral. E o reprezentare, o înlănțuire de acțiuni, de evenimente pe care mai degrabă le privești decît li te supui, un spectacol a zece secole. De aici, senzația de frivolitate pe care o dă pînă și Teroarea, văzută de la distanță.

*

Societățile prospere sînt de departe mai fragile decît celelalte, pentru că nu le rămîne decît să-și aștepte propria ruină, bunăstarea nefiind un ideal atunci cînd o posezi, și încă și mai puțin

* Ordin monahal cistercian reformat (de la numele mînăstirii Notre-Dame-de-la-Trappe, întemeiată în 1140), caracterizat de severitatea regulii, începînd din 1662 călugării fiind obligați la tăcerea absolută (*n.t.*).

atunci cînd există de generații. Fără să mai ținem seama de faptul că natura n-a inclus-o în planurile ei și că n-ar putea s-o facă fără să dispară.

*

Dacă națiunile ar deveni simultan apatice, n-ar mai exista nici conflicte, nici războaie, nici imperii. Din nefericire însă, există popoare tinere, și tineri pur și simplu — obstacol major pentru visurile filantropilor: să procedezi în așa fel încît toți oamenii să ajungă la același grad de dezgust sau de decrepitudine...

*

În orice împrejurare, trebuie să ne situăm de partea asupriților, chiar atunci cînd n-au dreptate, fără să pierdem totuși din vedere faptul că sînt plămădiți din același aluat cu asupritorii lor.

*

Specificul regimurilor muribunde e că permit un amestec confuz de credințe și doctrine și că lasă, în același timp, impresia că momentul alegerii se va putea amîna la nesfîrșit.

De aici — și doar de aici — provine farmecul situațiilor prerevoluționare.

*

Nu au căutare decît falsele valori, pentru că toată lumea poate să se identifice cu ele, să le

falsifice (falsul de gradul al doilea). O idee care reușește e negreșit o pseudoidee.

*

Revoluțiile sînt *sublimul* literaturii de proastă calitate.

*

Partea proastă a dezastrelor publice e că oricine se socotește îndeajuns de competent să vorbească despre ele.

*

Dreptul de a-i elimina pe toți cei care ne sîcîie ar trebui să figureze pe primul loc în constituția Cetății ideale.

*

Singurul lucru pe care ar trebui să-l facem cunoscut tinerilor e că nu există nimic, sau — fie! — aproape nimic, de așteptat de la viață. Visez la un *Tabel al Dezamăgirilor* în care să figureze toate decepțiile menite fiecăruia, și care să fie afișat în școli.

*

După spusa prințesei palatine, Dna de Maintenenon avea obiceiul, în timpul anilor în care, regele murind, ea nu mai juca nici un rol, să repete: „De cîțva timp domnește un spirit de nebunie, care se răspîndește pretutindeni.”

Acest „spirit de nebunie” e cel pe care învinșii l-au constatat întotdeauna, pe drept cuvînt

de altfel, formulă de la care pornind s-ar putea reconsidera toată istoria.

*

Progresul e nedreptatea pe care o săvârșește fiecare generație față de generația care a precedat-o.

*

Îmbuibatii se urăsc pe ei înșiși nu pe ascuns, ci în mod public, și doresc să fie îndepărtați într-un fel sau într-altul. Oricum, preferă ca asta să se întâmple cu sprijinul lor. În asta constă aspectul cel mai ciudat, cel mai original al unei situații revoluționare.

*

Un popor nu face decît o singură revoluție. Germanii n-au reeditat niciodată fapta eroică a Reformei sau mai degrabă au reeditat-o fără s-o egaleze. Franța a rămas pentru totdeauna tributară lui optzeci și nouă. Deopotrivă de adevărată pentru Rusia și pentru orice țară, această tendință de autoplagiere în materie de revoluție e în același timp liniștitoare și dezolantă.

*

Romanii din epoca decadentei nu prețuiau decît odihna grecească (*otium Graecum*), lucrul pe care-l disprețuiseră cel mai mult pe vremea cînd erau puternici.

Analogia cu națiunile civilizate de astăzi e atît de bătătoare la ochi, încît ar fi necuviincios să insistăm asupra ei.

*

Alaric spunea că un „demon” îl împinge împotriva Romei.

Orice civilizație istovită își așteaptă barbarul, și orice barbar își așteaptă demonul.

*

Occidentul: o putreziciune care miroase frumos, un cadavru înmiresmat.

*

Toate aceste popoare erau mari pentru că aveau mari prejudecăți. Nu le mai au. Mai sînt ele națiuni? Cel mult mulțimi dezagregate.

*

Albii își merită din ce în ce mai mult numele de *fețe palide* pe care li-l dădeau indienii din America.

*

În Europa, fericirea se termină la Viena. Mai departe, nenorocire peste nenorocire, dintotdeauna.

*

Romanii, turcii și englezii au fost capabili să întemeieze imperii durabile pentru că, refrac-

tari la orice doctrină, n-au impus nici una națiunilor cucerite. Niciodată n-ar fi izbutit să exercite o hegemonie atît de îndelungată dacă ar fi fost atinși de vreun viciu mesianic. Opre-sori nesperați, administratori și paraziți, stăpîni fără convingeri, posedau arta de a îmbina autoritatea și indiferența, asprimea și absența constrîngerii. Această artă, secret al adevăratului stăpîn, le-a lipsit odinioară spaniolilor, așa cum trebuia să le lipsească cuceritorilor din vremea noastră.

*

Atîta timp cît o națiune își păstrează conștiința propriei superiorități, e crudă și respectată; — îndată ce o pierde, se îmblînzește, și nu mai contează.

*

Cînd tun și fulger împotriva epocii, mi-e de ajuns, ca să-mi regăsesc calmul, să mă gîndesc la ce se va întîmpla, la invidia retrospectivă a celor care vor veni după noi. În anumite privințe, aparținem vechii omeniri, celei care era încă în stare să regrete paradisul. Dar cei care ne vor urma nu vor avea nici măcar posibilitatea acestui regret, vor ignora pînă și noțiunea, pînă și cuvîntul!

*

Viziunea mea asupra viitorului e atît de *clară* încît, dacă aș avea copii, i-aș sugruma pe loc.

Cînd te gîndești la saloanele berlineze din epoca romantică, la rolul pe care-l jucau atunci o Henriette Hertz sau o Rachel Levin, la prietenia care o lega pe cea din urmă de principele moștenitor Ludovic-Ferdinand, și cînd îți spui după aceea că dacă ele ar fi trăit în acest secol ar fi pierit în vreo cameră de gazare, nu te poți împiedica să nu consideri credința în progres drept cea mai fățarnică și mai neroadă dintre superstiții.

*

Hesiod e cel dintîi care a elaborat o filozofie a istoriei. Tot el a lansat ideea de declin. Cît de mult a clarificat prin asta evoluția istorică! Dacă, în miezul începuturilor, în plină lume posthomerică, el considera că omenirea se găsea în epoca de fier, ce-ar fi spus cîteva secole mai tîrziu? Ce-ar spune astăzi?

Cu excepția perioadelor obnubilate de frivolitate sau utopie, omul a crezut mereu că a ajuns în pragul răului. Știind ceea ce știa, prin ce minune a fost oare în stare să-și diversifice dorințele și spaimile?

*

Cînd, imediat după războiul din nouă sute paisprezece, în satul meu natal s-a introdus electricitatea, a fost un murmur general, apoi o profundă mîhnire mută. Dar, cînd a fost instalată în biserici (erau trei), fiecare a fost convins că venise Anticristul și, o dată cu el, sfîrșitul lumii.

Acei țărani din Carpați văzuseră clar, văzuseră *departe*. Ei, care ieșeau din preistorie, știau deja, la acea dată, ceea ce lumea civilizată n-a aflat decît de puțin timp.

*

Gustul pentru lecturile istorice mi s-a format din prejudecata mea împotriva a tot ce sfîrșește bine.

Ideile sînt improprii pentru agonie; ele mor, se înțelege, dar fără să știe să moară, pe cîtă vreme un eveniment nu există decît din perspectiva sfîrșitului său. Motiv suficient ca să preferi tovărășia istoricilor celei a filozofilor.

*

În timpul celebrei sale solii la Roma, în secolul al doilea înaintea erei noastre, Carneade a profitat ca să vorbească în prima zi în favoarea ideii de justiție, iar a doua zi împotriva ei. Din acel moment, filozofia, pînă atunci inexistentă în acea țară cu moravuri sănătoase, a început să-și exercite spiritul dezintegrator. Ce e așadar filozofia? *Viermele din fruct...*

Succesele dialectice ale grecului l-au înspăimîntat pe Cato Cenzorul, care fusese de față și care a cerut Senatului să dea satisfacție delegaților Atenei cît mai curînd posibil, într-atît de vătămătoare și chiar primejdioasă socotea prezența lor. Tineretul roman nu trebuia să intre în contact cu spirite atît de distrugătoare.

Din punct de vedere moral, Carneade și însoțitorii săi erau la fel de reductibili ca și cartaginezii din punct de vedere militar. Națiunile în ascensiune se tem mai presus de orice de lipsa de prejudecăți și interdicții, de impudoarea intelectuală, care dau farmecul civilizațiilor aflate la apus.

*

Pentru că a izbutit în toate acțiunile sale, Heracle e pedepsit. La fel, prea norocoasă, Troia trebuia să piară.

Gîndindu-te la această viziune comună autorilor de tragedii, ești fără voie determinat să crezi că lumea numită liberă, cu sorții de partea ei, va cunoaște în mod inevitabil destinul Iliionului, căci invidia zeilor a supraviețuit dispariției lor.

*

„Francezii nu mai vor să muncească, vor cu toții să scrie”, îmi spunea portăreasa, care nu știa că prin asta critica civilizațiile bătrîne.

*

O societate e condamnată cînd nu mai are tăria să rămînă mărginită. În ce fel s-ar putea apăra — cu o concepție deschisă, prea deschisă — de excese, de primejdiile de moarte ale libertății?

*

Disputele ideologice nu ajung la paroxism decît în țările în care oamenii s-au luptat pen-

tru cuvinte, în care și-au dat viața pentru ele... într-un cuvânt în țările care au cunoscut războaiele religioase.

*

Un popor care și-a epuizat misiunea e ca un autor care se repetă, nu, care nu mai are nimic de spus. Căci să te repeți înseamnă să dovedești că mai crezi încă în tine și în ceea ce ai susținut. O națiune epuizată nu mai are însă nici măcar forța de a repeta mereu devizele de altădată, care-i asiguraseră supremația și măreția.

*

Franceza a devenit o limbă provincială. Autohtonii s-au împăcat cu asta. Singur metecul e inconsolabil. Numai el poartă doliu după Nuanță...

*

Temistocle, printr-un decret aprobat de toți, l-a condamnat la moarte pe tălmaciul solilor trimiși de Xerxes ca să le ceară atenienilor pământ și apă, „pentru că a îndrăznit să folosească limba greacă ca să exprime poruncile unui barbar”.

Un popor nu săvârșește o asemenea faptă decît la apogeul existenței sale. E în plină decădere, e scos din cursă de îndată ce nu mai crede în propria-i limbă, de îndată ce încetează să creadă că ea reprezintă suprema formă de exprimare, Limba însăși.

*

Un filozof din secolul trecut a susținut, în candoarea lui, că La Rochefoucauld avea dreptate *în privința trecutului*, dar că va fi infirmat de viitor. Ideea de progres dezonoarează intelectul.

*

Cu cât progresează, omul e mai puțin capabil să-și rezolve problemele, iar în momentul în care, aflat în culmea orbirii, va fi convins că e pe punctul să reușească, va interveni nemaivăzutul.

*

M-aș deranja, la rigoare, pentru Apocalips, dar pentru o revoluție... Să participi la un final sau la o geneză, la un dezastru ultim sau inițial, da, nu însă la o schimbare într-un bine sau rău oarecare.

*

N-are convingeri decît cel care n-a cercetat nimic temeinic.

*

Cu timpul, toleranța generează mai multe inconveniente decît intoleranța. — Dacă acest lucru e adevărat, el reprezintă cea mai gravă acuzație care s-ar putea aduce omului.

*

De îndată ce animalele nu mai au nevoie să se teamă unele de altele, devin năuce și capătă

acea înfățișare abătută pe care le-o observăm în grădinile zoologice. Poate că indivizii și popoarele ar înfățișa același spectacol dacă ar ajunge într-o zi să trăiască în armonie, să nu mai tremure de frică pe față sau pe ascuns.

*
*

Considerînd lucrurile de la distanță, nimic nu mai e nici bun, nici rău. Istoricul care se ocupă de judecarea trecutului face gazetărie *în alt secol*.

*

Peste două sute de ani (pentru că trebuie să fim exacti!), supraviețuitorii popoarelor prea norocoase vor fi închiși în rezervații, și oamenii vor merge să-i vadă, să-i contemple cu dezgust, compătimire sau uimire, și, în plus, cu o admirație răutăcioasă.

*

Maimuțele care trăiesc în grup le resping, se pare, pe acelea dintre ele care, într-un fel sau altul, au întreținut relații cu oamenii. Cît regret că Swift n-a cunoscut un asemenea amănunt!

*

Trebuie să-ți detești epoca sau toate epocile?
Ni l-am imagina oare pe Buddha părăsind lumea *din pricina contemporanilor săi*?

*

Dacă omenirii îi plac atît de mult mîntuitorii, înverşunaţi care cred fără ruşine în ei înşişi, e pentru că-şi închipuie că aceştia în ea cred.

*

Forţa acestui şef de stat e de a fi utopic şi cinic. Un visător *fără scrupule*.

*

Cele mai cumplite ticăloşii sînt comise din entuziasm, stare morbidă, răspunzătoare de aproape toate nenorocirile publice sau private.

*

Viitorul? Mergeţi să vedeţi, dacă aşa vă place! Prefer să mă mulţumesc cu incredibilul prezent şi cu incredibilul trecut. Las în seama voastră grija de a înfrunta Incredibilul însuşi.

*

— Sînteţi împotriva a tot ce s-a făcut de la ultimul război încoace, îmi spunea acea doamnă la curent cu noutăţile.

— Vă înşelaţi în privinţa datei. Sînt împotriva a tot ce s-a făcut de la Adam încoace.

*

Hitler e, fără nici o îndoială, personajul cel mai sinistru din istorie. Şi cel mai patetic. A izbutit

să înfăptuiască exact contrariul a ceea ce dorea, și-a distrus idealul punct cu punct. Pentru asta e un monstru aparte, cu alte cuvinte de două ori monstru, căci pînă și patetismul lui e monstruos.

*

Toate marile evenimente au fost declanșate de nebuni, de nebuni... mediocri. Așa vor sta lucrurile, să fim siguri de asta, cu însuși „sfîrșitul lumii”.

*

Zoharul ne învață că toți cei care fac rău pe pămînt nu erau cîtuși de puțin mai buni în cer, că erau nerăbdători să plece de acolo și că, năpustindu-se la intrarea în abis, au „devansat momentul în care trebuiau să descindă în această lume”.

Descoperim cu ușurință ce e mai profund în această viziune a existenței anterioare a sufletelor și de ce folos poate fi ea cînd trebuie să explicăm aplombul și succesul „răilor”, seriozitatea și priceperea lor. Cum își premeditaseră de multă vreme lovitura, nu-i de mirare că-și împart pămîntul: l-au cucerit înainte de-a ajunge acolo... din vremuri imemoriale, de fapt.

*

Ceea ce-l diferențiază pe profetul autentic de ceilalți e faptul că se află la originea unor mișcări și doctrine care se exclud și se combat.

*

Într-o metropolă, ca și într-un cătun, ceea ce încă ne place cel mai mult e să asistăm la căderea unuia din semenii noștri.

*

Pofta de distrugere e atît de ancorată în noi, încît nimeni nu reușește s-o stîrpească. Face parte din alcătuirea fiecăruia, esența ființei înseși fiind, cu siguranță, demonică.

Înțeleptul e un distrugător domolit, pensionar. Ceilalți sînt distrugători *în funcție*.

*

Nenorocirea e o stare pasivă, pe care-o înduri, în vreme ce blestemul presupune o alegere de-a-ndoaselea, așadar ideea de menire, de forță interioară, care nu e implicată în nenorocire. Un individ — sau un popor — blestemat face parte, în mod necesar, dintr-o altă categorie decît un individ — sau un popor — nenorocit.

*

Istoria, de fapt, nu se repetă, dar, cum iluziile de care e capabil omul sînt limitate la număr, ele revin întotdeauna sub o altă înfățișare, dînd astfel unei mîrșăvii arhidecrepite un aer de nouitate și un lustru tragic.

*

Citesc pagini despre Iovinian, Sfântul Vasile și alți cîțiva. Conflictul, în primele secole, dintre dreapta credință și erezie nu pare mai puțin absurd decît cel cu care ne-au deprins ideologiile moderne. Felurile controverselor, patimile aflate în joc, smintelile și aspectele ridicole sînt aproape identice. În amîndouă cazurile, totul se învîrte în jurul irealului și neverificabilului, care alcătuiesc bazele înseși ale dogmelor, atît religioase, cît și politice. Istoria n-ar putea fi tolerabilă decît dacă ne-am sustrage și unora, și celorlalte. E adevărat că atunci ea ar lua sfîrșit, spre marea bine al tuturor, al celor care o îndură, ca și al celor care o fac.

*

Ceea ce face distrugerea suspectă e facilitatea ei. Primul venit poate să exceleze. Dar dacă să distrugi e ușor, să-ți iei viața e mai puțin lesne. Superioritatea decăzutului față de agitator sau anarhist.

*

Dacă aș fi trăit la începuturile creștinismului, aș fi căzut, mă tem, pradă seducției lui. Urăsc acest simpatizant, acest fanatic ipotetic, nu-mi iert aderarea de acum două mii de ani...

*

Sfîșiat între violență și dezamăgire, am aerul unui terorist care, plecat cu gîndul de a săvîrși

vreun atentat, s-ar fi oprit pe parcurs ca să consulte Ecleziaștul sau pe Epictet.

*

Omul, dacă ar fi să-l credem pe Hegel, nu va fi cu totul liber „decît înconjurîndu-se de o lume creată în întregime de el”.

Dar e tocmai ce a făcut, și n-a fost niciodată mai încătușat, mai aservit ca acum.

*

Viața n-ar deveni suportabilă decît în mijlocul unei omeniri care n-ar mai avea nici o iluzie de rezervă, al unei omeniri cu totul trezite la realitate și *încîntate* că-i așa.

*

Tot ce am putut simți și gândi se confundă cu un exercițiu de antiutopie.

*

Omul nu va dura. Pîndit de epuizare, el va trebui să ispășească pentru existența lui prea originală. Căci ar fi de neconceput și contra naturii s-o trăgăneze multă vreme și s-o sfîrșească bine. Această perspectivă e deprimantă, deci plauzibilă.

*

„Despotismul luminat”: unicul regim care ar putea să seducă pe cineva pe care nu-l mai inte-

resează nimic, incapabil să fie complicele revoluțiilor, pentru că nu e nici măcar complicele istoriei.

*

Nimic mai penibil ca doi profeți contemporani. Unul din ei trebuie să se dea la o parte și să dispară, dacă nu vrea să se expună ridicolului. În afară de cazul în care cad amîndoi în ridicol, ceea ce ar reprezenta soluția cea mai echitabilă.

*

Sînt mișcat, tulburat chiar, de fiecare dată cînd dau peste un *nevinovat*. De unde vine? Ce caută? Apariția lui nu anunță oare vreun eveniment neplăcut? E o emoție cît se poate de specială pe care o încercăm în fața cuiva pe care n-am putea să-l numim în nici un chip seamănul nostru.

*

Oriunde și-au făcut apariția pentru prima dată, oamenii civilizați au fost considerați de băștinași ca ființe nefaste, strigoi, fantome. Niciodată ca *oameni vii*!

Intuiție neegalată, privire profetică perfectă.

*

Dacă fiecare ar fi „înțeles”, istoria ar fi încetat de multă vreme. Numai că sîntem cu desăvîrșire, sîntem biologic inapți „să înțelegem”. Și chiar dacă ar fi înțeles toți, în afară de unul, isto-

ria s-ar perpetua, din pricina lui, din cauza încăpățînării lui. Din pricina unei *singure* iluzii!

*

X susține că ne găsim la capătul unui „ciclu cosmic” și că totul se va duce de rîpă. Nu se îndoiește nici o clipă de asta.

În același timp, e tată de familie, o familie numeroasă. Cu certitudini ca ale lui, din ce nebunie s-a pus să arunce într-o lume compromisă un copil după altul? Dacă intuiești Sfîrșitul, dacă ești sigur că nu va întîrzia, chiar și numai dacă-l presupui, e mai bine să-l aștepti singur. La Patmos nu se procreează.

*

Montaigne, un înțelept, n-a avut urmași; Rousseau, un isteric, agită încă neamurile.

Nu-mi plac decît gînditorii care n-au inspirat nici un tribun.

*

În 1441, la Conciliul de la Florența, s-a decretat că păgînii, evreii, ereticii și schismaticii nu vor avea parte deloc de „viața veșnică” și că toți, dacă nu se întorc, înainte de a muri, la adevărata credință, vor merge drept în iad.

Pe vremea cînd Biserica proclama asemenea enormități, ea era cu adevărat Biserică. O instituție nu e vie și puternică decît dacă respinge tot ce nu e ea. Din păcate, la fel se întîmplă cu o națiune sau cu un regim.

*

Un spirit serios, onest nu înțelege nimic, nu poate înțelege nimic din istorie. Ea e, în schimb, admirabil de bună să procure desfătare unui erudit sardonice.

*

Plăcere extraordinară la gândul că, om fiind, te-ai născut sub o stea nefastă și că tot ce-ai întreprins și tot ce-o să întreprinzi va sta sub semnul ghinionului.

*

Plotin legase prietenie cu un senator roman care-și eliberase sclavii, renunțase la bunurile lui, și mânca și dormea la prieteni, pentru că nu mai poseda nimic. Acest senator era, din punct de vedere „oficial”, un rătăcit, cazul lui trebuie să fi părut îngrijorător, și chiar era, de altminteri: un *sfânt* în Senat... Prezența lui, chiar faptul că acest lucru era cu puțință, ce semn! Hoardele nu erau departe...

*

Omul care și-a învins complet egoismul, nemaipăstrându-și nici o urmă, nu poate rezista mai mult de douăzeci și una de zile, se învață într-o școală vedantică modernă.

Nici un moralist occidental, nici măcar cel mai sumbru, n-ar fi îndrăznit să avanseze despre natura umană o precizare atât de înfricoșătoare, atât de revelatoare.

*

Se invocă din ce în ce mai rar „progresul” și din ce în ce mai mult „mutația”, și tot ce se invocă drept mărturie ca să se ilustreze avantajele acestui fapt nu reprezintă decît tot atîtea semne ale unei catastrofe fără seamăn.

*

Nu poți răsufila — și răcni — decît într-un regim putred. Numai că nu-ți dai seama de asta decît după ce ai contribuit la nimicirea lui, cînd nu mai ai decît posibilitatea să-l regreți.

*

Ceea ce numim instinct creator nu reprezintă decît o deviere, o pervertire a firii noastre: n-am venit pe lume ca să inovăm, să dăm totul peste cap, ci ca să ne bucurăm de simulacrul nostru de existență, să-i punem cu răbdare capăt și să dispărem după aceea fără zarvă.

*

Aztecii aveau dreptate să creadă că zeii trebuiau îmblînziți, oferindu-li-se în fiecare zi sînge omenesc ca să se evite năruirea universului, recăderea lui în haos.

De mult nu mai credem în zei și nu le mai oferim sacrificii. Lumea e totuși încă la locul ei. Fără îndoială. Atîta doar că nu mai avem ocazia să aflăm de ce nu se destramă imediat.

IX

Tot ce căutăm să facem e din nevoia de suferință. Căutarea mîntuirii e ea însăși o suferință, cea mai subtilă și mai bine ascunsă dintre toate.

*

Dacă-i adevărat că, murind, redevenim ceea ce eram înainte să existăm, n-ar fi fost mai bine să ne mărginim la pura virtualitate, și să nu ne clintim de acolo? La ce bun acest înconjur, cînd puteam să rămînem pentru totdeauna într-o plenitudine neîmplinită?

*

Cînd propriul trup mă lasă baltă, mă întreb cum să lupt, cu un asemenea hoit, cînd mă lasă organele...

*

Vechii zei își băteau joc de oameni, îi invidiau, îi hărțuiau și, uneori, îi omorau. Dumnezeuul Evangheliilor e mai puțin batjocoritor și mai puțin invidios, astfel că muritorii nu au, în mijlocul necazurilor lor, nici măcar mîngîierea de

a-l putea învinovăți. Aici ar trebui căutat motivul absenței sau al imposibilității unui Eschil creștin. Dumnezeu *cel bun* a ucis tragedia. Zeus a adus servicii mult mai mari literaturii.

*

Obsesie, manie a renunțării, de cînd mi-aduc aminte. Dar, la ce să renunți?

Dacă altădată îmi doream atîta să fiu cineva, nu era decît ca să am într-o zi satisfacția de a putea spune, asemeni lui Carol Quintul la Yuste*: „Nu mai sînt nimic.”

*

Anumite *Provinciale* au fost rescrise chiar și de șaptesprezece ori. Rămîi surprins că Pascal a fost capabil să cheltuiască atîta însuflețire și timp pentru o operă pentru care există astăzi un interes minim. Orice polemică se învechește, orice polemică cu oamenii. În *Cugetări*, discuția era cu Dumnezeu. Acest lucru ne mai interesează un pic.

*

Sfîntul Serafim din Sarov, în timpul celor cincisprezece ani pe care i-a petrecut într-o izolare completă, nu deschidea nimănui ușa chiliei sale, nici măcar episcopului care vizita cînd și cînd sihăstria. „Tăcerea, spunea el, îl apropie pe om

* Mînăstire din Extremadura (*n.t.*).

de Dumnezeu și-l face aici, pe pământ, asemănător îngerilor.”

Ceea ce ar fi trebuit să adauge sfântul e că tăcerea nu e niciodată mai profundă ca în neputința de a te ruga...

*

Modernii au pierdut simțul destinului și, tocmai prin asta, gustul tînguiri. La teatru, ar trebui, întrerupînd orice altceva, să reînviem corul, și, la funeralii, bocitoarele.

*

Anxiosul se cramponează de tot ce-i poate intensifica, stimula providențiala neliniște: să vrei să-l vindeci de ea înseamnă să-i zdruncini echilibrul, anxietatea fiind temeiul existenței și prosperității sale. Confesorul abil știe că e necesară, că nu te poți lipsi de ea o dată ce ai cunoscut-o. Cum nu cutează să-i declare binefacerile, se servește de un tertip, laudă remușcarea, anxietate îngăduită, anxietate vrednică de stimă. Clienții îi sînt recunoscători pentru asta. De aceea reușește să și-i păstreze fără dificultate, în timp ce colegii săi laici se zbat și se umilesc ca să și-i mențină pe-ai lor.

*

Îmi spuneți că moartea nu există. Sînt de acord, cu condiția să precizăm imediat că nimic nu există. Să dai realitate oricărui lucru și s-o

refuzi la ceea ce pare atît de vădit real e curată
extravaganță.

*

Cînd ai săvîrșit nebunia să încredințezi cuiva
un secret, singurul mijloc ca să fii sigur că-l va
păstra pentru el e să-l ucizi numaidecît.

*

„Bolile, unele ziua, altele noaptea, după bu-
nul lor plac, le dau oamenilor tîrcoale, aducînd
muritorilor suferința — în tăcere, căci înțelep-
tul Zeus le-a refuzat vorbirea” (Hesiod).

Din fericire, căci, chiar mute, ele sînt atroce.
Ce-ar fi dacă ar mai și vorbi? Ne-am putea ima-
gina măcar una *anunțîndu-se*? În locul sympto-
melor, proclamații! Zeus, de data asta, a dat do-
vadă de delicatețe.

*

În perioadele de sterilitate, ar trebui să hi-
bernăm, să dormim zi și noapte ca să ne păstrăm
forțele, în loc să le cheltuim în jigniri și accese
de furie.

*

Nu poți admira pe cineva decît dacă e pe trei
sferturi iresponsabil. Admirația n-are nimic de-a
face cu respectul.

*

Avantajul, deloc neînsemnat, de a fi urît mult
oamenii e că ajungi să-i suporti prin secarea urii
înseși.

*

După ce las jaluzelele, mă întind în întuneric. Lumea exterioară, freamăt din ce în ce mai puțin distinct, dispare. Nu mai rămîne nimic în afară de mine și... ăsta-i lucrul cel mai important. Unii pustnici și-au petrecut viața dialogînd cu ceea ce era mai tainic în ei. De ce nu pot, după exemplul lor, să mă las în voia acestui exercițiu extrem, în care regăsești intimitatea propriei ființe! Căci tocmai această convorbire a eului cu sine, această trecere de la eu la sine prezintă importanță, și ea n-are însemnătate decît dacă o reînnoim fără întrerupere, astfel încît eul să sfîrșească prin a fi absorbit în sine, în varianta lui esențială.

*

Chiar și în preajma lui Dumnezeu vuia nemulțumirea, după cum o atestă revolta îngerilor, prima la rînd. E de presupus că, la toate nivelurile creației, nîmănuî nu i se iartă superioritatea. Ne-am putea chiar imagina o floare *invidioasă*.

*

Virtuțile n-au chip. Impersonale, abstracte, convenționale, ele se istovesc mai repede decît viciile, care, mult mai pline de vigoare, se precizează și se agravează o dată cu vîrsta.

*

„Totul e plin de zei“, spunea Thales, în zorii filozofiei; la celălalt capăt, la crepusculul la care

am ajuns, putem proclama, nu numai din nevoia de simetrie, ci și din respect pentru evidență, că „totul e lipsit de zei”.

*

Eram singur în cimitirul care domina satul, când a intrat în el o femeie însărcinată. Am ieșit imediat, ca să nu trebuiască s-o privesc de aproape pe acea purtătoare de cadavru, nici să meditez asupra contrastului dintre un pîntece agresiv și mormintele modeste, dintre o făgăduială înșelătoare și finalul oricărei făgăduieli. .

*

Nevoia de a te ruga n-are nimic de-a face cu credința. Ea provine dintr-o deznădejde specială și va ține cît deznădejdea însăși, când chiar zeii și amintirea lor vor dispărea pentru totdeauna.

*

„Nici un cuvînt nu se poate aștepta la altceva decît la propria-i înfrîngere” (Grigore Palama).

O osîndire atît de radicală a oricărei literaturi nu putea veni decît de la un mistic, de la un profesionist al Inexprimabilului.

*

În Antichitate, se recurgea de bunăvoie, indeosebi printre filozofi, la asfixia voluntară, ținîndu-se respirația pînă cînd intervenea moartea.

Acest procedeu atît de elegant, și totuși atît de practic, de a o sfîrși a dispărut cu desăvîrșire, și nu-i deloc cert că ar putea reînvia într-o zi.

*

S-a spus și s-a tot spus: ideea de destin, care presupune schimbare, istorie, nu se aplică unei ființe imuabile. Astfel, n-am putea vorbi de „destinul” lui Dumnezeu.

Teoretic nu, fără îndoială. Practic, numai asta facem, mai ales în epocile în care credințele se dezagregă, în care religia se clatină, în care nimic nu mai pare să poată sfida timpul, în care Dumnezeu însuși e antrenat în decadența generală.

*

Cum începi să *vrei*, intri sub jurisdicția Diavolului.

*

Viața nu e nimic; moartea e totul. Cu toate acestea, nu există ceva care să fie moartea, independent de viață. Tocmai această absență de realitate distinctă, autonomă face moartea universală; ea n-are un domeniu al ei, e omniprezentă, ca tot ce-i lipsit de identitate, de limită și ținută: o lipsă indecentă de finitudine.

*

Euforie. Incapabil să-mi reprezint umorile obișnuite și reflecțiile pe care le provoacă, îm-

pins de nu știu ce forță, mă simțeam bucuros fără să am motive și, îmi spuneam, tocmai această jubilară de origine necunoscută trebuie să o simtă cei care se agită și se luptă, cei care *produc*. Ei nu vor, și nici nu pot să mediteze la ceea ce îi neagă. Se vor fi gândind că asta nu va avea urmări, cum a fost cazul cu mine în acea zi memorabilă.

*

De ce să mai vii și tu cu ale tale în privința unui lucru ce exclude comentariul? Un text explicat nu mai e text. Trăim cu o idee, n-o dezarticulăm; ne luptăm cu ea, nu-i descriem etapele. Istoria filozofiei e negarea filozofiei.

*

Vrînd să aflu, dintr-un scrupul destul de dubios, exact de ce lucruri eram sătul, m-am apucat să fac o listă cu ele: deși incompletă, mi s-a părut atît de lungă și deprimantă, încît am considerat preferabil să mă limitez la *oboseala în sine*, formulă măgulitoare, care, grație ingredientului ei filozofic, ar înzdrăveni și un ciumat.

*

Nimicire și spargere a sintaxei, victorie a ambiguității și aproximației. Toate astea sînt foarte bune. Încercați însă să vă redactați testamentul și veți vedea dacă defuncta exactitate era atît de demnă de dispreț.

*

Aforismul? Foc fără flacăra. Îți dai seama că nimeni nu vrea să se încălzească la el.

*

N-aș fi în stare să mă ridic pînă la „rugăciunea continuă”, așa cum au recomandat-o isihasții, chiar dacă mi-aș pierde mințile. Din sentimentul evlaviei nu înțeleg decît excesele, exagerările suspecte, iar asceza nu mi-ar reține nici o clipă atenția dacă n-am da în ea peste toate acele lucruri care sînt atributul călugărului fără vocație: indolență, lăcomie, înclinație către tristețe, aviditate și aversiune față de lume, sfîșiere între tragedie și echivoc, nădejde într-o prăbușire interioară...

*

Împotriva acediei, nu mai știu ce Sfînt Părinte recomandă munca manuală.

Admirabil sfat, pe care l-am practicat întotdeauna în mod spontan: nu există descurajare, această lumească acedie, care să reziste meremeticiseli.

*

De ani și ani fără cafea, fără alcool, fără tutun! Din fericire, anxietatea, care înlocuiește cu folos excitantele cele mai tari, e la locul ei.

*

Învinuirea cea mai gravă care se poate aduce regimurilor polițienești e că obligă, ca măsuri

ră de prevedere, la distrugerea scrisorilor și jurnalelor intime, adică a ceea ce e mai puțin fals în literatură.

*

Calomnia se vădește la fel de eficace ca și boala în a menține spiritul în stare de veghe: același mod de a sta cu ochii în patru, aceeași atenție crispată, aceeași nesiguranță, aceeași scoatere din minți care vă stimulează, aceeași îmbogățire funestă.

*

Nu sînt nimic, e clar, dar, cum multă vreme mi-am dorit să fiu ceva, nu reușesc să-mi înăbuș această dorință: ea există fiindcă a existat, mă frămîntă și mă stăpînește, cu toate că o resping. Degeaba o surghiunesc în trecutul meu, ea se împotrivește și mă hărțuiește: nefiind satisfăcută niciodată, s-a menținut intactă, și nu înțelege să se supună somațiilor mele. Prins între mine și dorința mea ce pot să fac?

*

În a sa *Scară a Paradisului*, Sfîntul Ioan Scărarul notează că un călugăr orgolios n-are nevoie să fie chinuit de diavol: își e diavol sieși.

Mă gîndesc la X, care și-a ratat viața la mînăstire. Nimeni nu era mai bine alcătuit să se remarce și să strălucească în lume. Incapabil de umilință, de supunere, a ales pustnicia și s-a înfundat în ea. N-avea nimic în el ca să devină, potrivit expresiei aceluiași Ioan Scărarul, „iu-

bitor al Domnului". Prin sarcasm, nu poți lucra la propria-ți mîntuire, nici să-i ajuți pe ceilalți să lucreze la mîntuirea lor. Prin sarcasm, nu poți decît să-ți ascunzi rănilor, ori poate dezgustul.

*

E un mare talent și un mare noroc să poți trăi fără nici o ambiție. Eu unul mă străduiesc. Dar faptul că mă străduiesc ține totuși de ambiție.

*

Timpul vid al meditației este, într-adevăr, singurul timp bine folosit. N-ar trebui să ne rușinăm niciodată că acumulăm clipe goale. Goale în aparență, pline în fond. Să meditezi e cel mai important răgaz, al cărui secret s-a pierdut.

*

Gesturile nobile sînt întotdeauna suspecte. Îți pare rău, de fiecare dată, că le-ai făcut. Înseamnă falsitate, teatru, poză. E adevărat că-ți pare aproape la fel de rău de gesturile ignobile.

*

Dacă stau și mă gîndesc la momentele vieții mele, oricare ar fi ele, la cele mai agitate, ca și la cele mai neutre, ce a mai rămas din ele și ce diferență mai există acum între acestea? Totul devenind asemănător, lipsit de relief și de realitate, cel mai aproape de adevăr eram atunci cînd

nu *simțeam* nimic, îmi dau seama de asta din starea mea de acum, când îmi recapitulez experiențele. La ce bun să fi simțit ceva? Nu există nici un „extaz” pe care memoria sau imaginația să-l poată reînvia!

*

Nimeni nu reușește, înaintea ultimei sale clipe, *să-și consume* pe deplin moartea: ea păstrează, chiar pentru muribundul din naștere, o fărîmă de noutate.

*

Potrivit Cabalei, Dumnezeu a creat sufletele încă de la început, și ele se găseau cu toatele înaintea lui, sub forma pe care aveau să o ia mai târziu întrupându-se. Fiecare din ele, când îi vine vremea, primește porunca să meargă să pătrundă în trupul care-i este hărăzit, dar fiecare își imploră Creatorul să-l cruțe de această servitute și de această înjosire. Fără rezultat însă.

Cu cît mă gîndesc mai mult la ceea ce a trebuit să se întîmple cînd a venit rîndul sufletului meu, cu atît mai mult îmi spun că, dacă e unul care, mai mult decît celelalte, trebuie să se fi opus întrupării, al meu a fost acela.

*

Îl certăm pe sceptic, vorbim de „automatismul îndoielii”, în timp ce în legătură cu un credincios nu spunem niciodată că a alunecat în „automatismul credinței”. Cu toate acestea, cre-

dința are un caracter mult mai mașinal decât în-
doiala, care are scuza că trece din uimire în
uimire — în spațiul confuziei, e adevărat.

*

Grăuntele de lumină din fiecare dintre noi și
care-și are obârșia cu mult înainte de nașterea
noastră, cu mult înainte de toate nașterile, re-
prezintă ceea ce trebuie să ocrotim, dacă vrem să
reînviem legătura cu acea lumină îndepărtată, de
care n-o să știm niciodată de ce am fost despărțiți.

*

N-am cunoscut o singură senzație de pleni-
tudine, de adevărată fericire, fără să mă gândesc
că atunci ori niciodată trebuia să dispar pentru
totdeauna.

*

Vine un moment în care ni se pare de prisos
să avem de ales între metafizică și diletantism,
între insondabil și anecdotă.

*

Ca să evaluăm cu exactitate regresul pe care-l
reprezintă creștinismul în comparație cu păgî-
nismul, n-avem decât să comparăm banalitățile
pe care le-au debitat Părinții Bisericii despre sin-
ucidere cu opiniile exprimate despre același
subiect de un Pliniu, un Seneca și chiar un Cicero.

Ce sens are ceea ce spunem? Succesiunea de propoziții care constituie vorbirea are vreo semnificație? Și aceste propoziții, luate una câte una, au un scop?

Nu putem *vorbi* decât dacă facem abstracție de această întrebare sau dacă ne-o punem cât mai rar posibil.

*

„Nu-mi pasă de *nimic*” — dacă aceste cuvinte au fost rostite, fie și numai o dată, cu nepăsare, în perfectă cunoștință a semnificației lor, istoria e îndreptățită și, o dată cu ea, noi toți.

*

„Vai vouă când toată lumea va vorbi frumos despre voi!”

Cristos își prezicea acolo propriul sfârșit. Toți vorbesc frumos despre el acum, chiar și necredincioșii cei mai inveterați, mai ales ei. El știa bine că avea să sucombe într-o zi în aprobarea universală.

Creștinismul e pierdut dacă nu suferă persecuții la fel de nemiloase ca și cele cărora le-a fost obiect la începuturi. Ar trebui să-și creeze, orice ar fi, dușmani, să-și pregătească mari nenorociri. Numai un nou Nero ar fi poate în stare să-l mai salveze...

*

Am încredere în vorbirea recentă, îmi imaginez cu greutate un dialog care să dateze de

mai mult de zece mii de ani. Îmi imaginez cu și mai mare greutate că ar putea să existe vreunul, nu zic în zece mii, într-o mie de ani numai.

*

Dintr-o lucrare de psihiatrie, nu-mi reține atenția decît ceea ce spun bolnavii; dintr-o carte de critică, numai citatele.

*

Nimeni nu poate face nimic pentru această poloneză, care e dincolo de sănătate și de boală, chiar dincolo de viață și moarte. Nu vindecî o nălucă, și mai puțin încă un descătușat în viață. Nu-i vindecî decît pe cei care aparțin lumii pămîntești și care au încă rădăcini acolo, oricît de superficiale.

*

Perioadele de sterilitate pe care le străbatem corespund unei exacerbări a discernămîntului nostru, eclipsei nebunului din noi.

*

Să mergi pînă la extremele propriei arte și, mai mult încă, ale propriului eu, iată legea celui ce se consideră, cît de puțin, *ales*.

*

Din pricina vorbirii dau oamenii impresia că sînt liberi. Dacă ar face — fără un cuvînt — ceea

ce fac, ar putea fi luați drept roboți. Vorbind, se înșală singuri, așa cum îi înșală pe ceilalți: anunțînd ce urmează să facă, cum am putea oare crede că nu sînt stăpîni pe actele lor?

*

În sinea sa, fiecare se simte și se crede nemuritor, chiar dacă ar fi să știe că-și dă suflarea în clipa următoare. Poți înțelege, accepta, *pricepe* orice, în afară de propria moarte, deși te gîndești la ea fără întrerupere și te-ai resemnat în privința ei.

*

Priveam la abator, în acea dimineață, vitele pe care le duceau să fie masacrate. Aproape toate, în ultima clipă, refuzau să înainteze. Ca să le oblige, le loveau peste picioarele de dinapoi.

Scena îmi revine adesea în minte atunci cînd, ejectat din somn, n-am puterea să înfrunt tortura cotidiană a Timpului.

*

Mă fălesc că excelez în sesizarea caracterului trecător al oricărui lucru. Halal excelare, care mi-a stricat toate bucuriile; mai mult: toate senzațiile.

*

Fiecare-și ispășește prima clipă.

*

Timp de o secundă, cred că am simțit ceea ce poate reprezintă cu adevărat, pentru un fer-

vent al Vedāntei, absorbirea în Brahman. Mi-aș fi dorit atîta ca acea secundă să poată fi dilatată, la nesfîrșit!

*

Am căutat în îndoială un leac împotriva neli-niștii. Leacul a sfîrșit prin a face cauză comună cu boala.

*

„Dacă o doctrină se propagă, e pentru că va fi voit-o cerul” (Confucius).

... Mi-ar plăcea să cred asta ori de cîte ori, în fața cutărei sau cutărei aberații victorioase, furia mea frizează apoplexia.

*

Marele număr de exaltați, de smintiți și de degenerați pe care am fost în stare să-i admir! Ușurare vecină cu orgasmul la gîndul că n-o să mai îmbrățișezi niciodată vreo cauză, oricare ar fi ea...

*

E oare un acrobat? Un dirijor înșfăcat de Idee? Se înflăcărează, apoi se domolește, alternează allegroul și andantele, se stăpînește așa cum o fac fachirii sau escrocii. Tot timpul cît vorbește, dă impresia că urmărește ceva, dar nu vom ști niciodată ce: un maestru în arta de a face pe gînditorul. Dacă ar spune o singură chestie perfect clară, ar fi pierdut. Cum n-are habar, ca

și auditoriul său, unde vrea să ajungă, poate continua ore în șir, fără ca uluirea marionetelor care-l ascultă să se istovească.

*

E un privilegiu să trăiești în dezacord cu epoca ta. În fiecare clipă ești conștient că nu gîndești ca și ceilalți. Această stare de acută neasemănare, oricît de demnă de compătimire, de sterilă ar părea, posedă, cu toate acestea, un statut filozofic, pe care degeaba l-am căuta în cugetările aflate în acord cu evenimentele.

*

„N-ai ce să-i faci“, îmi tot răspundea nonagenara la tot ce-i spuneam, la tot ce-i urlam în urechi, despre prezent, despre viitor, despre mersul lucrurilor...

Cu speranța de a-i smulge vreun alt răspuns, continuam cu temerile, cu plîngerile, cu văicărelile mele. Neobținînd din partea ei decît invariabilul „N-ai ce să-i faci“, pînă la urmă m-am săturat și am plecat, supărat pe mine, supărat pe ea. Ce idee să te confesezi unei imbecile!

O dată ieșit, completă schimbare de opinie. „Dar bătrîna are dreptate. Cum de nu mi-am dat seama că refrenul ei ascundea un adevăr, pe cel mai important, fără îndoială, de vreme ce tot ce se întîmplă îl dezvăluie, și totul din noi îl refuză?“

X

Două feluri de intuiții: cele originare (Homer, Upanișade, folclor) și cele târzii (budism Mahāyāna, stoicism roman, gnosticism alexandrin). Fulgere primare și palide licăriri. Trezirea conștiinței și plictiseala de a fi treaz.

*

Dacă-i adevărat că tot ce pierе n-a existat nicioodată, nașterea, obîrșie a ceea ce e pieritor, există nu mai mult decît celelalte.

*

Atenție la eufemisme! Ele măresc grozăvenia pe care se presupune c-o maschează.

Să folosești *dispărut*, în loc de *răposat* sau *mort*, mi se pare straniu, ba chiar absurd.

*

Cînd omul uită că e muritor, se simte îndemnat să facă lucruri mari, și cîteodată reușește. Această uitare, rod al lipsei de măsură, e totodată

cauza nenorocirilor sale. „Muritorule, gîndește ca un muritor.” Antichitatea a inventat *modestia tragică*.

*

Dintre toate statuile ecvestre de împărați romani, n-a supraviețuit invaziilor barbare și eroziunii secolelor decît cea a lui Marc Aureliu, cel mai puțin împărat dintre toți, și care s-ar fi mulțumit cu oricare altă stare socială.

*

Sculat cu multe planuri în minte, urma să lucrez, eram convins de asta, toată dimineața. De-abia m-am așezat la masă, că mîrșavul, jonicul și convingătorul refren: „Ce cauți pe lumea asta?” mi-a curmat dintr-o dată elanul. Și m-am întors, ca de obicei, în patul meu, cu speranța de a găsi vreun răspuns, de a adormi din nou mai degrabă.

*

Optezi, iei hotărîri cîtă vreme te menții la suprafața lucrurilor; cum mergi în profunzime, nu mai poți nici să iei hotărîri, nici să optezi, nu mai poți decît să regreti suprafața...

*

Teama de a fi înșelat e versiunea vulgară a căutării Adevărului.

*

Cînd te cunoști bine, dacă nu te disprețuiești întru totul e pentru că ești prea dezgustat ca să te lași pradă sentimentelor extreme.

*

Devii sterp urmînd o doctrină, o credință, un sistem — mai ales dacă ești scriitor; în afară de cazul în care trăiești, cum se întîmplă adesea, în contradicție cu ideile de care te folosești. Această contradicție, sau această infidelitate, te stimulează și te menține în nesiguranță, încurcatură și rușine, condiții prielnice creației.

*

Paradisul era locul unde se știa totul, dar unde nu se explica nimic. Lumea de dinainte de păcat, de dinainte de *comentariu*...

*

N-am credință, din fericire. Dacă-aș avea-o, aș trăi cu teama stăruitoare că o pierd. Astfel, departe de a mă ajuta, n-ar face decît să-mi dăuneze.

*

Un impostor, un „mistificator”, conștient că e așa, deci propriul său spectator, e în mod necesar mai avansat în cunoaștere decît un spirit serios, plin de merite și dintr-o bucată.

*

Oricine posedă un trup are dreptul la titlul de damnat. Dacă, pe deasupra, e chinuit de un „suflet“, nu există anatema la care să nu poată năzui.

*

Ce mod de exprimare să folosești în fața cuiva care a pierdut totul? Cel mai vag, cel mai difuz va fi totdeauna cel mai eficace.

*

Supremație a regretului: faptele pe care nu le-am săvârșit formează, pentru că ne obsedează și pentru că ne gîndim la ele fără încetare, singurul conținut al conștiinței noastre.

*

Ți-ai dori uneori să fii canibal, nu atît din plăcerea de a-l devora pe cutare sau cutare, cît din aceea de a-l vomita.

*

Să nu mai vrei să fii om..., să visezi la o altă formă de decădere.

*

Ori de cîte ori te găsești la o cotitură, cel mai bine e să te întinzi și să lași să treacă orele. De-

ciziile luate în picioare n-au nici o valoare: ele sînt dictate fie de orgoliu, fie de teamă. Culcat, resimți încă aceste două nenorociri, dar sub o formă mai atenuată, mai atemporală.

*

Cînd cineva se plînge că n-a reușit în viață, n-avem decît să-i aducem aminte că viața însăși se găsește într-o situație analoagă, dacă nu mai rea.

*

Operele pier; fragmentele, netrăind, nu pot fi mai pieritoare.

*

Oroarea de accesoriu mă paralizează. Or, accesoriul reprezintă esența comunicării (și deci a gîndirii), e carnea și sîngele vorbirii și scrisului. Să vrei să renunți la el — e ca și cum ai păcă-tui cu un schelet.

*

Satisfacția pe care o resimțim în urma înde-plinirii unei sarcini (mai ales cînd nu credem în ea și chiar o disprețuim) arată limpede cît de mult ținem încă de gloată.

*

Meritul meu nu e că sînt cu totul ineficace, ci că m-am vrut așa.

*

Dacă nu-mi reneg originile e pentru că e mai bine, în definîtiv, să nu fii absolut nimic decît aparența a ceva.

*

Amestec de automatism și capriciu, omul e un robot cu defecte, un robot *stricat*. Numai să rămîină așa, și să nu fie reparat într-o zi.

*

Ce așteaptă fiecare dintotdeauna, fie că are răbdare, fie că nu, e, bineînțeles, moartea. Numai că n-o știe decît atunci cînd vine..., cînd e prea tîrziu să-l mai poată bucura.

*

Omul a început cu siguranță să se roage cu mult înainte să fi știut să vorbească, căci cum ar fi putut oare să îndure — fără mormăieli și gemete, prefigurări, semne premergătoare ale rugăciunii — chinurile pe care trebuie să le fi cunoscut cînd s-a despărțit de animalitate, renegînd-o?

*

În artă și în toate, comentatorul e de obicei mai avizat și mai lucid decît cel comentat. Acesta e avantajul asasinului față de victimă.

*

„Să aducem mulțumiri zeilor, care nu țin pe nimeni în viață cu forța.”

Seneca (al cărui stil, după părerea lui Caligula, e lipsit de *liant*) e deschis către esențial, și asta nu atât din pricina afilierei lui la stoicism, cât a exilului său de opt ani în Corsica, deosebit de sălbatică în acea vreme. Această încercare a conferit unui spirit frivol o dimensiune pe care, în mod normal, n-ar fi dobândit-o. Ea l-a scutit de ajutorul unei boli.

*

Clipa aceasta, încă a mea, iat-o scurgându-se, scăpându-mi, iat-o risipită. Mă voi expune următoarei? Mă hotărâsc: e aici, îmi aparține, și e deja departe. Să fabrici trecut, de dimineața pînă seara!

*

După ce a încercat, fără efect, totul în direcția misticilor, nu i-a mai rămas decît o soluție: să se cufunde în înțelepciune...

*

De cum îți pui întrebări așa-zis filozofice și întrebuințezi inevitabilul jargon, iei un aer superior, agresiv, și asta într-un domeniu în care, insolubilul fiind de rigoare, și modestia ar trebui să fie la fel. Această anomalie nu e decît aparentă. Cu cît problemele pe care le abordezi sînt

mai importante, cu atît îţi pierzi mai mult capul: sfîrşeşti chiar prin a-ţi atribui dimensiunile pe care le posedă ele. Dacă orgoliul teologilor e încă şi mai insuportabil decît cel al filozofilor e pentru că nu te ocupi de Dumnezeu fără urmări grave: ajungi să-ţi arogi, fără voie, unele din atributele sale, pe cele mai rele, se înţelege.

*

În armonie cu sine şi cu lumea, spiritul se ofileşte. El înfloreşte la cea mai mărunţă contradicţie. Gîndirea nu e, în definitiv, decît valorificarea cinică a stingherelilor şi necazurilor noastre.

*

Trupul acesta, devotat odinioară, nu mă mai urmează, a încetat să-mi fie complice. Respins, trădat, dat la rebut, ce-aş face dacă vechi infirmităţi n-ar veni, ca să-mi dovedească loialitatea lor, să-mi țină de urît la orice oră din zi şi din noapte?

*

Oamenii „distinşi” nu aduc inovaţii în ce priveşte limbajul. În asta excelează, dimpotrivă, toţi cei care improvizează din fanfaronadă sau care se lăfăie într-o trivialitate colorată de emoţie. Sînt fireşti, trăiesc direct din cuvinte. Să fie oare geniul verbal apanajul locurilor rău famate? El necesită, în orice caz, un minimum de murdărie.

*

Ar trebui să ne mărginim la un singur idiom și să-i adâncim cunoașterea cu fiecare ocazie. Pentru un scriitor, să flecărească cu o portăreasă e cu mult mai profitabil decît să se întrețină cu un savant într-o limbă străină.

*

„... sentimentul că ești totul și evidența că nu ești nimic”. Întîmplarea a făcut să dau, în tinerețea mea, peste acest fragment de frază. M-a tulburat. Tot ce simțeam pe vremea aceea și tot ce trebuia să simt mai tîrziu se găsea concentrat în acea extraordinară formulă banală, sinteză a creșterii și eșecului, a extazului și impasului. Cel mai adesea, o revelație se ivește nu dintr-un paradox, ci dintr-un truism.

*

Poezia exclude calculul și premeditarea: e incompletitudine, presentiment, vîltoare. Nici geometrie gînguritoare, nici înșiruire de adjective anemice. Sîntem cu toții prea răniți și prea decepționați, prea istoviți și prea cruzi în oboseala noastră ca să mai prețuim *meșteșugul*.

*

Nu te poți lipsi de ideea de progres, și totuși nu merită să zăbovești asupra ei. E ca și cu „sensul” vieții. *Trebuie* ca viața să aibă unul. Dar există

vreunul care, la o cercetare mai atentă, nu se vădește derizoriu?

*

Arbori masacrați. Răsar case. Mutre, mutre pretutindeni. Omul se *extinde*. Omul e cancerul pământului...

*

Ideea de fatalitate are ceva seducător și voluptuos: vă ține de cald.

*

Un troglodit care va fi străbătut toate gradele dezgustului...

*

Plăcerea de a te calomnia prețuiește mult mai mult decît aceea de a fi calomniat.

*

Cunosc mai bine ca oricine pericolul de a te fi născut însetat de toate. Un dar otrăvit, o răzbunare a Providenței. Încărcat astfel, nu puteam ajunge nicăieri, în plan spiritual, se înțelege, singurul care are importanță. Deloc întâmplător, eșecul mi se confundă cu esența mea.

*

Misticii și „operele lor complete”. Cînd te adresezi lui Dumnezeu, și numai lui Dumnezeu,

cum pretind ei, ar trebui să te ferești să scrii.
Dumnezeu nu *citește*...

*

De fiecare dată cînd mă gîndesc la esențial,
cred că-l întrezăresc în tăcere sau explozie, în
stupoare sau strigăt. Niciodată în cuvînt.

*

Cînd stai și te gîndești cît e ziua de lungă la
inoportunitatea nașterii, tot ce plănuiești și tot
ce faci pare meschin și frivol. Ești ca un nebun
care, vindecăt, n-ar face decît să se gîndească la
criza prin care a trecut, la „hимера” din care iese;
s-ar întoarce la ea fără încetare, astfel că vinde-
carea nu i-ar fi de nici un folos.

*

Pofta de suferință e pentru unii ceea ce e
atracția cîștigului pentru alții.

*

Omul a pornit-o cu stîngul. Pățania din para-
dis a fost prima consecință a acestui fapt. Res-
tul trebuia să urmeze.

*

Nu voi înțelege niciodată cum poți trăi știind
că nu ești — măcar! — nemuritor.

*

Ființa ideală? Un înger pustiit de umor.

*

Cînd, în urma unui șir de întrebări despre dorință, dezgust și seninătate, Buddha e întrebat: „Care e scopul, sensul ultim al nirvānei?“, el nu răspunde. *Zîmbește*. S-a tot comentat acest zîmbet, în loc să se vadă în el o reacție firească în fața unei întrebări fără obiect. E ceea ce facem în fața *de ce*-urilor copiilor. Zîmbim, fiindcă nici un răspuns nu e de conceput, fiindcă răspunsul ar fi și mai lipsit de sens decît întrebarea. Copiii nu acceptă pentru nici un lucru o limită; vor totdeauna să privească dincolo, să vadă ce e mai departe. Dar nu există mai departe. Nirvāna e o limită, limita. E eliberare, impas suprem...

*

Existența, e sigur, putea să mai prezinte atracție înainte de apariția vacarmului, să zicem înainte de neolitic.

Pe cînd omul care va ști să ne descotoarsească de toți oamenii?

*

În zadar îți spui că n-ar trebui să depășești în longevitate un copil născut-mort; în loc să speli putina cu prima ocazie, te cramponezi, cu forța unui alienat, de o zi în plus.

*

Luciditatea nu-ți extirpă dorința de a trăi, mai e mult pînă la asta, ea te face numai nepotrivit pentru viață.

*

Dumnezeu: o boală de care te crezi vindecat pentru că nu mai moare nimeni din cauza ei.

*

Inconștiența e taina, „principiul vital” al vieții... E unicul recurs împotriva eului, împotriva răului de a fi individualizat, împotriva efectului șubreitor al stării de conștiență; stare atît de redutabilă, atît de dificil de înfruntat, încît ar trebui să fie rezervată doar atleților.

*

Orice reușită, oricum s-ar rîndui, are drept consecință o secătuire interioară. Ea ne face să uităm ce sîntem, ne privează de supliciul propriilor limite.

*

Nu m-am considerat niciodată o *ființă*. Ci un noncetățean, un marginal, un nimic absolut care nu există decît din excesul, din supraabundența propriului neant.

*

Să fi naufragiat undeva între epigramă și suspin!

*

Suferința îți deschide ochii, te ajută să vezi lucruri pe care altminteri nu le-ai fi sesizat. Ea nu e așadar de folos decît în cunoaștere, și, în afară de asta, nu slujește decît la înveninarea existenței. Ceea ce, în treacăt fie spus, înlesnește tot cunoașterea.

„A suferit, deci a înțeles.” E tot ce poți spune despre o victimă a bolii, a nedreptății sau a oricărei forme de nenorocire. Suferința nu face pe nimeni mai bun (în afara celor care erau *buni* mai dinainte), e uitată așa cum sînt uitate toate lucrurile, nu intră în „patrimoniul omenirii”, nici nu dăinuie în vreun fel, ci se pierde așa cum se pierde totul. Încă o dată, ea nu slujește decît ca să deschidem ochii.

*

Omul a spus ce-avea de spus. Ar trebui acum să se odihnească. Nu acceptă asta și, cu toate că a intrat în faza de supraviețuire, se agită ca și cum s-ar găsi în pragul unei existențe mirobolante.

*

Strigătul n-are înțeles decît într-un univers creat. Dacă nu există în el un creator, ce sens are să atragi atenția asupra ta?

*

„Ajuns în Place de la Concorde, gîndul meu era să mă sinucid.”

Nimic, din toată literatura franceză, nu m-a obsedat atît.

*

În toate, nu contează decît punctul de plecare și deznodămîntul, facerea și desfacerea. Calea către existență și calea de ieșire din existență — asta e respirația, suflul, în vreme ce existența ca atare nu e decît un loc unde te sufoci.

*

Pe măsură ce trece timpul, mă conving că primii mei ani au fost un paradis. Dar probabil că mă înșel. Dacă va fi existat vreodată paradis, ar trebui să-l caut înainte de orice vîrstă.

*

Regulă de aur: să lași o imagine de sine incompletă...

*

Cu cît omul e mai om, cu atît pierde din realitate: e prețul pe care trebuie să-l plătească pentru natura lui distinctă. Dacă ar reuși să meargă pînă la limita singularității sale și să devină om la modul total, absolut, n-ar mai avea în el nimic care să amintească de vreo formă de existență, oricare ar fi aceasta.

*

Muțenia în fața hotărîrilor destinului, redescoperirea, după secole de rugă tunătoare, a anti-

cului *Taci*, iată ce ar trebui să ne impunem, iată lupta noastră, dacă totuși acest cuvînt e potrivit cînd e vorba de o înfrîngere prevăzută și acceptată.

*

Orice reușită e dezonorantă: nu-ți revii niciodată, în propriii ochi, se-nțelege.

*

Chinurile adevărului despre propria-ți persoană sînt dincolo de ceea ce poți suporta. Cît e de plîns cel care nu se mai minte singur (dacă cumva o asemenea ființă există)!

*

Nu-i voi mai citi pe înțelepți. Mi-au făcut prea mult rău. Ar fi trebuit să mă las în voia instinc-telor, să-mi las nebunia să se afirme. Am făcut exact contrariul, mi-am pus masca rațiunii, iar masca a sfîrșit prin a se substitui chipului și prin a uzurpa restul.

*

În momentele mele de megalomanie, îmi spun că e imposibil ca diagnosticele pe care le dau să fie eronate, că n-am decît să rabd, să aștept pînă la sfîrșit, pînă la venirea ultimului om, unica ființă capabilă să-mi dea dreptate...

*

Ideea că ar fi fost mai bine să nu fi existat niciodată e dintr-acelea care întîlnesc cea mai

mare împotrivire. Fiecare, incapabil să se privească altfel decît dinspre interior, se crede necesar, ba chiar indispensabil, fiecare se consideră și se percepe ca pe o realitate absolută, ca pe un întreg, ca întregul. Din clipa în care te identifici întru totul cu propria ființă, reacționezi ca Dumnezeu, *ești* Dumnezeu.

Numai cînd trăiești în același timp înăuntrul și în afara propriei persoane poți să concepi cu toată seninătatea că ar fi fost preferabil ca accidentul care sîntem să nu se fi produs niciodată.

*

Dacă mi-aș urma pornirea naturală, aș arunca totul în aer. Și pentru că n-am curajul s-o urmez, drept pedeapsă mă străduiesc să mă abrutizez sub influența celor care și-au găsit liniștea.

*

Un scriitor nu ne-a marcat pentru că l-am citit cu asiduitate, ci pentru că ne-am gîndit la el mai mult decît de obicei. Nu i-am adîncit în mod deosebit nici pe Baudelaire, nici pe Pascal, dar m-am tot gîndit la slăbiciunile lor, care m-au întovărășit pretutindeni, la fel de statornic ca ale mele.

*

La orice vîrstă, semne mai mult sau mai puțin clare ne avertizează că e vremea s-o luăm din loc. Ezităm, amînăm, convinși că, o dată cu bătrînețea, aceste semne vor deveni atît de limpezi,

încît ar fi necuviincios să mai șovăim. Limpezi sînt într-adevăr, numai că nu mai avem destulă energie ca să ducem la bun sfîrșit unicul act decent pe care-l poate săvîrși un om viu.

*

Numele unei vedete, celebră în copilăria mea, îmi vine pe neașteptate în minte. Cine-și mai aduce aminte de ea? Cu mult mai mult decît o meditație filozofică, detalii de acest soi ne dezvăluie revoltătoarea realitate și irealitate a timpului.

*

Dacă reușim să rezistăm orice-ar fi e pentru că defectele noastre sînt atît de variate și de contradictorii, încît se anulează reciproc.

*

Singurele momente la care mă gîndesc consolată sînt cele în care am dorit să nu însemn nimic pentru nimeni, în care am roșit la gîndul de a lăsa cea mai mică urmă în memoria oricui ar fi...

*

Condiție indispensabilă pentru desăvîrșirea spirituală: să fi mizat întotdeauna greșit...

*

Dacă dorim să vedem micșorîndu-se numărul decepțiilor sau furiilor noastre, e necesar, în

orice împrejurare, să ne aducem aminte că sîntem aici ca să ne facem nefericiți unii pe alții, să te ridici împotriva acestei stări de lucruri însemnînd să subminezi însuși temeiul vieții în comun.

*

O boală nu ne aparține cu adevărat decît începînd din momentul în care ni se spune numele ei, în care ni se pune ștreangul de gît...

*

Toate gîndurile mele sînt îndreptate spre resemnare, și, cu toate acestea, nu trece o zi în care să nu coc vreun ultimatum la adresa lui Dumnezeu sau a oricui.

*

Cînd fiecare va fi înțeles că nașterea e o înfrîngere, existența, în sfîrșit suportabilă, se va înfățișa ca ziua care urmează unei capitulări, ca ușurarea și împăcarea învinsului.

*

Atîta timp cît credeam în Diavol, tot ce se întîmpla era inteligibil și clar; de cînd nu mai credem, trebuie, în legătură cu fiecîare eveniment, să căutăm o explicație nouă, pe cît de laborioasă pe atît de arbitrară, care intrigă pe toată lumea și nu satisface pe nimeni.

*

Nu urmărim totdeauna Adevărul; dar cînd îl căutăm cu sete, cu violență, urîm tot ce înseamnă *exprimare*, tot ce scoate în față cuvinte și forme, toate minciunile nobile, și mai îndepărtate de adevăr decît cele vulgare.

*

Nu e real decît ceea ce-și are obîrșia în emoție sau cinism. Tot restul e „talent”.

*

Vitalitatea și refuzul merg împreună. Îngăduința, semn de slăbiciune, anulează rîsul, căci se înclină în fața tuturor formelor de neasemnare.

*

Neplăcerile fiziologice ne ajută să privim viitorul cu încredere: ele ne scutesc de prea multă bătaie de cap, fac totul ca nici unul din proiectele noastre de perspectivă să n-aibă timp să ne epuizeze toate disponibilitățile de energie.

*

Imperiul se clătina, barbarii se puseseră în mișcare... Ce să faci, decît să evadezi din veac?

Fericite vremuri în care aveai unde să fugi, în care spațiile solitare erau accesibile și pri-

mitoare! Am fost depozitați de tot, chiar și de pustiu.

*

Pentru cel care a deprins obișnuința supărătoare de a demasca aparențele, *eveniment* și *neînțelegere* sînt sinonime.

Să mergi la esență înseamnă să abandonezi partea, să te recunoști învins.

*

X are probabil dreptate să se compare cu un „vulcan”, dar n-are dreptate cînd intră în detalii.

*

Cei săraci, prin faptul că se gîndesc la bani, și se gîndesc tot timpul, ajung să piardă avantajele spirituale ale nonposesiei și să decadă la fel de mult ca și cei bogați.

*

Vechii greci considerau psihicul aer și nimic altceva, vînt la urma urmei sau, cel mai bine, abur, și le dai cu plăcere dreptate ori de cîte ori ești sătul să scormonești în propriul eu sau în al celorlalți, în căutare de profunzimi neașteptate și, dacă e posibil, suspecte.

*

Ultima treaptă către indiferență e nimicirea ideii înseși de indiferență.

*

Să mergi într-o pădure printre două șiruri de ferigi transfigurate de toamnă, iată un *triumf*! Ce sînt pe lîngă asta adeziunile și ovațiile?

*

Să-ți denigrezi familia, s-o tratezi cu dispreț, s-o faci una cu pămîntul, să-ți învinuiești strămoșii, să-ți înfrunți rădăcinile, să-ți anulezi obîrșia, să te pedepsești pentru origini..., să-i blestemi pe toți acești nealeși, stirpe mărunță, oarecare, sfîșiată între impostură și elegie, și a cărei unică misiune e să n-aibă curaj...

*

Anulîndu-mi toate legăturile, ar trebui să am un sentiment de libertate. Am într-adevăr unul, atît de puternic încît mi-e teamă să mă bucur de el.

*

Cînd obiceiul de a privi în față lucrurile tinde către manie, îl deplîngi pe nebunul care ai fost și nu mai ești.

XI

Cineva pe care-l așezăm foarte sus ne devine mai apropiat cînd săvîrșește o faptă nedemnă de el. Prin aceasta, ne scutește de calvarul venerației. Și numai din acel moment simțim față de el o reală afecțiune.

*

Nimic nu întrece în gravitate mojiciile și grosolăniile pe care le săvîrșim din timiditate.

*

În fața Nilului și Piramidelor, Flaubert nu se gîndea, după cum afirmă un martor, decît la Normandia, la obiceiurile și priveliștile viitoarei *Doamne Bovary*. Nimic nu părea să existe pentru el în afară de ea. Să imaginezi înseamnă să te restrîngi, să elimini: fără o capacitate extraordinară de refuz, nici un proiect, nici o operă, nici un mijloc de a realiza ceva.

*

Ceea ce seamănă de aproape sau de departe cu o victorie mi se pare atît de dezonorabil, încît

nu pot s-o combat, în orice împrejurare, decît cu hotărîrea fermă de a fi în dezavantaj. Am depășit stadiul în care aveau importanță ființele, și nu văd nici o rațiune să lupt în universurile cunoscute.

*

Filozofia nu se predă decît în agora, într-o grădină sau acasă. Catedra e mormîntul filozofului, moartea oricărei gândiri vii, catedra e spiritul în doliu.

*

Faptul că pot încă dori dovedește că n-am o percepție exactă a realității, că bat cîmpii, că mă găsesc la mii de leghe de Adevăr. „Omul, citim în *Dhammapada*, nu e victima dorinței decît pentru că nu vede lucrurile așa cum sînt.”

*

Tremuram de furie: onoarea mea era în joc. Orele treceau, se apropiau zorii. Să-mi stric, din pricina unei bagatele, noaptea? Degeaba încercam să minimalizez incidentul, argumentele pe care le născoceam ca să mă domolesc rămîneau fără efect. Au îndrăznit să-mi facă asta! Eram pe punctul de a deschide fereastra și de a urla ca un nebun furios, cînd imaginea planetei noastre învîrtindu-se ca un titirez a pus dintr-o dată stăpînire pe mintea mea. Furia mi s-a potolit pe dată.

*

Moartea nu e pe de-a-ntregul inutilă. Tocmai datorită ei ne va fi dat, poate, să redobîndim totuși răstimpul de dinainte de naștere, unicul nostru spațiu...

*

Cîtă dreptate aveau odinioară oamenii să înceapă ziua cu o rugăciune, cu o chemare în ajutor! Neștiind cui să ne adresăm, vom sfîrși prin a ne prosterna în fața celei dintîi divinități smintite.

*

Conștiința acută de a poseda un trup, asta e lipsa sănătății.

... Ca și cum ai spune că n-am fost sănătos niciodată.

*

Totul e înșelătorie, am știut-o dintotdeauna; cu toate acestea, certitudinea aceasta nu mi-a adus nici o alinare, cu excepția momentelor în care mi-era acut prezentă în minte...

*

Percepția precarității ridicată la rangul de viață, de experiență mistică.

*

Singurul chip de a îndura o înfrîngere după alta e să-ți placă însăși ideea de înfrîngere. Dacă

ajungi la asta, nu mai există surprize: ești deasupra a tot ce se întâmplă, ești o victimă invincibilă.

*

În senzațiile de durere foarte intense, cu mult mai mult decît în cele ușoare, te controlezi, te dedublezi, rămîi în afara ta, chiar dacă gemi sau urli. Tot ce se învecinează cu suferința trezește în fiecare psihologul, curiosul, ca și experimentatorul: vrei să vezi pînă unde poți merge în intolerabil.

*

Ce e nedreptatea pe lîngă boală? E adevărat că poți socoti nedrept faptul de a fi bolnav. De altfel, așa reacționează fiecare, fără să se sinchisească să știe dacă are sau nu dreptate.

Boala *este*: nimic mai real decît ea. Dacă o declari nedreaptă, trebuie să procedezi în același fel cu existența însăși, să vorbești despre *nedreptatea de a exista*.

*

Creația, așa cum era, nu valora prea mult; reparată de mîntuială, valorează și mai puțin. De ce n-am lăsat-o în autenticitatea, în nulitatea ei primară!

Înțelegem de ce Mesia care trebuie să vină, cel adevărat, întîrzie să apară. Sarcina care-l așteaptă nu e ușoară: cum ar putea să procedeze ca să scape omenirea de *mania mai binelui*?

*

Cînd, furios că te-ai obișnuit prea mult cu tine însuși, începi să te detești, îți dai imediat seama că e mai rău ca înainte, că a te urî întărește și mai mult legăturile cu tine însuși.

*

Nu-l întrerup, îl las să cîntărească meritele fiecăruia, aștept să mă execute... Lipsa lui de înțelegere față de ființe e uluitoare. În același timp subtil și candid, el vă evaluează ca și cum ați fi o entitate sau o categorie. Timpul neavînd nici o influență asupra lui, nu poate admite că n-am nici o legătură cu ceea ce apără el, că nimic din ce proslăvește nu mă privește.

Dialogul devine fără obiect cu cineva care fuge de trecerea anilor. Le cer celor la care țin să-mi facă favoarea de a îmbătrîni.

*

Tracul față de orice, față de plin și de gol deopotrivă. Tracul *original*...

*

Dumnezeu *este*, chiar dacă nu este.

*

D. e incapabil să asimileze Răul. Îi constată existența, dar nu-l poate îngloba în gîndirea sa.

Chiar de-ar scăpa din infern nu s-ar observa, în așa măsură e, în tot ce spune, mai presus de ceea ce-i dăunează.

În van am căuta în ideile sale cea mai mică urmă din încercările pe care le-a suferit. Din vreme-n vreme are reflexe, numai reflexe, de om rănit. Refractor la negativ, el nu-și dă seama că tot ce posedăm nu-i decît un capital de neființă. Cu toate acestea, cîteva din acțiunile sale dezvăluie un spirit demonic. Demonic fără s-o știe. E un distrugător pe care Binele îl întunecă și sterilizează.

*

Curiozitatea de a-ți evalua progresele în ce privește decăderea e singurul argument pe care-l ai ca să înaintezi în vîrstă. Te credeai ajuns la limită, te gîndeai că orizontul era închis pentru totdeauna, te tînguiai, te lăsai pradă descurajării. Și apoi îți dai seama că poți cădea și mai jos, că există lucruri noi, că nu e pierdută orice speranță, că e posibil să te mai afunzi puțin și să înlături astfel pericolul de a încremeni, de a te scleroza...

*

„Viața nu pare un lucru bun decît nebunului“, îi plăcea să spună, acum douăzeci și trei de secole, lui *Hegesias*, filozof din Cyrenaica, de la care aproape că nu ne rămîne decît această frază... Dacă există o operă care mi-ar plăcea să fie reinventată e chiar a lui.

*

Nimeni nu se apropie de condiția înțeleptului dacă n-are marele noroc să fie uitat încă din viață.

*

Să gîndești înseamnă să subminezi, să *te* subminezi. Să acționezi are drept consecință mai puține riscuri, pentru că acțiunea umple spațiul dintre lucruri și noi, în vreme ce reflecția îl mărește în mod primejdios.

... Atîta timp cît mă dedic unui exercițiu fizic, unei munci manuale, sînt fericit, satisfăcut pe deplin; îndată ce mă opresc, mă apucă o amețală neplăcută și nu mă mai gîndesc decît s-o șterg pentru totdeauna.

*

În punctul cel mai profund din noi, cînd dai de fund și pipăi abisul, ești răvășit pe neașteptate — reacție de apărare sau orgoliu ridicol — de sentimentul de a-i fi *superior* lui Dumnezeu. Latura grandioasă și impură a ispitei de-a o sfîrși.

*

O emisiune despre lupi, cu tipuri de urlete. Ce limbaj! Nu există ceva mai sfîșietor. N-am să-l uit niciodată, și-mi va fi de ajuns, în viitor, în clipele de prea mare singurătate, să mi-l amintesc cu claritate, ca să capăt sentimentul că aparțin unei comunități.

Începînd din momentul în care înfrîngerea era previzibilă, Hitler nu mai vorbea decît de victorie. Credea în ea — se comporta, în orice caz, ca și cum ar fi crezut — și a rămas clausurat pînă la capăt în optimismul său, în credința sa. Totul se prăbușea în jurul lui, fiecare zi aducea speranțelor lui o dezmințire, dar, continuînd să mizeze pe imposibil, făcîndu-și iluzii așa cum numai incurabili o pot face, a avut puterea să meargă pînă la capăt, să născocească grozăvie după grozăvie, și să continue dincolo de propria-i nebunie, chiar dincolo de propriu-i destin. Astfel că putem spune despre el — despre el, cel care a ratat totul — că s-a realizat mai bine decît oricare alt muritor.

*

„După mine, potopul” e deviza nemărturisită a oricui: dacă îngăduim ca alții să ne supraviețuiască, e cu speranța că vor fi pedepsiți pentru asta.

*

Un zoolog care, în Africa, a cercetat de aproape gorilele se miră de monotonia vieții lor și de inactivitatea lor aproape totală. Ore în șir în care nu fac nimic... Nu cunosc, așadar, plictiseala?

Această întrebare aparține într-adevăr unui om, unei maimuțe ocupate. Departe de a evita monotonia, animalele o caută, și de nimic nu se tem mai tare decît de a o vedea luînd sfîrșit. Căci

ea nu ia sfîrșit decît pentru a fi înlocuită de teamă, cauza oricărei agitații.

Inactivitatea e divină. Cu toate acestea, tocmai împotriva ei s-a ridicat omul. Numai el, în natură, e incapabil să îndure monotonia, numai el își dorește cu orice preț să se întîmple ceva, orice. Prin aceasta, se arată nedemn de strămoșul său: nevoia de noutate e atitudinea unei gorile aflate pe căi greșite.

*

Ne apropiem din ce în ce mai mult de Irespirabil. Cînd vom ajunge acolo, va fi Ziua cea mare. Nu sîntem, vai, decît în ajunul ei.

*

O națiune nu atinge supremația și nu o păstrează decît atîta timp cît acceptă convenții necesar inepte și cît e înfeudată prejudecăților, fără să le considere ca atare. Îndată ce le spune pe nume, totul e demascat, totul e compromis.

Să vrei să domini, să joci un rol, să faci legea nu merge fără o puternică doză de stupiditate: istoria, în esența ei, e *stupidă*... Ea merge mai departe, înaintează pentru că națiunile se descolorosesc fiecare la rîndul ei de prejudecăți. Dacă s-ar debarasa de ele în același timp, n-ar mai exista decît o preafericită dezagregare universală.

*

Nu poți trăi fără temeuri. Eu nu mai am temeuri, și trăiesc.

*

Eram perfect sănătos, mă simțeam mai bine ca niciodată. Dintr-o dată, m-a cuprins un frig pentru care mi s-a părut evident că nu exista leac. Ce mi se întâmpla? Nu era totuși pentru prima oară când eram cuprins de o asemenea senzație. Dar înainte o suportam fără să încerc s-o-nțeleg. De data aceasta, voiam să aflu, și numai-decît. Am respins o ipoteză după alta: nu putea să fie vorba de boală. Nici măcar umbra unui simptom de care să mă agăț. Ce era de făcut? Eram în plină derută, incapabil să găsesc măcar un simulacru de explicație, când mi-a venit ideea — și asta a fost o adevărată ușurare — că nu era vorba acolo decît de o versiune a marelui, ultimului frig, că era pur și simplu el care se pregătea, care făcea o repetiție...

*

În paradis, lucrurile și ființele, împresurate din toate părțile de lumină, nu aruncă umbră. Mai bine zis, sînt lipsite de realitate, ca tot ce e neatins de întuneric și renegat de moarte.

*

Primele noastre intuiții sînt cele adevărate. Ceea ce gîndeam despre o grămadă de lucruri în prima tinerețe mi se pare din ce în ce mai îndreptățit și, după atîtea rătăcirii și ocoluri, mă întorc acum la asta, îndurerat că am putut să-mi clădesc existența pe ruina acelor evidențe.

*

Nu-mi amintesc de un loc pe unde am trecut decît dacă am avut norocul să cunosc acolo vreo depresiune morală provocată de gînduri negre.

*

La bîlci, în fața măscăriciului care se strîmba, răcnea, se ostenea, îmi spuneam că-și face datoria, în vreme ce eu mă eschivam de la a mea.

*

Să te faci cunoscut, să muncești, în orice domeniu, e opera unui fanatic mai mult sau mai puțin ascuns. Dacă nu te socotești învestit cu o menire, e greu să exiști; să acționezi, imposibil.

*

Certitudinea că nu există mîntuire e o formă de mîntuire, e chiar *mîntuirea*. Pornind din acest punct, poți la fel de bine să-ți organizezi propria-ți viață, ca și să construiești o filozofie a istoriei. Insolubilul ca soluție, ca unică salvare...

*

Propriile infirmități mi-au irosit existența, dar tocmai datorită lor exist, îmi închipui că exist.

*

Omul nu-mi stîrnește interesul decît de cînd nu mai crede în el însuși. Atîta timp cît era în

plină ascensiune, nu merita decît indiferență. Acum provoacă un sentiment nou, o simpatie specială: aversiunea *înduioșată*.

*

În zadar m-am eliberat de atîtea superstiții și lanțuri, nu pot să mă consider mîntuit, rupt de toate. Nebunia renunțării, care a supraviețuit celorlalte patimi, refuză să mă părăsească: mă istovește, stăruie, îmi cere continuu să renunț. Dar la ce? Ce-mi rămîne de respins? Mă întreb. Rolul meu s-a terminat, cursul vieții e gata, și totuși nimic în viața mea nu s-a schimbat, sînt în același loc, trebuie să renunț mereu și de-a pururi.

XII

Nu există postură mai falsă decît că ai înțeles și că mai rămîi în viață.

*

Cînd examinezi la rece rația de durată acordată fiecăruia, ea pare tot atît de îndestulătoare, pe cît de derizorie, fie că se întinde pe o zi sau pe un secol.

„Mi-am trăit traiul.” — Nu există expresie pe care s-o poți profera mai potrivit în orice moment al vieții, inclusiv în primul.

*

Moartea e salvarea celor care vor fi avut gustul și darul eșecului, e răsplata tuturor celor care n-au reușit, n-au ținut să reușească... Ea le dă dreptate, e triumful lor. În schimb, pentru ceilalți, pentru cei care au tras din greu ca să reușească și care au reușit, ce rușine, ce palmă!

*

Un călugăr din Egipt, după cincisprezece ani de izolare completă, a primit de la rudele și prie-

tenii săi un întreg pachet de scrisori. Nu le-a deschis, le-a aruncat în foc, ca să scape de agresiunea amintirilor. Nu poți rămîne în comuniune cu tine însuși și cu gândurile tale dacă le îngădui strigoilor să se arate, să bîntuie. *Pustiul* nu înseamnă atît o viață nouă, cît moartea trecutului: ai evadat, în sfîrșit, din propria-ți istorie. În lume, nu mai puțin decît în pustnicie, scrisorile pe care le scrii, ca și cele pe care le primești atestă că ești încătușat, că n-ai rupt nici o legătură, că nu ești decît un sclav și că meriți să fii așa.

*

Un pic de răbdare, și va veni momentul cînd nimic nu va mai fi posibil, cînd omenirea, încolțită-n ea însăși, nu va mai putea face, în nici o direcție, nici un pas mai mult.

Chiar dacă reușim să ne imaginăm în mare acest spectacol fără precedent, am dori totuși *detalii*... Și ne e teamă mai ales să nu lipsim de la sărbătoare, să nu mai fim îndeajuns de tineri ca să avem norocul să asistăm la ea.

*

Fie că iese din gura unui băcan, fie a unui filozof, cuvîntul *existență*, atît de minunat, atît de tentant, atît de bogat în semnificații în aparență, nu înseamnă în fond absolut nimic. E de necrezut că un spirit cu judecată l-ar putea întrebuința în vreo ocazie.

*

În picioare, în toiul nopții, mă învîrteam prin cameră cu certitudinea că sînt un ales și un negliuit, îndoit privilegiu, firesc pentru cel ce veghează, revoltător sau de neînțeles pentru prizonierii logicii dîurne.

*

Nu-i e dat oricui să fi avut o copilărie nefericită. A mea a fost mai mult decît fericită. A fost *încoronată*. Nu găsesc calificativ mai potrivit ca să indic ce avea ea mai măreț, pînă și în suferință. Asta trebuia să se plătească, nu putea rămîne nepedepsită.

*

Dacă-mi place atîta corespondența lui Dostoievski e pentru că acolo nu e vorba decît de boală și de bani, unice subiecte „arzătoare”. Tot restul nu e decît înflorituri și talmeș-balmeș.

*

În cinci sute de mii de ani Anglia va fi, se pare, reacoperită în întregime de apă. Dacă aș fi englez, aș depune armele, întrerupînd totul.

Fiecare-și are unitatea lui de timp. Pentru unul, e ziua, săptămîna, luna sau anul; pentru altul, zece ani, ba chiar o sută... Aceste unități, încă la scară omenească, sînt potrivite oricărui proiect și oricărei munci.

Există și din cei care iau timpul însuși drept unitate, și care se ridică uneori deasupra lui: pentru ei, ce muncă, ce proiect merită luat în serios? Cel care vede prea departe, cel care e contemporanul *oricărui* viitor, nu mai poate să se agite, nici chiar să mai facă vreo mișcare...

*

Gîndul precarității mă întovărășește în orice ocazie: punînd, în dimineața asta, o scrisoare la poștă, îmi spuneam că ea era adresată unui *muritor*.

*

O singură experiență absolută, legată de orice, și faci, în propriii tăi ochi, figură de supraviețuitor.

*

Am trăit întotdeauna cu conștiința neputinței de a trăi. Și ceea ce mi-a făcut existența suportabilă e curiozitatea de a vedea cum aveam să trec de la un minut, de la o zi, de la un an la altul.

*

Prima condiție ca să devii sfînt e să-ți placă pisălogii, să suporti *vizitele*...

*

Să zgîlții oamenii, să-i trezești din somn, deși știi că prin asta săvîrșești o crimă și că ar fi de

o mie de ori mai bine să-i lași să-și vadă de treaba lor, pentru că, de altfel, cînd se trezesc, n-ai nimic să le propui...

*

Port-Royal. În mijlocul acelei vegetații, atîtea lupte și frămîntări din pricina cîtorva nimicuri! Orice credință, după un anumit timp, pare fără rost și de neînțeles, ca, de altfel, și credința contrară, care a distrus-o. Nu dăinuie decît conster-narea pe care au provocat-o și una, și cealaltă.

*

Un biet individ care *simte* timpul, care-i e victimă, care e excedat de el, care nu percepe nimic altceva, care e timp în fiecare clipă știe ceea ce un metafizician sau un poet nu ghicește decît prin mijlocirea unei prăbușiri sau a unei minuni.

*

Aceste mormăieli interioare care nu duc nicăieri, și în care ești limitat la starea de vulcan grotesc.

*

Ori de cîte ori sînt apucat de un acces de furie, la început mă întristez din cauza lui și mă disprețuiesc, apoi îmi spun: ce noroc, ce șansă! Sînt încă în viață, fac încă parte dintre aceste nă-luci în carne și oase...

Telegrama pe care tocmai o primisem nu se mai sfîrșea. Toate ambițiile și toate lipsurile mele erau trecute acolo. Cutare ciudățenie, de-abia bănuită de mine însumi, era indicată, divulgată acolo. Ce fler și ce migală! La capătul interminabilului rechizitoriu, nici un indiciu, nici un semn care să îngăduie identificarea autorului. Cam cine-ar putea să fie? Și de ce această grabă și acest gest neobișnuit? I s-a spus vreodată cui-va verde în față ceva cu mai multă asprime, la supărare? De unde a apărut acest justițiar atotștiutor care nu cutează să-și declare numele, acest laș la curent cu toate tainele mele, acest in-chizitor care nu-mi acordă nici o circumstanță atenuantă, nici chiar pe aceea pe care i-o admitem celui mai inveterat dintre torționari? Și eu am putut să cad în greșală, și eu am dreptul la puțină indulgență. Mă trag înapoi din fața inventarului defectelor mele, îmi pierd răsuflarea, nu mai pot să suport această defilare de adevăruri... Blestemată telegramă! O rup, și mă trezesc...

*

Să ai păreri e inevitabil și firesc; să ai convingeri, mai puțin. Ori de cîte ori întîlnesc pe cineva care are, mă întreb ce defect al minții lui, ce hibă l-a făcut să le dobîndească. Oricît de îndreptățită ar fi această întrebare, obiceiul pe care-l am de a mi-o pune îmi strică plăcerea conversației, îmi dă muștrări de conștiință, mă face odios în propriii mei ochi.

*

A fost o vreme în care scrisul mi se părea lucru mare. Dintre toate superstițiile mele, pe aceasta o consider cea mai compromițătoare și cea mai greu de explicat.

*

Am abuzat de cuvântul *dezgust*. Dar ce alt termen să aleg pentru a indica o stare în care exasperarea e neîncetat temperată de plictiseală, iar plictiseala de exasperare?

*

Toată seara, încercînd să-l explicăm, am trecut în revistă toate eufemismele care să ne îngăduie să nu pronunțăm, în legătură cu el, cuvîntul perfidie. Nu e perfid, e numai nesincer, diabolic de nesincer, și, în același timp, nevinovat, naiv, ba chiar angelic. Să ne imaginăm, dacă putem, un amestec între Alioșa și Smerdeakov.

*

Cînd nu mai crezi în tine însuși, încetezi să crezi sau să polemizezi, încetezi chiar să îți pui întrebări sau să răspunzi la ele, deși ar trebui să se întîmple invers, avînd în vedere că tocmai din acel moment, eliberat de legături, ești capabil să percepi adevărul, să distingi ce e real de ceea ce nu este. Dar o dată secată credința în propriu-ți rol sau în propria-ți soartă, devii lipsit

de interes față de tot, chiar față de „adevăr”, deși ești mai aproape de el ca niciodată.

*

În paradis, n-aș rezista nici un „anotimp”, nici măcar o zi. Cum să explic atunci nostalgia pe care o am față de el? N-o explic, ea sălășluiește în mine dintotdeauna, era în mine dinainte de mine.

*

Oricine poate avea din când în când sentimentul că doar un punct și o clipă sînt ale lui; să cunoști acest sentiment zi și noapte, ceas de ceas de fapt, e mai puțin obișnuit și, tocmai pornind de la această experiență, de la acest fapt, te întorci către nirvāna sau către sarcasm, sau spre amîndouă deodată.

*

Deși am jurat să nu păcătuiesc niciodată împotriva sfintei concizii, rămîn totuși complicele cuvintelor, și, deși sînt sedus de tăcere, nu cutez să pătrund în ea, dau numai tîrcoale pe la periferia ei.

*

Gradul de adevăr al unei religii ar trebui stabilit după cît de mult caz face de Diavol: cu cît îi acordă un loc mai deosebit, cu atît dovedește mai mult că se preocupă de realitate, că nu consimte la șiretlicuri și minciună, că e serioasă, că

ține mai degrabă să constate decît să bată cîmpii, să aline.

*

Nimic nu merită să fie distrus, fără îndoială pentru că nimic nu merită să fie creat. Așa te desprinzi de tot, de originar ca și de final, de început ca și de prăbușire.

*

Că s-a spus totul, că nu mai e nimic de spus — o știm, o simțim. Dar ceea ce simțim mai puțin e că această evidență conferă limbajului un statut straniu, chiar îngrijorător, care-l eliberează. Cuvintele sînt în sfîrșit salvate, pentru că au încetat să trăiască.

*

Imensul bine și imensul rău cu care mă voi fi ales din meditațiile mele asupra condiției morților.

*

Incontestabilul avantaj de a îmbătrîni e acela de a putea cerceta de îndeaproape lenta și metodică degradare a organelor; încep să pîrîie toate, unele bătător la ochi, celelalte în mod discret. Se detașează de trup, așa cum trupul se detașează de noi: ne scapă, fuge de noi, nu ne mai aparține. E un fugar pe care nu-l putem nici măcar denunța, pentru că nu se oprește nicăieri și nu se pune în serviciul nimănui.

*

Nu mă mai satur să citesc despre pustnici, de preferință despre cei de care s-a zis că „obosiseră să-l caute pe Dumnezeu”. Sînt fascinat de ratații Pustiei.

*

Dacă, nu se știe cum, Rimbaud ar fi putut continua (ceea ce e totuna cu a ne imagina ce e dincolo de extraordinar, un Nietzsche în plină putere creatoare după *Ecce Homo*), ar fi sfîrșit prin a da înapoi, prin a se cuminți, prin a-și comenta izbucnirile, prin a le explica, prin a se explica. Sacrilegiu în toate cazurile, excesul de conștiință nefiind decît o formă de profanare.

*

N-am aprofundat decît o singură idee, și anume că tot ce realizează omul se întoarce în chip necesar împotriva lui. Ideea nu e nouă, dar am trăit-o cu o forță de convingere, cu o îndîrjire cu care nici fanatismul și nici delirul n-au avut de-a face. Nu există martiriu, nu există dezonoare pe care să n-o îndur pentru ea, și n-aș da-o în schimbul nici unui alt adevăr, al unei alte revelații.

*

Să mergi și mai departe decît Buddha, să te ridici peste nirvāna, să înveți să te lipsești de ea..., să nu mai fii oprit de nimic, nici măcar de ideea de mîntuire, s-o consideri un simplu popas, o neplăcere, o eclipsă...

Slăbiciunea mea pentru dinastiile condamnate, pentru imperiile pe cale să se prăbușească, pentru regii Montezuma dintotdeauna, pentru cei care cred în semne, pentru cei care suferă și cei hăituiți, pentru cei otrăviți de ineluctabil, pentru cei amenințați, cei sfîșiați, pentru toți cei care-și așteaptă călăul...

Trec fără să mă opresc prin fața mormîntului acestui critic căruia i-am rumegat nenumărate vorbe veninoase. Nu mă opresc mai mult timp nici în fața aceluia al poetului care, în viață fiind, nu s-a gîndit decît la disoluția sa finală. Mă urmăresc alte nume, nume de altundeva, legate de o învățătură nemiloasă și liniștitoare, de o viziune făcută să alunge din minte toate obsesiile, chiar și pe cele funebre. *Nāgārjuna*, *Candrakīrti*, *Śāntideva* —, despicători nepereche, dialecticieni munciți de obsesia mîntuirii, acrobați și apostoli ai Vacuității..., pentru care, înțelepți între înțelepți, universul nu era decît un cuvînt...

În zadar urmăresc de atîtea toamne spectacolul acestor frunze atît de grăbite să cadă, de fiecare dată încerc totuși aceeași surpriză, în care „frigul din spate” ar birui de departe de n-ar fi revărsarea, în ultima clipă, a unei bucurii a cărei origine nu sînt în stare s-o lămuresc.

*

Există momente în care, oricît de departe ne-am găsi de orice credință, nu ni-l imaginăm decît pe Dumnezeu ca interlocutor. Să ne adresăm altcuiva ni se pare o imposibilitate sau o nebunie. Singurătatea, în faza ei extremă, necesită o formă de conversație, extremă și ea.

*

Omul emană un miros special: dintre toate animalele, numai el miroase a cadavru.

*

Orele nu voiau să treacă. Lumina zilei părea îndepărtată, de neconceput. Într-adevăr, nu zorii zilei îi așteptam, ci uitarea acestui timp îndărătnic ce refuza să înainteze. Fericit, îmi spuneam, condamnatul la moarte care, în ajunul execuției, e cel puțin sigur că va petrece o noapte bună!

*

Mai fi-voi în stare să rămîn în picioare? Am să mă prăvălesc?

Dacă există o senzație *interesantă*, e chiar cea pe care ne-o dă presimțirea epilepsiei.

*

Oricine-și supraviețuiește se disprețuiește fără să și-o mărturisească, și uneori fără s-o știe.

*

Cînd ai depășit vîrsta revoltei, și încă te dezlănțui, îți faci ție însuți impresia unui Lucifer ramolit.

*

Dacă n-am purta stigmatetele vieții, cît ar fi de ușor să te eschivezi și cum ar merge totul de la sine!

*

Mai mult decît oricine, sînt în stare să iert de îndată. Pofta de a mă răzbună nu-mi vine decît tîrziu, prea tîrziu, în momentul în care amintirea insultei e pe punctul de a se șterge și în care, după ce incitarea la acțiune devine aproape nulă, nu-mi mai rămîne decît să-mi dezaprob „bunele sentimente“.

*
*

Numai în măsura în care ai, în fiecă clipă, de a face cu moartea ai ocazia să întrevezi pe ce nerozîe se întemeiază orice existență.

*

La urma urmei, e absolut indiferent că ești ceva, că ești chiar Dumnezeu. De asta, cu puțină stăruință, am putea face să se convingă aproape pe toată lumea. Dar atunci cum se face că fiecare aspiră la un surplus de existență, și că nu există nimeni care să-și impună să coboare, să descindă spre carența ideală?

*

Potrivit unei credințe destul de răspândite la anumite populații, morții vorbesc aceeași limbă ca și cei vii, cu diferența că pentru ei cuvintele au un sens opus sensului pe care-l aveau: mare înseamnă mic, aproape — departe, alb — negru...

La asta să se reducă deci moartea? Cu toate acestea, mai mult decît oricare invenție funebră, această răsturnare completă a limbajului arată ce cuprinde moartea mai neobișnuit, mai uluitor...

*

Vreau cu adevărat să cred în viitorul omului, dar cum să reușești una ca asta cînd ești totuși în posesia tuturor facultăților? Ar fi nevoie pentru asta de ruina lor aproape totală, cel puțin!

*

Un gînd care nu e tainic marcat de fatalitate e interschimbabil, nu face doi bani, nu e decît gînd...

*

La Torino, la începutul crizei sale, Nietzsche se năpustea fără întrerupere către oglindă, se privea, se întorcea, se privea în ea din nou. În trenul care-l ducea la Basel, singurul lucru pe care-l cerea stăruitor era tot o oglindă. Nu mai știa cine era, se căuta, și el, cel atît de legat de ideea păstrării propriei identități, atît de avid de sine, nu mai dispunea, ca să se regăsească, decît de cel mai grosolan, de cel mai jalnic dintre mijloace.

*

Nu cunosc pe nimeni mai inutil și mai inutilizabil ca mine. E un fapt pe care ar trebui să-l accept pur și simplu, fără să mă consider cătuși de puțin mîndru pentru asta. Dacă nu va fi așa, conștiința inutilității mele nu-mi va servi la nimic.

*

Orice coșmar ai avea, joci în el un rol, îi ești protagonist, ești acolo cineva. Dezmoștenitul triumfă în timpul nopții. Dacă s-ar elimina visurile urâte, ar exista revoluții în serie.

*

Spaima în fața viitorului se grefează întotdeauna pe *dorința* de a simți această spaimă.

*

Dintr-o dată, m-am trezit singur în față... Am simțit, în acea după-amiază din copilăria mea, că tocmai se produsese un eveniment foarte grav. A fost prima mea alarmă, primul indiciu, semnul prevestitor al conștiinței. Pînă atunci, nu fuseseam decît o *ființă*. Începînd din acel moment, eram mai mult și mai puțin decît asta. Fiecare *eu* începe cu o fisură și o revelație

*

Naștere și lanț sînt sinonime. Să vezi lumina zilei înseamnă să vezi cătușe

*

Să spui: „Totul e iluzoriu“ înseamnă să te lași pradă iluziei, să-i recunoști un înalt grad de realitate, poate cel mai înalt, chiar dacă ai vrea, dimpotrivă, s-o discreditezi. Ce-i de făcut? Cel mai bine e să încetezi s-o proclami sau s-o denunți, să i te supui gîndindu-te la ea. E un obstacol pînă și ideea care descalifică toate ideile.

*

Dacă am putea dormi douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru, am regăsi cu repeziune marasmul primordial, beatitudinea lîncezelii fără cusur de dinaintea Facerii — visul oricărei conștiințe excedate de sine.

*

Să nu te naști este, fără doar și poate, cea mai bună formulă care există. Ea nu e, din nefericire, la îndemîna nimănui.

*

Nimeni n-a iubit mai mult ca mine această lume și, cu toate acestea, dacă mi-ar fi fost oferită pe tavă, chiar copil aș fi exclamat: „Prea tîrziu, prea tîrziu!“

*

Ce aveți, ce s-a întîmplat? — N-am nimic, n-am nimic, am făcut o săritură în afara destinului meu, și nu mai știu acum spre ce să mă întorc, spre ce să fug...

Cuprins

I	5
II	29
III	48
IV	66
V	80
VI	96
VII	110
VIII	133
IX	155
X	173
XI	195
XII	207

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentînd valoarea timbrului
literar ce se virează
Uniunii Scriitorilor din România,
Cont nr. 2511.1-171.1 / ROL,
B.C.R. Filiala sector 1, București

Redactor
S. SKULTÉTY

Apărut 2003
BUCUREȘTI – ROMÂNIA

Tiparul executat la Regia Autonomă „Monitorul Oficial”

Ăni de zile, o viață de fapt,
să nu te fi gândit decât la ultimele clipe,
ca să constăți, când te apropii,
în sfârșit, de ele, că va fi fost degeaba,
că gândul morții ajută la tot,
doar să mori nu!

ISBN 973-50-0330-9

5 948353 002249